

Mendelova univerzita v Brně

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

PERCEPCE REGIONÁLNÍ IDENTITY OBYVATEL KRÁLICKA

Diplomová práce

Vedoucí práce:

PhDr. Zdeňka Vykoukalová, Ph.D.

Autor:

Bc. Cecílie Grusová

Brno 2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Bc. Cecílie Grusová**
Studijní program: Regionální rozvoj
Obor: Socioekonomický a environmentální rozvoj regionů
Název tématu: **Percepce regionální identity obyvatel Králicka**
Rozsah práce: 60

Zásady pro vypracování:

1. Seznamte se s problematikou regionální identity včetně relevantních výzkumů na dané téma.
2. Na základě teoretické explorační studie stanovte cíl, z něj vyvodte výzkumné otázky či hypotézy a zvolte vhodné metody empirického výzkumu.
3. Navržené metody práce: kombinace kvalitativního (polo-strukturované rozhovory) a kvantitativního výzkumu (dotazníkové šetření). Popište zvolené metody výzkumu a způsoby analýzy dat.
4. Dle navržené metodiky připravte a proveďte výzkum, zpracujte a vyhodnoťte získaná data.
5. Na základě získaných výsledků vyvodte závěry, proveďte diskusi.
6. Struktura práce bude v souladu s platnou vyhláškou děkana FRRMS MENDELU o psaní diplomových prací. Citujte dle normy ISO 690 či jiné mezinárodně uznávané citační normy.

Seznam odborné literatury:

1. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum, 2006. 376 s. ISBN 80-246-0139-7.
2. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
3. SURYNEK, A. – KOMÁRKOVÁ, R. – KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.
4. CHROMÝ, P., SKÁLA, J. Kulturněgeografické aspekty rozvoje příhraničních periferií: Analýza vybraných složek územní identity obyvatel Sušicka. *Geografie*. 2010, roč. 115, č. 2, s. 223-246.
5. CHROMÝ, Pavel. Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů, s. 164-178. In BIC, Ivan, Vit JANC a Pavel CHROMÝ. *Geografie na cestách poznání: sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bica*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 2003, 197 p. ISBN 80-865-6110-0.
6. PAASI, A. (1986): The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia*, 164, č. 1, Helsinki, s. 105-146.
7. PAASI, A. (2001): Europe as a social process and discourse. Consideration of place, boundaries and identity. *European Urban and Regional Studies* 8, č. 1, s. 7-28.
8. SIWEK, T., BOGDŮVÁ, K. České kulturně-historické regiony ve vědomí svých obyvatel. *Sociologický časopis*. 2007, roč. 43, č. 4, s. 1039-1053.

Datum zadání diplomové práce: květen 2014

Termín odevzdání diplomové práce: květen 2015

L. S.

Bc. Cecílie Grusová
Autorka práce

PhDr. Zdeňka Vykoukalová, Ph.D.
Vedoucí práce

PhDr. Zdeňka Vykoukalová, Ph.D.
Vedoucí ústavu

prof. Dr. Ing. Libor Grega
Děkan FRRMS MENDELU

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou prací „*Percepce regionální identity obyvatel Králicka*“ vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použitých zdrojů. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne: 22. 12. 2015

Podpis:.....

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Zdeňce Vykoukalové, Ph.D. za její odborné vedení, ochotu, cenné rady a poskytnuté informace. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Tomáši Krejčímu, za jeho podporu a připomínky, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce. Velké poděkování patří v neposlední řadě všem obyvatelům ORP Králíky, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření a rozhovorů. Bez jejich přispění by práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

GRUSOVÁ, Cecílie. *Percepce regionální identity obyvatel Králicka*. Brno, 2015. Diplomová práce. Mendelova univerzita, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií. Vedoucí práce PhDr. Zdeňka Vykoukalová, Ph.D.

Diplomová práce je zaměřena na vnímání regionální identity obyvatel obcí ve správním území obce s rozšířenou působností Králíky. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části je pozornost věnována terminologickému vymezení regionální identity a jejímu významu pro rozvoj (nejen) problémových regionů. Na jeho základě byly poté stanoveny metody a techniky výzkumu, využití k realizaci kvantitativního i kvalitativního šetření v zájmovém území. Analýza výsledků zmíněného šetření tvoří základ empirické části práce, na niž navazuje interpretace a diskuse zjištěných poznatků směrem k cíli práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

ORP Králíky, Králicko, regionální identita, prostorová identita, regionální rozvoj, endogenní rozvoj, pohraničí, periferie

ABSTRACT

GRUSOVA, Cecílie. *Perception of the Regional Identity of Inhabitants in Region Králicko*. Brno, 2015. Diploma thesis. Mendel university. Faculty of Regional Development and International Studies. PhDr. Zdeňka Vykoukalová, Ph.D.

This thesis is focused on the perception of regional identity of inhabitants in administrative district Králíky. The thesis is divided in two parts. In the first theoretical part, literature sources on regional identity and its importance for regional development are discussed. In the second empirical part, studied region is defined, and research methods and techniques are described. In conclusion, the results of the research are presented and explained.

KEY WORDS

Administrative district Kraliky, Kralicko, regional identity, spatial identity, regional development, endogenous development, borderland, periphery

OBSAH

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce.....	11
TEORETICKÁ ČÁST		12
3	Regionální identita.....	12
3.1	Identita.....	12
3.2	Pojem regionální identita	13
3.3	Dimenze regionální identity.....	15
3.4	Formování regionální identity.....	16
3.5	Polarita prostoru jako zdroj a součást formování identity	20
3.6	Výzkum regionální identity.....	21
3.7	Regionální identita v regionálním rozvoji.....	22
4	Periferní pohraniční regiony	27
EMPIRICKÁ ČÁST		31
5	Vymezení studovaného území.....	31
5.1	Fyzickogeografická charakteristika	32
5.2	Socioekonomická charakteristika.....	33
5.3	Cestovní ruch	35
5.4	Historický vývoj Králicka.....	36
5.5	Souhrnná charakteristika ORP Králíky.....	39
6	Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	41
7	Metody výzkumu	42
7.1	Kvantitativní výzkum.....	42
7.1.1	Dotazníkové šetření	43
7.1.2	Distribuce dotazníků a sběr dat.....	44
7.1.3	Popis souboru respondentů	46
7.2	Kvalitativní výzkum.....	47
7.2.1	Polostrukturovaný rozhovor	48
7.2.2	Výběr respondentů a sběr dat.....	49
8	Analýza dat	51
8.1	Identifikace obyvatel ORP Králíky s územím	51
8.1.1	Pojmenování oblasti.....	51
8.1.2	Symboly regionu.....	53

8.2	Vnímání specifík Králicka jeho obyvateli.....	58
8.3	Vnímání problémů Králicka jeho obyvateli.....	60
8.4	Vnímání regionálního kulturního života	63
8.5	Motivy k setrvání v regionu – motivy k jeho opuštění	65
8.6	Vnímání sama sebe ve vztahu k území	68
8.6.1	Jednoduchý autostereotyp.....	68
8.6.2	Projektovaný autostereotyp.....	70
8.6.3	Vnímaná jazyková odlišnost.....	72
9	Diskuze	74
9.1	VO 1: Skrze co se obyvatelé ORP Králíky identifikují s regionem, ve kterém žijí?.....	74
9.2	VO 2: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají specifika území?.....	76
9.3	VO 3: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají problémy území?.....	78
9.4	VO 4: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají regionální kulturní život?	80
9.5	VO 5: Co je motivací obyvatel pro setrvání v regionu a co je naopak motivuje k jeho opuštění?	81
9.6	VO 6: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají sami sebe ve vztahu k území?	82
10	Závěr	84
11	Seznam použitých zdrojů.....	87
12	Seznam obrázků.....	93
13	Seznam tabulek	94
14	Seznam příloh	95

1 Úvod

Vývoj regionů v České republice neprobíhá rovnoměrně a v současné době jsou mezi nimi stále patrné nemalé rozdíly v úrovni rozvoje a tempu růstu. Za zcela specifickou oblast lze pokládat pohraničí, které prošlo v řadě ohledů odlišným historickým vývojem než vnitrozemní regiony a může proto mít i odlišné rozvojové potřeby.

V pohraničních oblastech, které často mají periferní charakter, získávají důležité postavení endogenní zdroje rozvoje. V kontextu přístupů „nové“ regionální a kulturní geografie a regionálního rozvoje jsou proto tradiční výzkumy problémových území rozšiřovány o analýzy subjektivní reality. Identifikovat vnitřní potenciál a mobilizovat regionální endogenní rozvojové zdroje lze mimo jiné prostřednictvím regionální identity. Na významu proto stále více nabývá i studium vztahu jedinců a společnosti k obývanému území.

Předkládaná práce se zabývá vnímáním regionální identity obyvatel ORP Králíky. Králícko leží v hornatém terénu česko-polského pohraničí v nejsevernějším cípu Pardubického kraje a specifické je nejen svou geograficky odlehlou polohou, ale i přerušenu kontinuitou osídlení způsobenou poválečným odsunem německých obyvatel. V současné době je ORP Králíky zařazeno mezi regiony se soustředěnou podporou státu a potýká se se socioekonomickými problémy a populační nestabilitou.

Analýza regionální identity místních obyvatel by proto mohla pomoci identifikovat a zhodnotit vnitřní zdroje Králícka, které mají potenciál přispět k rozvoji regionu. Sama regionální identita představuje jeden ze stěžejních vnitřních zdrojů regionu a zároveň funguje jako silný mobilizační faktor rozvoje vedeného „zevnitř“ či „zdola“.

Předkládaná diplomová práce *„Percepce regionální identity obyvatel Králícka“* je rozdělena na teoretickou a empirickou část.

V teoretické části je na základě prostudování odborné literatury shrnut současný stav vědeckého poznání o problematice regionální identity. Vysvětlen je pojem regionální identita, její složky a proces formování. Diskutován je i vztah mezi regionální identitou, jejím utvářením a polaritou prostoru. Záměrem teoretické části je vyzdvihnout vliv regionální identity a jejího poznání na možnosti endogenního rozvoje regionu a upozornit na význam zkoumání měkkých a subjektivních faktorů při studiu regionu.

V úvodu empirické části práce bude charakterizováno vymezené území a budou popsány metody a průběh výzkumu. Následuje analýza dat získaných z dotazníkového šetření a rozhovorů. Na závěr analytické části budou zodpovězeny výzkumné otázky a diskutovány závěry.

Výsledky výzkumu mohou být použity při identifikaci a využití endogenních zdrojů rozvoje, jejichž součástí je regionální identita.

V aplikační rovině je výzkum regionální identity provedený v této práci užitečný především pro regionální aktéry, představitele obcí či instituce a organizace, které se podílejí na rozvoji regionu, ale i pro samotné obyvatele Králicka, kteří jsou nositeli identity.

2 Cíl práce

Cílem práce je přispět k rozvoji vybraného území prostřednictvím analýzy vnímání regionální identity jeho obyvateli. Dílčím cílem je určit, skrze co se obyvatelé ORP Králíky identifikují s územím, dále jak obyvatelé vnímají územní specifika, problémy a kulturní život v regionu. Dalším dílčím cílem je zjistit, co motivuje obyvatele k setrvání v regionu a jaké motivy je naopak vedou k záměru odstěhovat se. Posledním dílčím cílem je odhalit, jak obyvatelé ORP Králíky vnímají sami sebe ve vztahu k území.

Cílů bude dosaženo na základě analýzy dat získaných pomocí kombinace dotazníkového šetření a kvalitativních rozhovorů a zodpovězení výzkumných otázek.

TEORETICKÁ ČÁST

3 Regionální identita

Tato diplomová práce se věnuje regionální identitě a předkládá analýzu vnímání identity obyvatel ORP Králíky. V první kapitole budou vysvětleny pojmy identita, skupinová identita a regionální identita. Dále bude popsán proces formování regionální identity, její souvislost s polarizací prostoru a možnosti jejího využití při rozvoji regionů. Výzkum regionální identity je poměrně mladou disciplínou, shrnut proto bude i vývoj zájmu o tuto problematiku.

3.1 Identita

Výrost a Slaměník (1997) chápou **identitu jedince** jako prožívání toho, čím jedinec je, prožívání vlastní autenticity, jedinečnosti a konzistentnosti v čase a prostoru. Toto platí jak pro samotného jednotlivce, tak pro jedince jako člena lidské společnosti. Ze základní definice je zřejmé, že identita je pojmem velmi komplexním a vnitřně mnohovýznamovým. Pro účely této práce je klíčová vázanost identity na sociální skupiny, čas a prostor. Dle autorů probíhá formování identity vždy v konkrétním kulturním a sociohistorickém kontextu, autoři rovněž diskutují společenskou a kulturní podmíněnost osobní identity.

Vzhledem ke komplexnosti pojmu není dobře možné jediným výzkumem zachytit identitu jedince ani skupiny v celé složitosti a rozmanitosti. Existuje řada výzkumných teorií, které se zaměřují na různé aspekty identity a uchopují ji z odlišných úhlů pohledu. Níže budou ve stručnosti představeny ty, které mají význam pro zkoumání regionální identity.

Podle teorie sociální identity obsahuje identita dvě složky, personální a sociální. Sociální prvek představuje sebepojetí jedince odvozené od poznání svého členství v sociální skupině spolu s hodnotou a emocionálním významem spojeným s tímto členstvím (Tajfel, 1981, str. 255 in Výrost a Slaměník 1997). Skupinou, se kterou se jedinec ztotožní, může být i prostorově vymezená komunita.

V rámci sociální sebeidentifikace je obsahem identity jedince pojmenování sociální skupiny, do které je přiřazen. Identita může být odvozená i od kultury společnosti. Početné výzkumy antropologů, sociolingvistů a psychologů ukazují, že v odlišných

společnostech příslušníci jedné společnosti jinak definují a reprezentují sebe, než příslušníky jiných skupin (Výrost a Slaměník 1997).

S tématem blízce souvisí **etnolingvistická teorie identity**, která považuje jazyk za významnou dimenzi skupinové identity, vysvětluje dynamiku vztahu mezi jazykem a sociální identifikací a identitou.

Na základě užívání stejného jazyka uvnitř skupiny se členové vymezují od skupin jiných. Autoři teorie (H. Giles a kol.) dodávají, že používání určitého jazyka může umožnit osobám „zvenci“ proniknout do určitých skupin a posléze se kulturně a jazykově asimilovat.

Giles a kol. (1977 in Výrost a Slaměník 1997) vytvořili taxonomii předpokládaných faktorů skupinové etnolingvistické vitality, kterou definují jako schopnost skupiny přežít jako odlišná a aktivní kolektivní entita v prostředí jiných skupin.

Taxonomie obsahuje tři třídy faktorů, které se navzájem kombinují:

1. Statusové faktory (ekonomická, politická a lingvistická prestiž)
2. Demografická síla (počet, koncentrace, přírůstek, migrace atd.)
3. Institucionální podpora a faktory kontroly (prezentace skupinového jazyka v médiích, vládní instituce, vzdělání)

Autoři na základě výzkumu tvrdí, že vnímání vitality (nikoli její objektivní stav) ovlivňuje etnolingvistickou identitu a vede ke strategiím dosahování etnolingvistické odlišnosti.

Jako další faktory etnolingvistické identity byly později identifikovány vnímané skupinové hranice a vícenásobná skupinová členství. Vnímání meziskupinových hranic jako pevných a nepropustných, vede k výrazné etnolingvistické identifikaci. A dále, čím méně je sociálních kategorií, se kterými se mohou jedinci identifikovat, tím silnější je jejich etnolingvistická identifikace (*ibid*). V této práci je pozornost zaměřena pouze na skupinu spojenou s vymezeným územím, další skupiny jsou vědomě opominuty.

3.2 Pojem regionální identita

Chromý (2003a) při vysvětlování pojmu **regionální identita** začíná definicí slova identita, kterou přejímá z psychologie: „*Identita je způsob, jímž se jednotlivec nebo skupina jednotlivců definuje, pociťuje svou existenci (jedinečnost) a o který se opírá,*

když si uvědomuje (vymezuje) sama sebe ve vztahu k jiným.“ Zich (2003) doplňuje, že identita je předpokladem potřebné integrity každého sociálního subjektu a vědomí identity je jednou z opor jistoty a smysluplnosti lidského života. Oba autoři dodávají, že identita člověka je plurální povahy a vztahuje se nejen k jednotlivcům, sociálním subjektům, skupinám, hodnotám, kulturám, ale i fyzickým a hmotným objektům a okolnímu světu. Identita má tedy celou řadu rozměrů, z nichž geografové vyzdvihují především rozměr prostorový, a to v souvislosti s místem, regionem či národem. Identita člověka se může vázat jak na malé území (domov, obec), region či národ, ale i na světadíl a záleží čistě na jedinci, s jak velkým regionem se ztotožní. Chromý (2003a) rozlišuje identitu individuální, které přisuzuje úroveň místní či lokální, a identitu kolektivní, kterou spojuje s regiony. Anděl a kol. (2014) uvádějí, že i na úrovni regionu se jednotlivci mohou identifikovat skrze různé regiony – region, ve kterém se narodili, žijí, pracují či studují. Kudlová (2005) však zdůrazňuje, že nezbytným předpokladem pro rozvoj sebeidentifikace s územím a pro zapojení se do společenských, politických či jiných územních struktur je dlouhodobý pobyt jedince v daném území.

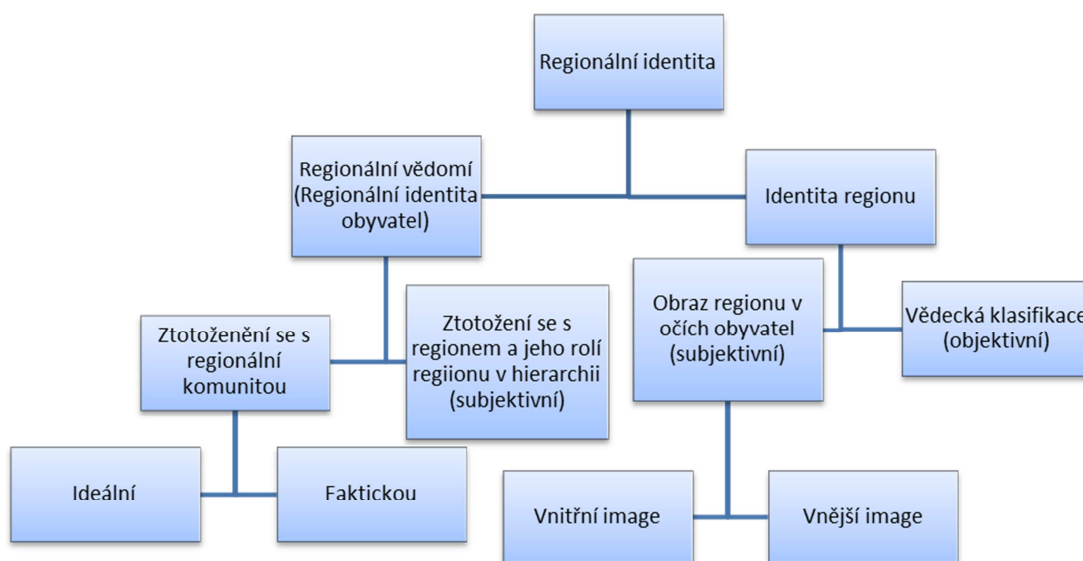
Regionální identitu lze tedy charakterizovat jako sebeidentifikaci obyvatel s územím, či jako jejich spjatost s územím a územní komunitou. Vztah lidí k území, kde žijí, považuje Chromý (2003a) za přirozenou součást života. Anděl a kol. (2014) vysvětlují regionální identitu jako způsob, kterým obyvatelstvo území nebo regionu vnímá specifické vlastnosti tohoto území. Tyto vlastnosti se mohou týkat přírodního prostředí, krajiny, kultury či historie. Důležité je, že v očích obyvatel se liší od jiných regionů. Prvky jedinečnosti, které odlišují regiony od sebe navzájem a zároveň spojují obyvatele uvnitř, zmiňuje i Paasiho definice územní identity (Paasi 1986 in Chromý 2003a): *„Územní identitou lze rozumět onu nezaměnitelnost, jednotu a shodnost, a především pak harmonii v chování souboru obyvatel daného území v konkrétním čase“*. Roubal (2003) považuje regionální identitu za jednu z dimenzí identity individuální, která působí na strukturu osobnosti a připomíná, že mluví-li člověk sám o sobě či vysvětluje „kdo je“, často zmiňuje místo, kde se narodil, vyrostl či studoval a další místa, ke kterým je nějakým způsobem vázán. Definic regionální či prostorové identity je celá řada, všechny však shodně předpokládají existenci psychologického vztahu mezi určitým územím a jeho obyvateli.

Obecně lze identitu, která je vázána na určité území, nazývat identitou prostorovou. V české i světové literatuře se vyskytují různá pojmenování prostorové identity. Nejčastěji autoři pracují s pojmy identita územní, identita teritoriální a identita regionální. Pro účely této práce bude význam všech těchto prostorových adjektiv považován za identický.

3.3 Dimenze regionální identity

Regionální identitu lze rozkládat a dělit na jednotlivé složky a dimenze. Zich (2003) rozlišuje dva základní aspekty ztotožnění se člověka s územím. Za prvé je to ztotožnění se se samotným fyzickým prostředím, za druhé ztotožnění se se sociálním prostředím daného území.

Paasi (1986, s. 132) rozpracoval strukturu regionální identity podrobněji, jeho návrh dimenzí regionální identity je znázorněn na obrázku 1. Autor rozlišuje regionální vědomí a identitu regionu. Regionálním vědomím nazývá regionální identitu obyvatel, kteří se mohou identifikovat jak s regionem samotným, tak s regionální komunitou. Identitu regionu potom dělí na subjektivní a objektivní. Subjektivní regionální identita je založena na názorech obyvatel regionu (vnitřní) a obyvatel mimo region (vnější). Pracuje s dichotomií „my“ versus „oni“, neboli „jak vnímáme sami sebe“ versus „jak nás vnímají jiní“. Subjektivní rovinu identity regionu spojuje s regionálním vědomím. Objektivní dimenze identity se váže na klasifikace vytvořené v rámci různých vědeckých disciplín (na základě dojížděky, dělby práce či fyzicko-geografických charakteristik).

Obr 1 Dimenze regionální identity

Zdroj: Vlastní návrh podle Paasiho (1986)

Principy identity ve smyslu způsobů, které lidé využívají k vytvoření vlastní identity, navrhl v 1992 Breakwell (in Chromý 2003a):

1. Obyvatelé určitého regionu sami sebe odlišují od lidí žijících mimo region.
2. Vědomí kontinuity vlastního života, který je dlouhodobě spjat se stejným místem.
3. Princip sebeúcty, jinými slovy pocit hrdosti na domovský region.
4. Princip „sebeúčinnosti“, který vyjadřuje situaci, kdy místo svými kvalitami usnadňuje svým obyvatelům život.

Většina autorů (např. Paasi 1986, Chromý 2003a, Zich 2003, Chromý a Skála 2010) zdůrazňují, že výzkum regionální identity nelze izolovat od širšího kontextu vývoje regionu, který zahrnuje procesy integrace, historické okolnosti vývoje či globalizační tendence.

3.4 Formování regionální identity

Regionální identita nepředstavuje statickou veličinu a její podoba i síla se v čase a místě proměňuje, stejně tak, jako se v důsledku změn v krajině a společnosti mění regiony. Vznik a existence regionální identity jsou podmíněny celou řadou faktorů, jejichž vlivem se regionální identita v čase vyvíjí.

Paasi (1986) vychází při vysvětlování formování regionální identity z procesu institucionalizace regionů, který označuje za proces socioprostorový, během něhož vzniká prostorová jednotka, která je součástí stávající prostorové struktury společnosti a stává se viditelnou a identifikovatelnou v různých sférách sociálního povědomí. Dále rozpracovává čtyři stádia institucionalizace regionu:

1. Region nabývá prostorového tvaru.
2. Region nabývá symbolického tvaru.
3. Dochází k rozvoji regionálních institucí.
4. Dochází k zakotvení regionu do regionálního systému a regionálního povědomí společnosti.

V průběhu všech stádií institucionalizace probíhá budování regionální identity, které se dle Paasiho (2001) zakládá na těchto principech:

1. Svázanost obyvatel s ohraničeným územím

Během období, kdy region nabývá prostorového tvaru a získává hranice, dochází ke tvorbě základního regionálního vědomí, jelikož lidé užívají hranice k oddělování těch, kdo jsou uvnitř regionu a těch, kteří jsou vně. Ohraničení území se však stává samostatným problémem, jelikož je nutné rozlišovat mezi hranicemi fyzickogeografickými, administrativními, symbolickými, etnickými apod. Různé hranice procházející stejným územím, stejně tak, jako odlišné cítění identity, se mohou stát předmětem konfliktů. Například prosazování národní identity na úrovni státu se může střetnout s identitou menších územních celků (Siwek 1996).

2. Zakotvenost v čase

Zakotvenost regionu v čase znamená jeho existenci v historii, ale i předpoklad jeho trvání v budoucnosti. Důležité pro regionální identitu je vědomí obyvatel, že jejich region existoval v minulosti, se kterou mohou jeho současnou podobu spojovat.

3. Symbolický tvar regionu

Vytvoření symbolického tvaru regionu v podstatě znamená vznik a prosazení nejdůležitějších symbolů regionu, a to v první řadě jeho názvu. Je-li jméno regionu institucionalizované, slouží zároveň jako propojení regionu s minulostí. Zich (2003) označuje název jako jeden ze základních nástrojů identifikace obyvatel s regionem. Může se stát, že pojmenování regionu používané v každodenní komunikaci neodpovídá

oficiálnímu názvu územního správního celku, podstatné však je, že mu lidé rozumí. Dalšími územními symboly bývají znak, vlajka nebo hymna a všechny pomáhají rozlišovat region od ostatních, čímž přispívají k formování a upevňování regionální identity. Chromý (2003a) uvádí, že region jako kulturní realita je na symbolech založen.

4. Regionální instituce

Instituce (ekonomické, administrativní, vzdělávací apod.) hrají roli především při reprodukci regionu a jeho regionální identity směrem do budoucnosti. Důležitou roli hrají i regionální média, která přináší informace o dění v daném ohraničeném území. K posílení role institucí v průběhu utváření regionální identity slouží používání symbolů regionu při označování těchto institucí.

5. Potvrzení suverenity regionu

Potvrzení suverenity regionu je většinou vyvrcholením procesu ustanovení administrativní role regionu. Chromý (2003a) uvádí příklady regionů, které nejsou administrativně uznány, jsou však dobře rozpoznatelné v každodenním lidském konání. Takovými regiony jsou u nás např. Chodsko, Valašsko či Horácko.

Z hlediska historického vývoje rozlišuje Chromý (2003a) několik typů regionů, ke kterým se váže odlišná regionální identita.

1. Regiony, které dosáhly suverenity, a až následně se formovala identita (např. Vysočina, Moravskoslezský kraj).
2. Regiony s tradičním regionálním vědomím, které ale nedosáhly plné suverenity (např. kulturní regiony Chodsko, Valašsko, Slovácko).
3. Třetím typem jsou regiony se ztracenou identitou. Takové regiony Chromý dále rozděluje na oblasti formované na základě národnostního uvědomění v 19. století (např. Podřipsko, Podblanicko) a na ty, které po 2. světové válce ztratily nositele regionální identity – místní obyvatelstvo. V souvislosti s vysídlením pohraničních regionů a následným umělým dosídlením, může docházet ke konfliktu regionální identity dnešních obyvatel s identitou obyvatel původních.
4. Regiony částečně institucionalizované. Jedná se o různá účelová sdružení obcí na mikroregionální úrovni (např. Horácko).

Do procesu formování regionální identity tedy vstupuje určitý institucionalizovaný prostor se specifickými sociálními, ekonomickými a vývojovými podmínkami, obydlený lidmi, kteří jsou nositeli prostorové identity. Dalšími dimenzemi regionální identity, které zároveň regionální identitu ovlivňují, mohou být krajinný typ nebo estetický vzhled území (Zich 2003).

Regionální identita je bez pochyby vázána na krajinu, která se stává symbolem i prostředkem k identifikaci obyvatel. Krajina a přírodní bohatství mohou být také zdrojem hrdosti obyvatel. V krajině bývají často rozesety pomníky regionální historie, a to například v podobě staveb, božích muk, smírčích kamenů či studánek. Relikty lidské činnosti v minulosti a jí poznamenané životní prostředí představují tzv. paměť krajiny (např. Schama 2007), která v sobě nese skrytý potenciál pro rozvoj území a trvale udržitelný rozvoj krajiny. Dále dodává, že návrat k regionálním tradicím a krajovým specialitám, obnova tradiční výroby apod. jsou spolu s rozvojem cestovního ruchu nezbytnou součástí programů na obnovu a rozvoj venkova (Chromý 2000).

Jak již bylo zmíněno, regionální historie hraje významnou roli při formování i reprodukci regionální identity, neboť zajišťuje její zakotvení v čase. Důležitým zdrojem informací o regionech je regionální literatura, která často popisuje typický krajinný ráz, vlastnosti místních lidí či různé tradice¹. Chromý (2003b) upozorňuje, že v posledních 150 letech sehrála významnou roli i regionální vlastivěda.

Formování regionální identity souvisí také s utvářením a reprodukcí prostorových stereotypů. Ve spojitosti s výzkumem národních charakterů vytvořil Lehtonen čtyři druhy stereotypů, které lze využít i na regionální úrovni. Tyto stereotypy uvádí Průcha (2004):

1. Jednoduchý autostereotyp (jací jsme podle našeho názoru)
2. Projektovaný autostereotyp (jací jsme podle názoru osob mimo region)
3. Jednoduchý heterostereotyp (naš názor na osoby mimo náš region)
4. Projektovaný heterostereotyp (co si, podle našeho názoru, myslí lidé mimo náš region sami o sobě)

Všechny tyto stereotypy jsou sociokulturně konstruovány a mohou mít kořeny v historii či osobních zkušenostech jednotlivců a kolektivní paměti (Chromý a Skála 2010). Zich

¹ Např. Karel Klostermann *Mlhy na Blatech*, *Veselé i smutné obrázky ze Šumavy*; Alois Jirásek *Psohlavci*; Josef Šír *Krkonošské povídky*

(2003) uvádí, že určité stereotypy jsou spojené i s pohraničím. Skála (2007) uvádí příklad stereotypu vztahujícího se k pohraničí, a to, že pohraničí je často spojováno s označením periferie. Tento stereotyp v prostředí České republiky vychází z nedávné historické zkušenosti s „železnou oponou“, pohraniční stráží a téměř nepropustnou státní hranicí. Stereotypy se nejen reprodukuje, ale mohou být vytvářeny či podporovány uměle, např. při vzniku nových prostorových struktur, v rámci procesu institucionalizace regionů a jejich identit (Paasi 2001).

3.5 Polarita prostoru jako zdroj a součást formování identity

Regionální identitu a její vývoj lze uvádět do spojitosti i s polarizací prostoru. Chromý a Skála (2010) se zaměřují především na kulturněgeografické aspekty polarizace, které mohou souviset s dichotomií „my“ a „oni“ používané při vymezování regionální identity. V případě polarizace se využívá rozlišování na základě dichotomie centrum a periferie, která vstupuje jako jeden z činitelů i do tvorby regionální identity.

Centrum je místo v jistém smyslu privilegované, ve kterém se soustřeďuje řídicí a rozhodovací moc, je sídlem ústředních správních orgánů a hospodářských, politických i kulturních institucí, dění v něm je na periférii víceméně nezávislé. Naopak periferie je mocensky a politicky nepriviligované, na centru závislé a podřízené území (Chromý a Janů 2003).

Regionální identita obyvatel centra je spíše založená na jejich nezávislosti či nadřazenosti a je v čase relativně stabilní, zatímco regionální identita obyvatel periferií se často liší napříč generacemi. Mocenská, politická nebo ekonomická závislost periferie na centrech však nemusí nutně znamenat, že regionální identita periferie musí být utvářena pouze na základě vztahu k centru (Chromý a Skála 2010). Fialová (2009) doplňuje, že v periferních oblastech obvykle převažují specifické, k centru doplňkové funkce (např. odpočinek, rekreace, druhé bydlení) a tato specifika se mohou podílet na formování regionální identity a mohou se stát i zdrojem sebevědomí či hrdosti. Pro rozvoj periferního území je potom klíčové, zda si obyvatelé tato specifika uvědomí a jsou schopni je k rozvoji využít.

V perifériích existuje zvýšená hrozba oslabení regionální identity v důsledku zesílené mobility obyvatel. Lidé z periferních regionů se častěji stěhují do ekonomicky silnějších regionů, kde jsou širší možnosti seberealizace, pracovního uplatnění, služeb apod., což může vést k absenci vazeb obyvatel k perifernímu území (Bauman 2002). Zich (2003)

upozorňuje na jinou alternativu vývoje regionální identity v periferních regionech, kde odliv obyvatel může působit naopak na rozvoj pocitu sounáležitosti s opuštěným regionem. Lidé, kteří odešli, mohou mít tendenci vracet se ke kořenům a region se pro ně posunuje do roviny „vzpomínkové“ či „nostalgické“. Takový region potom může těžit například z rekreační funkce nebo z rozvoje druhého bydlení.

Další autor, který dává do souvislosti regionální identitu s migračním chováním obyvatel je Raagmaa. Regiony disponující silnou regionální identitou si v případě změny ekonomické situace v regionu zachovávají podporu obyvatel a stabilitu osídlení. Regiony se slabou identitou naopak v době ekonomického strádání budou spíše trpět odlivem obyvatel. Regiony s velmi rychlým ekonomickým růstem lákají nové obyvatele, kteří ve velkých vlnách přichází z čistě utilitárních důvodů, jejich příchod však může způsobit konflikt se starousedlíky (Raagmaa 2000).

3.6 Výzkum regionální identity

Regionální identita je pojem, který se v posledních dekadách začal výrazněji prosazovat v humánní geografii, a to především ve spojení s novodobým neoregionalismem. Zájem vědy o otázky kolektivní identity však není zcela nový.

V době národního obrození vznikaly na našem území práce zaměřené na identitu národa, které se snažily nalézt odpověď na otázky typu, kým jsou Češi, jakými vlastnostmi se vyznačují a čím se liší od jiných národů. V té době převažovala snaha o vymezení Čechů především vůči Němcům (Zich 2003). V dnešní době se pozornost stáčí k regionální identitě především v souvislosti s rozšiřováním evropských struktur a postupující globalizací.

Narůstající četnost výskytu vědeckých prací zabývajících se regionální identitou demonstrují Anděl a kol. (2014) pomocí analýzy mezinárodní databáze Scopus, ve které se výskyt pojmu „regionální identita“ začal rapidně zvyšovat až od konce devadesátých let a za posledních 15 let počet vědeckých prací obsahujících tento pojem vzrostl z jednotek na téměř šest tisíc. Výzkumy regionální identity jsou nejčastěji prováděny v USA, v Evropě zaujímá dominantní postavení Velká Británie. V České republice tato problematika zatím nestojí v popředí zájmu, nicméně existuje řada publikací, které se regionální identitou zabývají, a to jak z hlediska teoretického, tak v podobě případových studií z českého prostředí. Tato práce se z podstatné části opírá o publikace a výzkum Pavla Chromého, který aplikuje především teoretický přístup finského regionálního

geografa Anssi Paasiho. Paasiho klíčovou publikací je práce zabývající formováním regionální identity, které je součástí procesu institucionalizace regionu: *The Institutionalization of Regions: A Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and the Constitutions of Regional Identity* (Paasi 1986).

Výzkum regionální identity v České republice již proběhl v řadě oblastí. Například *Regionální identita Ústeckého kraje: vybrané případové studie* (Anděl a kol. 2014), *Regionální vědomí a regionální identita v Česku: případová studie Českého ráje* (Chromý a Skála 2010), studie *Vnímaní hranice obyvatelstvem regionů s rozdílnou kontinuitou socio-historického vývoje jako dílčí aspekt jejich regionální identity* zaměřená na Jesenícko a Valašskokloboucko (Šerý a Šimáček 2013) nebo výzkum orientovaný na Euroregion Nisa *Regionální identita obyvatel v pohraničí* (Zich 2003).

3.7 Regionální identita v regionálním rozvoji

V předchozí kapitole bylo popsáno, co znamená a obsahuje regionální identita, následující kapitola se zaměřuje na vysvětlení významu studia regionální identity pro regionální rozvoj.

Jelikož obyvatelé území jsou nepochybně klíčovými aktéry i subjekty veškerých aktivit, které se regionů týkají, musí být jejich vztah k místu brán v úvahu při plánování a realizaci regionálního rozvoje. Pozitivně lze hodnotit současné tendence vývoje regionálních věd, ve kterých je „měkkým“ a subjektivním faktorům regionálního rozvoje (mezi které lze řadit i regionální identitu) věnováno stále více pozornosti a je větší měrou doceňován jejich význam pro rozvoj regionů. Chromý (2003a) potvrzuje, že na významu stále více nabývá studium vztahu jedinců a společnosti k území, které obývají, a také utváření potenciálu pro formování územních identit. Hlavačka a kol. (2011) v této souvislosti zdůrazňují důležitost studia historie a paměti regionu.

V posledních dekádách se v regionální politice do popředí zájmu dostává výzkum „měkkých“ faktorů a stále více je kladen důraz na využívání endogenních zdrojů rozvoje. Chromý a kol. (2014, s. 263) uvádějí, že v důsledku společenských změn v novodobém plánování rozvoje regionu nabírá na významu zkoumání i jiných než ekonomických hodnot a „tvrdých ukazatelů“: „*V reakci na sílící ekonomické tlaky transformace a globalizace dochází v české společnosti, s určitým fázovým posunem za západním světem, k postmoderní transformaci hodnot, vztahů i společenských vzorů chování. V důsledku těchto změn si společnost postupně uvědomuje i jiné než čistě*

ekonomické hodnoty míst a regionů. Vztah člověka k místu, resp. krajině jako celku se tedy postupně posouvá od konkurence směrem ke kooperaci.“ Z citace mimo jiné vyplývá, že stejně jako se mění hodnoty a postoje společnosti, musí se měnit i přístup ke zkoumání a řízení regionu a jeho rozvoje, z tohoto důvodu je třeba zajímat se i o dosud opomíjené dimenze lidského života, jako např. subjektivně vnímaný vztah obyvatel k území. V průběhu politických či společenských změn vyvstává potřeba řešit nové problémy, které si stále více žádají kvalitativní způsob hodnocení. Sledování a hodnocení různých „měkkých“ faktorů nabývá na významu nejen při koncipování politik územního rozvoje, ale také při plánování aktivit vedoucích ke snižování územních rozdílů (Chromý a Skála 2010). Seidl a kol. (2010) zdůrazňují, že v posledních desetiletích vedle politiky Evropské unie a státu roste význam místních aktérů/subjektů rozvoje a jejich zájmových skupin. Je třeba dodat, že se proměňují nejen politické, ekonomické, sociální poměry, funkce a využití krajiny, ale také vztah jedinců a společnosti k území, které obývají či využívají (Kučera 2010). Tento fakt je třeba mít na paměti při využívání regionální identity, jako jednoho ze zdrojů rozvoje regionu, neboť regionální identita se může v prostoru a čase značně proměňovat. Subjektivní vnímání regionu aktéry je vždy nutné interpretovat v širších geografických, socioekonomických a demografických souvislostech, opomenut nesmí zůstat ani kontext historického vývoje oblasti (Chromý a Skála 2010).

K posunu předmětové orientace výzkumu směrem k řešení otázek spojených s aktivizací endogenních zdrojů rozvoje regionů dochází postupně i v celé české humánní a regionální geografii. Význam rozvoje směřující „zdola“ či „zevnitř“ je zdůrazňován především u regionů problémových, periferních, specifických či z nějakého pohledu hendikepovaných (Havlíček a kol. 2008). Obdobně Hampl a kol. (2007) přisuzují aktivaci vnitřních zdrojů rozvoje klíčovou roli především v periferních regionech, které jinak disponují omezeným potenciálem rozvoje. Zvláštní význam regionální identity pro periferní a pohraniční oblasti přikládá rovněž Chromý (2003a). Chromý a Skála (2010), doplňují, že právě periferní regiony díky alternativnosti vůči urbánním regionům a také díky určité míře zaostalosti skýtají prostor pro udržení významných prvků regionální identity, což jim v tomto směru poskytuje jednu z mála výhod před regiony centrálními. Právě nespokojenost obyvatel se stavem ekonomicky slabých regionu může aktéry motivovat k aktivní nápravě špatného stavu jejich území.

V některých případech však může vést i k hromadné rezignaci na jakýkoli pokus o změnu nebo inovaci (Chromý a Skála 2010).

Výzkum regionální identity má tedy značný význam pro identifikaci rozvojového potenciálu území a plánování regionálního rozvoje, a to především při uplatňování politik orientovaných na využívání endogenních zdrojů. Endogenní regionální politika, je politika zaměřená na rozvoj, který směřuje „zdola“, na využívání a mobilizaci vnitřních regionálních zdrojů a vytváření podmínek pro rozvoj regionálního potenciálu. Regionální identita je bezpochyby jedním ze zdrojů regionu, o které se může vnitřní rozvoj opřít, a má proto velký význam i pro plánování i realizaci regionálního rozvoje.

Význam znalosti a využívání vnitřních zdrojů rozvoje vyzdvihují také Chromý a kol. (2014). Uvádějí, že je nutné věnovat náležitou pozornost schopnostem lokálních a regionálních aktérů vnímat šance, které jim nabízejí regionální specifika (často neekonomického charakteru). Dokáží-li regionální aktéři tyto šance rozpoznat, mohou je proměnit v pozitiva v podobě zvýšení kvality života v regionu, zlepšení image regionu, rozvoje kvality lidského a sociálního kapitálu či stabilizace odlivu obyvatelstva z území. Rozpoznání regionálních specifík a jejich reflektování místními aktéry může dodatečně vést k posílení regionálního vědomí a pocitu sounáležitosti lidí s územím, což zpravidla vede k aktivizaci zájmu lidí o rozvoj území o posílení participace. Aktivizace vnitřního potenciálu regionu lze docílit tak, že bude podporován rozvoj lidského a sociálního kapitálu, rozvoj různých občanských iniciativ a občané budou motivováni, aby se podíleli na dění v regionu (*ibid*). Participace na veřejném dění v regionu může působit zpětně na další posílení pocitu sounáležitosti s územím.

Působením regionální identity na plánování a řízení regionálního rozvoje se ve své práci čteně zabývá estonský geograf Garri Raagmaa, který označuje regionální identitu za silný mobilizační faktor vnitřního potenciálu území. Ve své práci Raagmaa (2002) uvádí příklady z historie, kdy prostorová identita obyvatel Walesu, Skotska a Severního Irsku sehrála klíčovou roli v procesu mobilizace ekonomických a sociálních sil a příznivě ovlivnila rozvoj území. Tento autor dále podotýká, že kvalita regionálních aktérů a jejich aktivity se značně podílí na míře úspěšnosti či problémovosti regionů.

Podobně Paasi (1986) považuje regionální identitu za jednu z hybných sil územního rozvoje, a zároveň ji označuje za jeden ze stavebních kamenů regionu jako takového.

Raagmaa (2002) dodává, že především silná pozitivní regionální identita má schopnost tlumit negativní dopady společenských či politických změn. Intenzivní pocit regionálního vědomí panuje především mezi obyvateli historicky hluboko zakotvených regionů. Jak uvádí Putnam (1992), obyvatelé regionů s bohatou historií mají zpravidla velmi silnou regionální identitu, tento jev přisuzuje existenci vlivných regionálních institucí, které jsou pevně zakotveny v historii a právě ony se významnou měrou podílejí na formování zájmové politiky regionu. Silná regionální identita může mít pozitivní vliv na aktivitu regionálních aktérů a subjektů, může však přerůst v patriotismus a v krajních případech i nacionalismus. Niethammer (2000 in Waack a kol. 2012) v této souvislosti upozorňuje na nebezpečí příliš silné kolektivní identity, která může probouzet pocity extrémního nacionalismu a fundamentalismu.

Regionální identity může být využito i v politické rétorice, propagaci regionu a tvorbě jeho image. Dobře propagovaný region může pomoci pozvednout ekonomickou situaci prostřednictvím přilákání nových investic (což zvýší nejen příjmy regionu, ale může navýšit i počet pracovních příležitostí), či rozvojem cestovního ruchu. Dle Keatinga (1998) bývá regionální identita jednou ze základních součástí propagačních kampaní regionu. Raagmaa (2002) konstatuje, že oblasti s dobrou pověstí (reputací) jsou obecně atraktivnější pro investory i turisty a dodává, že v tomto případě je klíčová správná komunikace místní vlády a médií. Vnímání regionální identity společně s tradicemi a kulturními zvyky lze řadit do položky „lidský kapitál“, který je obsažen v strategiích regionálního rozvoje a přeshraniční spolupráce (Chromý 2000).

Jako jeden z dalších klíčových významů regionální identity pro rozvoj regionů Raagmaa (2002) uvádí schopnost obyvatel ztotožnit se s různými strategickými plány v regionu. Identifikuje-li se totiž veřejnost například se strategií rozvoje regionu, která je komunikována politickou reprezentací, může být dosaženo stavu, kdy se veřejnost bude aktivně podílet na její realizaci. K tomu ale nemůže dojít, pokud politická reprezentace neví, skrze co se obyvatelé s regionem ztotožňují ani jak silná a jak ohraničená je regionální identita. Má-li být strategický (či jiný) dokument obyvateli přijat, měl by odrazet společně vnímané hodnoty a postoje obyvatel vůči regionu.

Znalost regionální identity je však důležitá z více různých důvodů. Chromý a kol. (2014) upozorňují také na význam studia prostorové identity v souvislosti se změnou administrativních hranic, při začleňování regionů do nových prostorových struktur

či vytváření nových správních celků. Administrativní hranice by neměly narušovat hranice žité, takové, které vnímají obyvatelé území. Jak ve svých pracích uvádí Siwek (např. Siwek 1996, Siwek a Kaňok 2000), nejsou-li respektovány sociokulturní či etnické hranice, může dojít k sociálnímu konfliktu. Nicméně celou problematiku vymezování hranic je třeba vnímat komplexně. Keating (1998) upozorňuje, že ani poznání regionální identity nezaručí úspěch při změnách prostorové struktury, neboť je obtížné přesně posoudit, jaká součást identity tento proces ovlivňuje.

4 Periferní pohraniční regiony

V této práci je zkoumáno vnímání regionální identity obyvatel území spadajícího pod správu ORP Králíky, které lze na základě vybraných charakteristik označit jako periferní (viz kap. 5). Tato kapitola bude proto věnována definici a stručné charakteristice periferních oblastí ležících v blízkosti hranice.

Havlíček a kol. (2005) uvádějí faktory, které determinují postavení regionu v rámci polarizovaného prostoru (ve smyslu centrum-periferie):

- politické (míra autonomie, administrativní upořádání),
- fyzickogeografické (nadmořská výška, členitost terénu, klima),
- geometrické (geografická poloha, vzdálenost od centra),
- ekonomické (míra nezaměstnanosti, HDP na obyvatele),
- sociálnědemografické (věková či vzdělanostní struktura),
- ekologické (znečištění životního prostředí, emise),
- kulturní a
- náboženské.

Chromý a Janů (2003) definují **periferii** jako mocensky a politicky neprivilegované, na dění v centru závislé území. Reynaud (1980, in Leimgruber 1994) tvrdí, že na vznik periferií mají větší vliv následky lidských rozhodnutí než objektivní vnější podmínky. Chromý a Skála (2010) doplňují, že pro existenci periferie je podstatná především geografická poloha území, upozorňují však také na **subjektivní vnímání významu**, příčin a vlastností marginality. Subjektivní vnímání perifernosti území má význam doplňkový, avšak může představovat jeden z potenciálů rozvoje.

Vnímání regionu jako periferního či percepce jeho pozice v územním systému státu ovlivňuje regionální identitu (Chromý a Skála 2010). Jak již bylo uvedeno výše, výzkum periferních regionů se stále větší měrou zaměřuje na „měkké“ faktory rozvoje a kvalitativní hodnocení. Jedním z cílů kvalitativně orientovaných výzkumů je snaha o identifikaci rozvojového potenciálu regionu a přispění k diskuzi o možnostech budoucího rozvoje či tvorbě nových koncepcí regionální politiky, jejichž význam je u periferních regionů větší než u ekonomicky silných a centrálních oblastí (Chromý 2003, Chromý a Skála 2010, Hampl a kol. 2007). Polarizaci prostoru však není třeba chápat pouze negativně, neboť představuje legitimní výsledek vývoje hierarchického uspořádání geografického systému (Pileček a Jančák 2011).

Chromý a Skála (2010) doplňují, že územní diference musí být interpretovány v širších historickogeografických souvislostech. Historický kontext má v českých podmínkách zvláštní význam zejména při studiu a hodnocení **pohraničních regionů**. Diskutovat je třeba především vliv sociokulturní kontinuity či diskontinuity vývoje území ve vztahu k poválečným událostem a izolace od západního světa „železnou oponou“. Právě **sociokulturní kontinuita**, která má velký význam pro ztotožnění se s územím, byla v oblasti českého pohraničí porušena v důsledku vystěhování původních obyvatel německé národnosti a následného umělého dosídlení. Bůžek (2000) upozorňuje, že dějiny pohraničí nelze vnímat pouze jako součást dějin vyšších územních celků, naopak je třeba chápat je jako specifické regionální dějiny.

Obecně lze označit několik specifik vývoje, která pohraniční oblasti České republiky spojují. Jak již bylo zmíněno, zásadní moment představovala výměna obyvatel, probíhající především v letech 1945–1947, která měla za následek změnu mnohých sociálních a ekonomických struktur spolu s projevy tzv. kolonizačních efektů, ke kterým patří odlišné demografické chování populace, změněný vztah k místní krajině apod. (Jeřábek a kol. 2004). Dalším důsledkem jsou socioekonomické změny odvíjející se od rozsáhlých majetkových přesunů vzešlých ze znárodnování a změny využití půdy (ústup od intenzivní zemědělské výroby v horských oblastech, růst rozlohy lesních ploch a trvalých travnatých porostů na úkor orné půdy (Bičík a kol. 2001b). Změna vztahu ke krajině a emigrace z pohraničních regionů přispěly k rozvoji chalupaření a druhého bydlení v pohraničí (Bičík a kol. 2001a). Jeřábek a kol. (2004) konstatují, že typickým rysem českého pohraničí je i deformace sídelního systému, a to nejen v podobě změny funkce a využití sídel, ale především v podobě zániku více než 1000 z nich.

Pohraničí se vyznačuje i osobitým vývojem krajiny, kromě nárůstu zalesněných a zatravněných ploch zde docházelo ke zpomalení antropogenních procesů a zachování historických prvků v krajině. „*Kulturní krajina formovaná v periferních příhraničních oblastech v posledních padesáti letech tak skýtá potenciál pro rozvoj především terciálních aktivit, které se vážou na rekreaci a trávení volného času*“ (Jeřábek a kol. 2004, s. 43).

Dříve než lze zkoumat pohraničí, je třeba jej vymezit a definovat. Vymezení pohraničí může být různé, jedno z nejjednodušších a hojně používaných je vymezení na základě

administrativních celků (okresů, ORP) ležících podél státní hranice, využít lze také historickou hranici bývalých Sudet. V geografii se pohraničním regionem obecně označuje území, které se nachází v blízkosti hranice národního státu a zpravidla se liší od vnitrostátních regionů (Balawajder a Trzcielińska-Polus in Waack a kol. 2012). Tito autoři představují souhrn charakteristických znaků, které jsou platné pro většinu **pohraničních regionů**:

- Převážně periferní (okrajová) poloha regionu. Region je relativně vzdálen od rozhodovacího centra, kterým může být krajské město či hlavní město státu.
- Větší výskyt slabin ve struktuře, ať hospodářské či dopravní. Typická je horší dopravní dostupnost v podobě existence převážně silnic nižších tříd, nižší počet spojů hromadné dopravy apod.
- Pohraniční oblasti mají nižší hustotu zalidnění než je celostátní průměr.
- Vyšší míra nezaměstnanosti, která může být způsobena menším počtem pracovních příležitostí nebo omezenou rozmanitostí sektorů
- Obyvatelstvo je přestárlé a je zde vyšší míra emigrace, především mladší generace. Emigraci obyvatel a jejímu vlivu na regionální identitu se věnuje Bauman (2002), který uvádí, že zvýšení emigrace obyvatel může zeslabovat regionální identitu a vést k absenci hlubších vazeb k území.
- Pohraniční regiony jsou často osidlovány menšinami, z důvodu prolínání národností skrze hranici – v případě Králicka platné zejména v minulosti.
- Vlivem blízkosti jiného národa jsou pohraniční regiony značně emocionalizované oblasti.

Přítomnost těchto charakteristik zpravidla vede ke znevýhodnění a poklesu rozvojového potenciálu pohraničních regionů a celkové periferizaci regionu. Proto označení pohraniční region často doprovází adjektivum periferní či marginální (Balawajder a Trzcielińska-Polus 2012 in Waack a kol. 2012).

Na rozvoj regionů má vliv i sama přítomnost hranice. V problematice příhraničních oblastí dominují dva vzájemně průnikové aspekty označované jako „**hraniční efekt**“ a „**periferní poloha**“. Vliv hranice se různí podle jejího typu, funkce a prostupnosti. Periferní poloha má vliv na vznik prostorové periferie, kterou je však nutné odlišovat od periferie socioekonomické (Hampl 2000).

Novodobý hospodářský rozvoj Česka není územně rovnoměrný. Pohraniční oblasti obecně nezažívají silný rozvoj. Často zde zaznamenáváme vyšší míru depopulace, vyšší úroveň nezaměstnanosti, nižší příjmy, odchody mimo jiné mladších a vzdělanějších obyvatel, vyšší index stáří nebo nízkou intenzitu bytové výstavby (Kubeš a Kraft 2011). Úzce chápané ekonomické podmínky v pohraničí jsou všeobecně hodnoceny jako nepříznivé, z toho důvodu roste význam neekonomických faktorů rozvoje (Havlíček a Chromý 2001).

České pohraničí jako celek není zdaleka homogenní, nýbrž je územím značně diferenciováním a jeho rozvoj byl dlouho určován převážně geografickou polohou a přírodními podmínkami. Naše pohraničí je z velké části hornaté, nachází se ve vyšší nadmořské výšce a často sama hranice vede po hřebenu hor, tato poloha byla historicky považovaná za strategicky výhodnou. Těžko prostupný terén působil jako bariéra či omezení, později začala převažovat omezení spíše institucionální či socioekonomické (Jeřábek a kol. 2004).

Opominout nelze ani bariérový efekt „železné opony“, v souvislosti s jejím pádem a procesem integrace České republiky do evropských struktur se od 90. let dvacátého století v českém geografickém výzkumu častěji objevují práce zabývající se problémy rozvoje pohraničí a přeshraniční spolupráce (Jeřábek a kol. 2004). V moderní historii byl pohraniční region chápán jako zóna tlaku, pro kterou je typické politické a vojenské nasazení (Meier 1990). Nyní se však stále více rozvíjí diskuze, zda hranice musí nutně představovat bariéru, či ji lze vnímat jako prostor zvýšené kooperace.

Jak uvádějí Balawajder a Trzcielińska-Polus in Waack a kol. (2012), přeshraniční spolupráce nabírá na významu především po vstupu České republiky do EU. Projevem vzájemné kooperace přeshraničních území je například vznik Euroregionů a rozvoj přeshraniční turistiky. Mnohé problémy v pohraničních regionech je vhodné řešit na bázi spolupráce – např. ochranu životního prostředí a předběžné výstrahy před katastrofami. Po vstupu naší země do EU mohou pohraniční regiony ze své polohy i profitovat, neboť hranice se staly průchodnějšími a vznikly tak nové možnosti pro přeshraniční spolupráci a pro mezilidské kontakty. Na podporu rozvoje pohraničí cílí také strukturální fondy EU.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Vymezení studovaného území

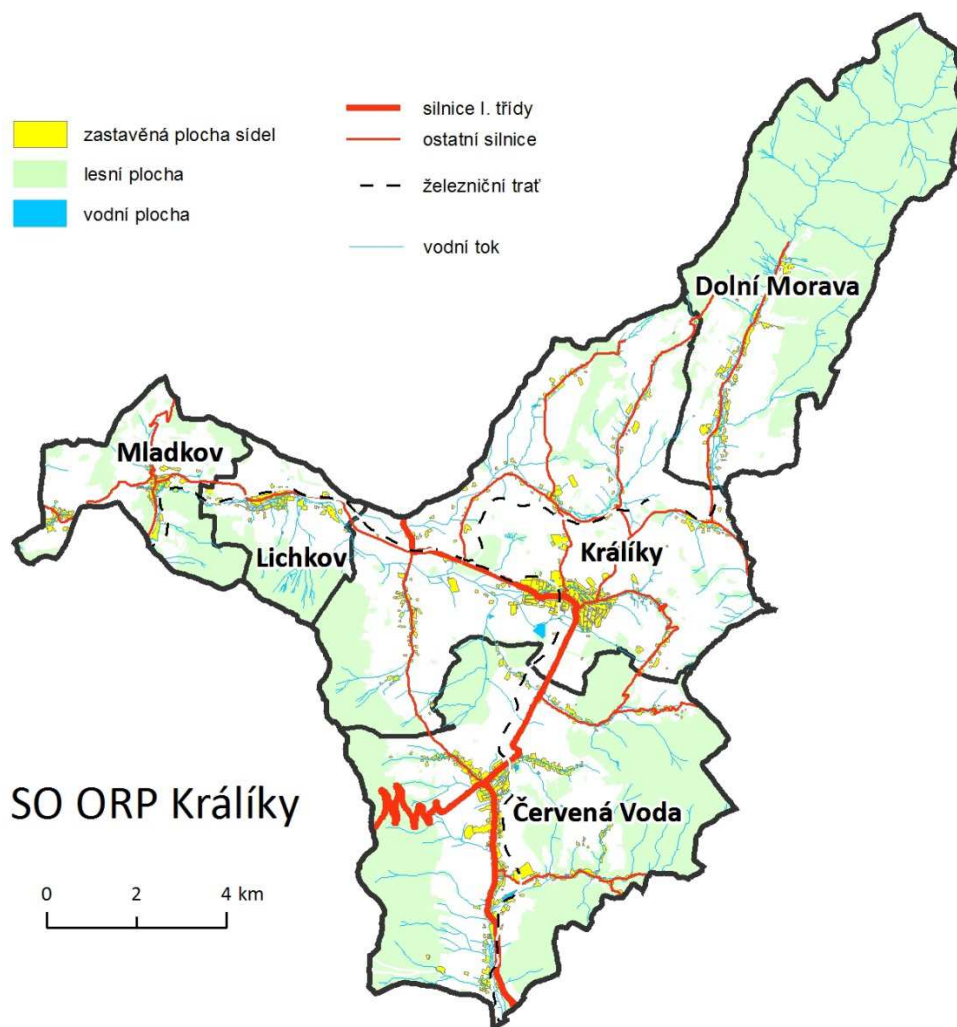
Pro analýzu percepce regionální identity obyvateli bylo zvoleno území obvodu obce s rozšířenou působností státní správy Králíky (dále ORP Králíky, případně Králicko či mikroregion).

Důvodem k výběru Králicka byla jeho odlehlá geografická poloha a celková horší socioekonomická situace v porovnání se zbytkem Pardubického kraje a sousední ORP Žamberk. ORP Králíky se dlouhodobě potýká se špatnou situací na trhu práce, nepříznivou sociodemografickou strukturou obyvatelstva a zvýšenou emigrací (Grusová 2013). Specifikem území je také jeho historický vývoj, a to především v souvislosti s přerušением kontinuity osídlení zapříčiněným výměnou obyvatelstva po 2. světové válce (vysídlení původního německého obyvatelstva a nedostatečné dosídlení).

Charakteristiky území, které budou detailněji popsány v následujících podkapitolách, mohou mít značný vliv na formování regionální identity, která je v této práci zkoumána. Navíc u ekonomicky slabých či marginálních regionů má regionální identita a její poznání zvláštní význam pro rozvoj regionu, neboť, jak uvádějí Chromý a Skála (2010), i marginální oblasti mohou disponovat nemarginálními parametry, a to zpravidla potenciálem pro rozvoj cestovního ruchu. Vymezení na základě ORP jakožto ucelené správní jednotky je zároveň podstatně praktičtější při získávání statistických a demografických údajů.

Správní obvod ORP Králíky leží při státní hranici s Polskem a současně v blízkosti hranice historických zemí Čech a Moravy. Mikroregion představuje nejsevernější výběžek Pardubického kraje a spadá do okresu Ústí nad Orlicí. V rámci evropského uspořádání územních statistických jednotek patří Králicko do regionu soudržnosti NUTS II Severovýchod a je součástí Euroregionu Glacensis. ORP Králíky spravuje pouze pět obcí: Králíky, Mladkov, Lichkov, Červená Voda a Dolní Morava, čtyři z nich leží při státní hranici (kromě Červené Vody), poloha studovaného ORP je zobrazena na mapě v příloze č. 1. Všechny obce ve správním obvodu jsou členy Sdružení obcí Orlicko a Králický Sněžník, o.p.s. Mikroregion je nazýván také Králicko, a to podle správního centra Králíky, které je zároveň přirozeným střediskem obvodu. Králíky jsou jedinou obcí se statutem města v celém obvodu ORP a žije zde téměř 50 % veškerého

obyvatelstva ORP. Město zároveň zajišťuje většinu veřejných služeb. Králicko v literatuře bývá vnímáno jako město Králíky a okolní obce (např. Nosková a Tošovská 2010, Musil 2000). Králíky tito autoři chápou jako urbanizované centrum oblasti, kde se odehrávala většina ekonomických a politických aktivit, okolním obcím přisuzují vedlejší význam a venkovský charakter, kde je dění silně vázáno na město Králíky.

Obr 2 SO ORP Králíky

Zdroj: Mapový podklad - ArcČR500, Arcdata Praha; ZABAGED; vlastní úpravy

5.1 Fyzickogeografická charakteristika

Území pod správou ORP Králíky lze charakterizovat jako horský a podhorský kraj obklopený složitou soustavou Králického Sněžníku, který bývá nazýván „střechou Evropy“. Nejvyšším nadmořským bodem správního obvodu je Králický Sněžník, který je se svými 1 423,7 m zároveň nejvyšší horou celého Pardubického kraje. Pro svou zachovalou původní vegetaci a rašeliniště byla v roce 1990 oblast Králického Sněžníku vyhlášena Národní přírodní rezervací (sneznik.cz). Do západní části SO ORP Králíky zasahuje přírodní park Orlice a Suchý vrch – Buková hora. Od české pánve Králicko

oddělují Orlické hory masivem Suchého vrhu (995 m n. m.), od pánve moravské Českomoravské meziohří s vrcholem Jeřáb (1 003 m n. m.). V Jeřábské vrchovině pramení největší řeka Králická – Tichá Orlice, jejíž tok je pro výskyt kriticky ohroženého druhu mihule potoční označen za Evropsky významnou lokalitu. Směrem do vnitrozemí se reliéf svažuje do Podorlické a Mladkovské pahorkatiny. Králická brázda je součástí Kladské kotliny. Klima v řešené oblasti odpovídá vyšší nadmořské poloze, je chladné až velmi chladné a bohaté na srážky. Průměrný roční úhrn srážek je cca 1000 mm a průměrná roční teplota se pohybuje pod 5 °C. Oproti republikovému průměru je v oblasti vyšší průměrný úhrn výšky nového sněhu (Atlas krajiny České republiky, 2009).

Na ploše SO ORP Králíky o celkové výměře 15 865 ha (k 31. 12. 2013) je zastoupení zemědělské půdy 48 % a lesní porost zaujímá necelých 44 % území (Vybrané ukazatele za správní obvod Králíky v letech 2001 – 2013, ČSÚ 2015). Chladné podnebí a horský terén nepříznivě ovlivňují zemědělskou produkci. S rostoucí nadmořskou výškou klesá podíl orné půdy ve prospěch trvalých travních porostů, luk a pastvin. V oblasti každoročně narůstá podíl trvalých travních porostů, které zabírají prostor nevyužité orné půdy (Charakteristika SO ORP, ČSÚ 2015).

5.2 Socioekonomická charakteristika

Území pod správou Králík je druhým nejmenším správním obvodem v Pardubickém kraji, svojí rozlohou zaujímá pouze 3,5 % z jeho území. Obvod patří mezi oblasti nejméně zasažené antropogenní činností a vyznačuje se nižší mírou urbanizace. Z celé plochy území je zastavěno necelé 1 %. Z hlediska počtu obyvatel je mezi všemi správními obvody v kraji tím nejméně zalidněným (55,8 obyvatel/km²). V pěti obcích, které tvoří celé území Králicka, žilo k 31. 12. 2014 celkem 8 804 obyvatel (1,7 % obyvatelstva kraje). Rozložení obyvatel je značně nerovnoměrné. Ve městě Králíky, které je jedinou obcí se statutem města ve správním území a zároveň přirozeným centrem regionu, žije bez mála 50 % obyvatel regionu (Charakteristika SO ORP, ČSÚ 2015).

Obyvatel v obvodu ORP Králíky však postupně ubývá. Králícko zaujímá v celokrajském srovnání dlouhodobě nejvyšší příčku v počtu vystěhovalých na 1 000 obyvatel. Jak je patrné z údajů v tabulce č. 1, bez výjimky každý rok mezi lety 2001 a 2014 docházelo k poklesu celkového počtu obyvatel. Úbytek je ve většině let

způsoben jak záporných přirozeným přírůstkem, tak převahou vystěhovaných nad přistěhovanými.

Rok	Přirozený přírůstek	Přírůstek obyvatel stěhováním	Celkový přírůstek obyvatel	Počet obyvatel ORP Králíky
2001	11	-63	-52	9 442
2002	-24	-73	-97	9 345
2003	-20	5	-15	9 330
2004	-24	-21	-45	9 285
2005	-21	-32	-53	9 232
2006	11	-27	-16	9 216
2007	-15	-9	-24	9 192
2008	-10	-7	-17	9 175
2009	-12	-83	-95	9 080
2010	-12	-8	-20	9 060
2011	-51	-34	-85	8 931
2012	-3	-18	-21	8 910
2013	-12	-38	-50	8 860
2014	-18	-38	-56	8 804

Tab. 1 Změna počtu obyvatel v ORP Králíky, 2001–2014

Zdroj: Vybrané ukazatele za správní obvod Králíky v letech 2001–2014 (ČSÚ 2014)

Důvodem k odchodu může být horší ekonomická situace a omezené pracovní příležitosti v mikroregionu. Z hlediska možností uplatnění na trhu práce patří Králícko k problémovým oblastem. Podíl nezaměstnaných osob zde ke konci roku 2014 činil 7,2 % a byl čtvrtý nejvyšší v kraji. Nezaměstnanost (jako podíl nezaměstnaných osob na obyvatelstvu ve věku 15–64 let) je dlouhodobě vyšší než je průměr okresu Ústí nad Orlicí i Pardubického kraje. ORP Králíky je z důvodu dlouhodobě vysoké nezaměstnanosti zařazena mezi regiony se soustředěnou podporou státu (regionalnirozvoj.cz). Tabulka č. 2 předkládá srovnání nezaměstnanosti v ORP Králíky s hodnotami za okres Ústí nad Orlicí a Pardubický kraj.

Rok	Podíl nezaměstnaných osob na obyvatelstvu 15-64 let) v %*		
	Pardubický kraj	Okres Ústí nad Orlicí	ORP Králíky
2005	6,11	5,73	9,15
2006	5,15	4,69	7,74
2007	4,01	3,66	5,36
2008	4,51	4,52	5,58
2009	7,32	7,75	8,92
2010	7,45	7,48	8,53
2011	6,51	6,46	7,00
2012	7,03	7,02	.
2013	7,45	6,95	8,15
2014	6,22	5,77	7,20

*stav k 31.12.

Tab. 2 Srovnání nezaměstnanosti v Pardubickém kraji, okresu Ústí nad Orlicí a ORP Králíky v letech 2005–2014

Zdroj: Vybrané ukazatele za správní obvod Králíky v letech 2001–2014 (ČSÚ 2014), Dotazníkové šetření

Negativně lze hodnotit i vzdělanostní strukturu obyvatel v produktivním věku. Více než čtvrtina obyvatel starších patnácti let má podle výsledků Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 základní vzdělání nebo je zcela bez vzdělání, což představuje nejvyšší podíl v kraji. Zastoupení vysokoškoláků činí pouze 5,6 %. Z hlediska odvětvové skladby zaměstnanosti je podíl zaměstnaných obyvatel v terciálním sektoru nižší a naopak v zemědělství vyšší než je krajský průměr. Současní největší zaměstnavatelé navazují na tradiční textilní výrobu. Jedná se o INCOT spol. s r.o. (tkaní textilií) v Králíkách a INTERCOLOR, a.s. (výroba pletených a háčkových materiálů) v Červené Vodě. Vzhledem k výše uvedeným znakům je pro období 2014–2020 správní obvod zařazen mezi regiony se soustředěnou podporou státu a patří do kategorie „hospodářsky slabé regiony“ (Charakteristika SO ORP Králíky, ČSÚ 2015).

5.3 Cestovní ruch

Nejen pro čistou přírodu a malebnou horskou krajinu disponuje Králícko nemalou kapacitou pro rozvoj cestovního ruchu. Bezprostřední dostupnost horských vrcholů nabízí bohaté vyžití nejen pro zimní rekreaci, vyhledávaným střediskem je komplex sjezdovek v obci Dolní Morava či Ski park v Červené Vodě. Značené turistické stezky rozvíjejí potenciál pro pěší i cyklistickou turistiku mimo zimní sezónu. Lokalita umožňuje i řadu přeshraničních výletů do sousedního Polska. Unikátem Králicka je bezpochyby důmyslný systém hraničního opevnění vybudovaný na obranu svobodného

Československa v letech 1936–1938. Řada historických vojenských objektů je dnes zpřístupněna veřejnosti. V blízkosti vojenského muzea se každoročně koná vzpomínková akce Cihelna, při níž návštěvníci mohou shlédnout ukázky boje v režii vojenskohistorických klubů převážně s tématy 2. světové války.

V době před 2. světovou válkou bylo Králicko z velké části osídleno německy hovořícími obyvateli, kteří dodržovali krajové křesťanské tradice. Ačkoliv pozdějším obyvatelům politické poměry nedovolovaly tyto tradice udržovat či prohlubovat, lze v kraji nalézt památky odkazující na původní silně křesťanské obyvatelstvo. V krajině je zasazena řada drobných sakrálních staveb, jako jsou boží muka, kapličky či křížky u cesty. Majestátní dominantou Králík je poutní kostel Nanebevzatí Panny Marie řádu redemptoristů na Hoře Matky Boží. I nehmotné dědictví odkazuje na původní německé obyvatelstvo. Kulturním odkazem původních obyvatel v současnosti je například existence místních názvu v němčině Králických Němců. Např. Hora Matky Boží „Muttrgootsbarg“ nebo Suchý vrch „Därre Barche“ (Musil 2000). K dnešnímu klášteru vede více než kilometr dlouhá alej lemovaná křížovou cestou. Osobitá je i Králická architektura, ve venkovských oblastech jsou typické chaloupky a statky, v Králickách lze vidět honosnější městské vily nesoucí prvky německé architektury vystavěné v předválečném období. K nejvýznamnějším architektonickým památkám města patří kostel sv. Michaela Archanděla, hotel Zlatá labuť a budova městského muzea (Juránek, 2004).

5.4 Historický vývoj Králicka

Historický vývoj území hraje důležitou roli pro chápání prostorové identity jeho obyvatel. Minulost Králicka má o to větší význam pro zkoumání vztahu obyvatel k území, že v polovině minulého století se od základů proměnilo obyvatelstvo a region tak ztratil nositele regionální identity. Ačkoliv v dnešní době leží Králicko při hranici s Polskem, na území po staletí žili převážně etničtí Němci, kteří v tomto horském kraji zanechali dodnes patrné stopy (viz kapitola 5.3).

Cílem této kapitoly je stručně popsat bohatou historii Králicka od prvního osídlení po dobu nedávno minulou. Hlavním zdrojem informací o historii regionu je kniha *Dějiny Králicka* historika Františka Musila (2000).

Hornatá krajina Králicka začala být souvisleji osidlována až v období vrcholné kolonizace od 2. poloviny 13. století. Osidlování se nejdříve šířilo podél toků řek

Kladská Nisa a Tichá Orlice, horská oblast však zůstávala dlouho nedotčena. Nejhlouběji v historii je zaznamenána existence obce Mladkov (1350), kde později vznikla zemská celnice, až o šestnáct let později vzniklo dnešní město Králíky. Prvními obyvateli usídlenými v okolí Králík, byli v polovině 14. století horníci. Jejich odkaz lze dnes nalézt v dnešním znaku města Králíky (zkřížená hornická kladiva). V počátcích osídlení patřilo Králicko pod Žampašské panství. V průběhu 16. století se již formovalo plně organizované panství Králíky tvořené převážně venkovským osídlením (Musil 2000).

Nepříznivé přírodní podmínky od počátku ovlivňovaly možnosti rozvoje ekonomických činností místních obyvatel. Protože horská poloha působila na kvalitu půdy a možnosti jejího obhospodařování a úrodnost, uchýlovali se místní obyvatelé k drobné řemeslné výrobě. Mezi řemesly dlouhodobě převládalo tkalcovství a řezbářství (*ibid*). Na tradiční řezbářství dnes odkazují například sbírky vyřezávaných betlémů Městského muzea v Králíkách. Tradiční textilní produkce se začala mohutněji rozvíjet před první světovou válkou a brzy získala největší ekonomický význam a zaměstnávala nejvíce lidí. Spolu s postupnou industrializací města docházelo i k rozrůstání sídelní struktury a výstavbě dělnické kolonie. Ačkoliv na konci 19. století zažívalo město Králíky poměrně intenzivní hospodářský rozvoj, okolní vesnice byly závislé převážně na málo výnosném zemědělství a upadající drobné řemeslné činnosti (Musil 2000).

Již od dob třicetileté války bylo Králicko z velké části osídleno lidmi německé národnosti. Od poloviny 19. století se stupňovalo napětí mezi místními Čechy a Němci, které se poprvé otevřeně projevilo po skončení první světové války v odporu obyvatel proti vzniku samostatného Československého státu. Od 30. let začaly nacionalistické tendence Němců znovu nabírat na síle. Příčinou byla především obtížná hospodářská situace a politický vývoj v sousedním Německu. Kritického bodu dosáhla situace v září 1938, kdy vyvrcholil tlak Říše na Československo, a došlo k přijetí Mnichovské dohody o odstoupení pohraničí. Následně byl zahájen odsun Čechů a Židů (Musil 2000).

Záhy po odstoupení pohraničí vznikl Králícký okres, k němuž bylo připojeno 61 obcí, ve kterých žilo celkem 29 161 obyvatel. Okres náležel k vládnímu kraji Opava (Sudetská župa), jenž byl součástí tzv. východních Sudet. Tato oblast představovala z celé sudetské župy největší souvislou sídelní enklávu Čechů. Vládní kraj Opava se 103 obyvateli na km² měl ve srovnání se zbytkem Sudet nejnižší hustotu zalidnění

a v podstatě ve všech směrech zaostával, a to především z důvodu značně zemědělského rázu oblasti. Králicko potom představovalo jednu z nejzaostalejších částí tehdejších Sudet (Bartoš, 1998).

Bezprostředně po konci 2. světové války a zrušení okupace začala spontánní vysídlovací akce následovaná organizovaným odsunem obyvatel německé národnosti. Vzápětí byl spuštěn plán na dosídlení pohraničí československými občany, kteří přicházeli z vnitrozemí i ze Slovenska či zahraničí (Musil 2000). Jelikož prostředí českého pohraničí nebylo příliš atraktivním regionem, tehdejší vláda lákala nové obyvatele na různé výhody. Novým osídlencům přidělovala volné domy a pozemky po odsunutých Němcích či poskytovala přímé finanční podpory (Kreysa, Heller 1946). Cílovou skupinou těchto pobídek byli proto převážně lidé ze sociálně slabších vrstev, kteří mohli v pohraničí nalézt lepší domov i ekonomické a sociální postavení.

Osídlovací program však nebyl příliš úspěšný. Noví obyvatelé sice přicházeli, ale když zjistili, jaké v kraji panují podmínky (neúrodná půda, hraniční poloha, drsné klima a malé uplatnění v průmyslu), zase odcházeli. Situaci nezlepšilo vynětí Králicka z I. pásma pohraničí a přesunutí oblasti do kategorie nepreferovaného pohraničí v roce 1954. Obyvatelé tak ztratili výhody a sociální výpomoc určené na rozvoj pohraničí, navíc se počítalo s postupnou likvidací některých sídel a jejich trvalým zalesněním. Tento krok spustil další vlnu odchodu obyvatel z Králík a okolí, což vedlo ke znovuzařazení Králicka do preferovaného pohraničního pásma. Avšak ani nový příliv obyvatel nebyl trvalý a osídlení Králicka zůstávalo velmi nestabilní. Migrace obyvatel na Králicko byla velká i ve srovnání se zbytkem tehdejšího pohraničí (Nosková a Tošovská 2010). Za neúspěchem stojí podle autorek především neschopnost nových osídlenců navázat na původní způsob obživy praktikovaný Němci, kteří byli zvyklí kombinovat zemědělství s pastevečtvím a po generace zajišťovat obživu i v nehostinných horských podmínkách.

Přes neustálé osídlovací snahy počet obyvatel pohraničí nedosáhl hodnot z roku 1945, tedy před vysídlením Němců. V padesátých letech navzdory původním plánům žily v pohraničí ve srovnání s rokem 1930 pouze asi dvě třetiny osob (Bartoš 1998). Počet obyvatel Králicka klesl mezi lety 1930 a 1950 téměř na polovinu (počítáno jako suma obyvatel obcí, které dnes tvoří SO ORP Králíky dle historického lexikonu obcí).

Ani po roce 1989 se Králicko nedokázalo vyrovnat s výměnou obyvatelstva a s přerušáním tradičních forem hospodářství. Navíc je zřejmé, že problémy obyvatel s usazením se v místním prostředí přetrvávají i v současnosti (Nosková a Tošovská 2010). Konec 2. světové války a následná výměna obyvatel tak představují největší zásah do sídelních poměrů na Králicku a mají prokazatelné dopady i na současnou situaci v regionu.

V letech 1948–1989 byla hlavním motorem rozvoje Králicka průmyslová výroba, která částečně následovala tradici textilní výroby. Největší zaměstnavatelé, n. p. Hedva (výroba tkanin) a Tesla (výroby žárovek), zajišťovali nejen pracovní místa pro více než 1500 obyvatel Králicka, zároveň se podíleli na rozvoji bytové výstavby (byty přidělované zaměstnancům) a služeb (podnikové jesle). Rok 1989 v tomto ohledu znamenal významný předěl. Tradiční výroba textilu byla omezena, podnik Tesla v roce 2000 ukončil svou činnost úplně, to vedlo ke značnému úbytku pracovních míst a zhoršení ekonomického postavení mikroregionu (Nosková a Tošovská 2010).

5.5 Souhrnná charakteristika ORP Králíky

Jak fyzickogeografická charakteristika, tak socioekonomické podmínky a demografický vývoj naznačují, že Králicko je možné označovat jako periferní oblast. Mikroregion naplňuje mnohé typické znaky, v literatuře spojované s pohraničními periferiemi.

Jak Chromý a Skála (2010) uvádějí, pro existenci periferie je podstatná především geografická poloha území. Pozici Králicka lze hodnotit jako odlehlou, a lze jej proto označit oblast jako prostorovou periferii. Vzdálenost od krajského města je přibližně 85 km, od hlavního města 200 km. Dopravní dostupnost komplikuje i členitý horský terén. Obtížně prostupná krajina, poměrně nehostinné přírodní podmínky i málo úrodná půda zapříčinily, že historicky nebyla tato oblast dlouho obydlená a pozdější osídlování nevedlo ke vzniku velkých ani mocných sídel, která by zaujímala významnější postavení v sídelním systému širšího území.

Podobně změny využití krajiny v SO ORP Králíky jsou v souladu s charakteristikou pohraničních periferních oblastí, kterou uvádí Bičík a kol. (2001b). V horských oblastech se dle tohoto autora stále více upouští od intenzivní zemědělské výroby a roste rozloha lesních ploch a trvalých travnatých porostů na úkor oné půdy. I další znaky Králicka, jako je zpomalení antropogenních procesů a zachování historických prvků v krajině, jsou pro České pohraničí typické (Jeřábek a kol. 2004).

Určujícím momentem Králicka v novodobé historii byla nepochybně výměna obyvatel pro 2. světové válce, která způsobila změny mnohých sociálních a ekonomických struktur. Jeřábek a kol. (2004) uvádějí, že v pohraničních oblastech dotčených odsunem původního obyvatelstva jsou dodnes patrné projevy tzv. **kolonizačních efektů**, ke kterým patří odlišné demografické chování populace, nízká hustota zalidnění či změněný vztah k místní krajině. Jak bylo uvedeno výše, Králicko se v současné době potýká s odchodem relativně velkého počtu obyvatel, demografický vývoj je ovlivněn tímto trendem již od roku 1991 (Grusová 2013). Vyšší míra emigrace z regionu se také zpravidla projevuje ve slabé regionální identitě. Shodně i další demografické ukazatele potvrzují, že Králicko náleží do kategorie pohraniční periferie. Oblast má výrazně nižší hustotu zalidnění než zbytek kraje, vzdělanostní struktura není příliš příznivá (téměř čtvrtina obyvatel spadá do skupiny základní vzdělání a bez vzdělání) a konečně i míra nezaměstnanosti je ve srovnání s krajem i ČR vyšší.

Diskontinuita osídlení zpravidla nezpůsobí jen deformaci demografického vývoje a vztahu obyvatel ke krajině, ale ovlivní i celkovou regionální identitu. Historie i paměť krajiny Králicka je pevně spjatá s německy hovořícím obyvatelstvem, jehož odsunem po 2. světové válce Králicko ztratilo významnou část nositelů regionální identity. Králicko lze proto řadit mezi regiony, které Chromý (2003a) označuje jako **regiony se ztracenou identitou**.

Výše uvedené charakteristiky zájmového území dokazují, že celý studovaný region je oproti celorepublikovému průměru v horším postavení. Ačkoliv Králicko v mnoha ohledech zaostává a naplňuje charakteristiku typické příhraniční periferie, je nutné konstatovat, že to jsou právě periferní oblasti českého pohraničí, které skrývají velký potenciál rozvoje. Vystoupil (2006) považuje horské oblasti za nejatraktivnější území z hlediska rekreačního potenciálu.

V objektivní rovině lze tedy Králicko označit za periferní region, a vzhledem k relativně nedávno přerušené kontinuitě osídlení lze očekávat, že bude narušena i schopnost obyvatel ztotožňovat se s územím. Otázkou však zůstává, zda oblast takto vnímají i její obyvatelé.

6 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem práce je přispět k rozvoji vybraného území prostřednictvím analýzy vnímání regionální identity jeho obyvateli.

Dílčím cílem je určit, skrze co se obyvatelé ORP Králíky identifikují s územím, dále jak obyvatelé vnímají územní specifika, problémy a kulturní život v regionu. Dalším dílčím cílem je zjistit, co motivuje obyvatele k setrvání v regionu a jaké motivy je naopak vedou k záměru odstěhovat se. Posledním dílčím cílem je odhalit, jak obyvatelé ORP Králíky vnímají sami sebe ve vztahu k území.

Cílů bude dosaženo na základě zodpovězení níže formulovaných výzkumných otázek.

VO 1: Skrze co se obyvatelé ORP Králíky identifikují s regionem, ve kterém žijí?

VO 2: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají specifika území?

VO 3: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají problémy území?

VO 4: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají regionální kulturní život?

VO 5: Co je motivací obyvatel pro setrvání v regionu a co je naopak motivuje k opuštění regionu?

VO 6: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají sami sebe ve vztahu k území?

7 Metody výzkumu

Pro účely analýzy regionální identity obyvatel Králicka byl použit **smíšený design výzkumu**, který kombinuje **kvantitativní** a **kvalitativní** metody.

Smíšený výzkum definuje Hendl (2005) jako přístup, v němž se v rámci jedné studie mísí kvantitativní a kvalitativní metody, techniky či paradigmatata. Smíšený design vhodně naplňuje potřeby **explorativního charakteru výzkumu** vnímání regionální identity obyvateli. Explorativní typ výzkumu je typický pro zkoumání problémů doposud nepříliš prostudovaných a je pro něj příhodné nestandardní spojení více metodických přístupů.

Kvantitativní výzkum byl proveden pomocí **techniky dotazování** za použití **standardizovaných dotazníků**. Dotazníky jsou koncipované tak, že se zaměřují především na zjištění, jak obyvatelé vnímají území, ve kterém žijí, jeho specifika, symboly a problémy. Cílem je odpovědět na prvních pět výzkumných otázek.

Kvalitativní přístup byl použit k zodpovězení šesté výzkumné otázky, která zkoumá, jak obyvatelé vnímají sami sebe ve vztahu k území. Informace potřebné k zodpovězení této výzkumné otázky by bylo obtížné získat pomocí dotazníkového šetření. Jako vhodnější metoda byla zvolena technika umožňující hlubší prozkoumání toho, co je v myslích obyvatel - **osobní polostrukturovaný rozhovor**.

Detailnější popis výzkumných technik obsahují následující podkapitoly.

7.1 Kvantitativní výzkum

Kvantitativní výzkum lze realizovat, pokud mají být zkoumány jevy relativně jednoduché a do určité míry již poznané. Jsou to jevy zpravidla dostatečně popsané v dynamice i struktuře, je proto možné předem odhadovat, jak je daný jev stabilní či jakou platnost mají výroky o něm vyslovené (Surynek a kol. 2001). V kvantitativním výzkumu se také předpokládá, že lidské chování je možné do jisté míry měřit a předpovídat (Hendl 2005).

Kvantitativní přístup byl v této práci použit k zodpovězení výzkumných otázek VO 1 – VO 5.

Pro sběr kvantitativních dat byla použita technika **dotazování** za použití **standardizovaného dotazníku**.

7.1.1 Dotazníkové šetření

Dotazování je nejběžněji využívanou metodou, která je založená na výpovědích lidí, kteří jsou označováni jako respondenti nebo shodně dotázaní (Surynek a kol. 2001).

Použitý dotazník byl **standardizovaný** a obsahoval 27 otázek, z nichž některé byly nepovinné (viz příloha č. 2). Všem dotazovaným byl předložen stejný dotazník doplněný úvodním textem, který respondentu seznamuje s tématem dotazníku a jeho smyslem, ubezpečuje ho o zachování anonymity a vyjadřuje vděčnost za jeho čas.

Dotazník byl sestaven tak, aby na sebe otázky plynule navazovaly a spojovaly různá témata. Jeho struktura je tvořena celkem pěti tématy, která korespondují s prvními pěti výše uvedenými výzkumnými otázkami.

Dotazník obsahuje otázky uzavřené, polootevřené a zcela otevřené. Polootevřené otázky nabízejí dotazovanému předem dané odpovědi, a pokud si z nich nevybere, má možnost doplnit svou individuální alternativu (Surynek a kol. 2001). V použitém dotazníku je u polootevřených otázek poslední varianta označena jako „jiné...“ a dává respondentovi možnost dopsat libovolnou odpověď v délce až 100 znaků.

Otevřené otázky nepředkládají dotazovanému žádnou variantu odpovědi a nechávají zcela na respondentovi, jak odpoví. Některé otevřené otázky byly pojaty jako doplňující, dávají respondentovi prostor rozvést předchozí odpověď a vyjádřit svůj názor na dané téma. Délka odpovědi je omezena počtem 250 znaků. V elektronické verzi dotazníku byly označeny jako nepovinné, protože ačkoliv otevřené otázky dávají respondentovi velkou svobodu, jsou pro něho velmi obtížné a zdlouhavé (Surynek a kol. 2001), mohou tak respondentu od vyplnění odrazovat. Cílem bylo dát dotazovaným možnost vyjádřit se podrobněji, avšak zároveň je nezatěžovat příliš dlouhým a náročným dotazníkem, pokud o to nemají zájem

Zařazením nepovinných doplňujících otevřených otázek došlo k relativnímu zkrácení délky dotazníku. Vyplnění celého dotazníku včetně dobrovolných otázek by nemělo trvat déle než 30 minut. Při dotazování na ulici, které bylo součástí předvýzkumu, se délka dotazníku jevila jako velký problém. Ačkoliv procento odmítnutí ze strany respondentů oslovených na ulici je zpravidla vysoké (Surynek a kol. 2001), v Králíkách obyvatelé reagovali většinou příznivě, vzhledem k délce dotazníků se však v terénu

podánilo nasbírat jen minimum odpovědí. Tyto odpovědi byly součástí předvýzkumu a nebyly proto zařazeny do závěrečné analýzy dat.

Jak doporučují Surynek a kol. (2001), při konstrukci dotazníku bylo usilováno o dodržení střídání jednoduchých a složitých otázek. V tomto případě se střídaly i otázky povinné a dobrovolné. Nejjednodušší otázky týkající se osobních údajů respondenta jsou řazeny na konci. Zařazeno bylo i 6 uzavřených filtračních otázek s alternativní možností odpovědi ano-ne. Pokud respondent odpověděl „ne“, byl přesměrován na otázku zabývající se jiným tématem.

7.1.2 Distribuce dotazníků a sběr dat

Dotazníkové šetření v zájmovém území bylo provedeno v období srpen-říjen 2015. Respondenti byli vybíráni na základě **samovýběru**, který představuje nereprezentativní techniku výběru respondentů, kdy respondent sám rozhoduje o svém zapojení do průzkumu, výzkumu či ankety.

Před samotným zahájením sběru dat, byl v zájmu zvýšení reliability dat proveden **předvýzkum**, během něhož byl otestován dotazník určený k následnému online dotazování. První terénní šetření v rámci předvýzkumu bylo provedeno v červenci 2015, a to ve městě Králíky, během něhož byli oslovení obyvatelé dotazováni na základě předběžně sestaveného dotazníku, a jejich odpovědi byly bezprostředně zaznamenávány do formuláře.

Tato přípravná část výzkumu sloužila k otestování, zda respondenti pokládaným otázkám rozumí a zda je délka dotazníků únosná. Na základě tohoto předvýzkumu byl dotazník upraven, aby mohl být dále distribuován online. Opravena byla formulace některých otázek, které se ukázaly být zbytečně komplikované a nahrazeny byly i některé příliš odborné výrazy. Předběžný návrh dotazníku byl otestován osobním dotazováním, během něhož bylo osloveno 10 nahodile vybraných obyvatel města Králíky. Aby byl dodržen požadavek standardizace, odpovědi respondentů v rámci předvýzkumu nebyly zahrnuty do závěrečné analýzy dat.

Během samotného sběru dat byla nabídnuta možnost vyjádřit se obyvatelům ze všech obcí ORP Králíky. Na začátku září 2015 byly proto prostřednictvím e-mailu osloveny všechny obce v ORP Králíky, sdružení obcí, jejichž členy jsou tyto obce (Sdružení obcí Orlicko a Kralický Sněžník o.p.s.) a následně základní školy ve všech obcích s prosbou

o spolupráci formou distribuce dotazníků na webových stránkách obcí či jejich institucí. Ve výsledku byl dotazník k dispozici na stránkách Králík, Mladkova a později i Dolní Moravy. Ostatní obce, sdružení a školy ani po opakované žádosti nereagovaly. I přesto se do konce října 2015 podařilo sesbírat celkem 97 vyplněných dotazníků.

Umístění odkazu na dotazník na veřejně přístupných webových stránkách vedlo k **samovýběru respondentů**. Dotazovaní nebyli osloveni osobně ani vybírání kvótně. Pro neadresné dotazování se zpravidla užívá pojmu anketa, při které záleží pouze na aktivitě respondenta, zda se rozhodne odpovědět či nikoliv. Neadresné dotazování nevede k reprezentativnosti vzorku a výsledky výzkumu vzešlého z takového způsobu dotazování mají vždy pouze orientační charakter. Důvodem je fakt, že u anket dochází ke skrytým posunům v reprezentativnosti podle sociálně psychických znaků, které nebývají sledovány (např. sklony stěžovat si). Výsledky ankety proto lze interpretovat pouze tak, že vypovídají za skupinu lidí, kteří odpověděli (Surynek a kol. 2001).

K distribuci dotazníků prostřednictvím online aplikace bylo přistoupeno z několika důvodů. Jednak je časově méně náročné a finančně méně nákladné pro výzkumníka, zároveň je vyplnění dotazníku pohodlnější pro respondenta, který může otázky zodpovídat odkudkoliv a může mu věnovat libovolný čas. Mezi další výhody patří, že je eliminováno riziko nežádoucího ovlivnění dotazovaného osobou tazatele. Písemné dotazování má však i řadu nevýhod, mezi které patří skutečnost, že tento typ dotazování limituje možnost zachytit často velmi důležité spontánní odpovědi a také je problémem nižší návratnost (Surynek a kol. 2001). Při vyplňování dotazníků se často stává, že otázky nejsou zodpovídaný jednou osobou a na jejich vyplnění se může podílet více lidí najednou (Disman, 2000). Nespornou výhodou elektronického dotazování je potom jeho rychlost, a to jak při distribuci dotazníků, tak při jejich sběru a vyhodnocení dat.

K vytvoření dotazníku snadno dostupného online bylo využito aplikace Survio.com, odkaz na elektronický dotazník byl následně umístěn na výše uvedené webové stránky obcí případně na jejich sociální síť. Aplikace Survio umožňuje sledovat i počet otevření odkazu s dotazníkem, počet dokončených dotazníků a dobu trvání vyplnění dotazníku. Z celkem 365 otevřených dotazníků, bylo kompletně vyplněno pouze 97, což představuje přibližně 26 %. Jak uvádí Disman (2000), nízká návratnost je však u tohoto typu dotazování poměrně běžná.

Umístění dotazníku na internetových stránkách obcí bezpochyby determinovalo skupinu obyvatel, kteří dotazník vyplnili. Respondenti museli mít přístup k internetu a alespoň základní znalosti práce s počítačem.

7.1.3 Popis souboru respondentů

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 97 respondentů z obcí v ORP Králíky. Největší počet respondentů pocházel z Králík, vzhledem k počtu obyvatel města a podílu na celkovém obyvatelstvu mikroregionu, byla převaha respondentů z Králík očekávaná. Rozdělení respondentů podle místa bydliště bylo také ovlivněno umístěním dotazníků na webových stránkách pouze některých obcí². V následující tabulce je porovnán počet obyvatel v jednotlivých obcích a počet respondentů, kteří se podíleli na výzkumu.

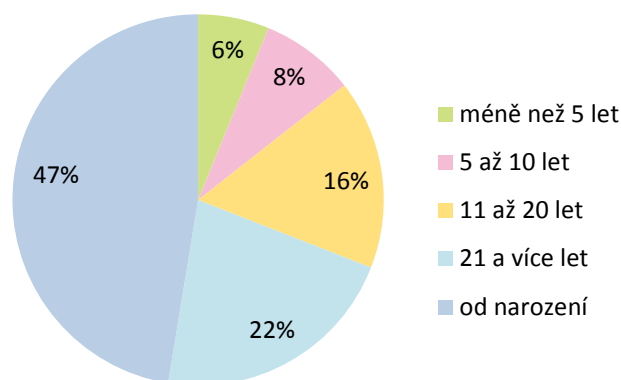
Obec	Počet obyvatel		Počet respondentů	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Králíky	4 400	49,7	60	61,9
Červená Voda	3 088	34,9	12	12,4
Lichkov	544	6,1	4	4,1
Mladkov	526	5,9	15	15,5
Dolní Morava	302	3,4	6	6,2
Celkem	8 860	100,0	97	100,0

Tab. 3 Rozdělení respondentů podle bydliště

Zdroj: Vybrané ukazatele za správní obvod Králíky v letech 2001 – 2014 (ČSÚ 2014), dotazníkové šetření

Pro výzkum bylo přínosné, že většina respondentů (86 %) žije v ORP Králíky déle než 10 let a lze proto předpokládat, že měli dostatek času vytvořit si k území vztah a stát se plnohodnotnými nositeli regionální identity. Jak zdůrazňuje Kudlová (2005), dlouhodobý pobyt jedince v daném území je nezbytným předpokladem pro rozvoj sebeidentifikace s územím. Kompletní rozdělení respondentů podle délky pobytu na Králícku je zobrazeno na obrázku 3.

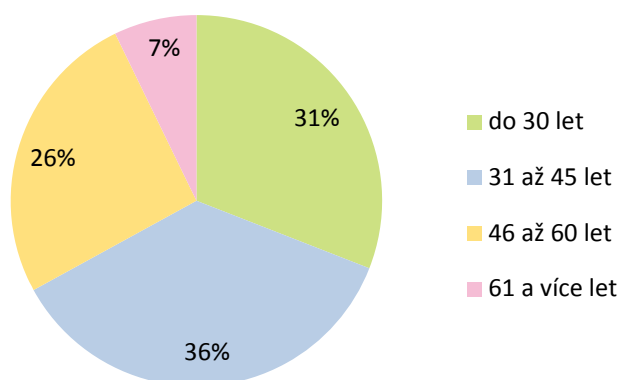
² Králíky, Mladkov, Dolní Morava

Obr 3 Zastoupení respondentů podle délky pobytu v ORP Králíky

Zdroj: Dotazníkové šetření

U respondentů byly zjišťovány pouze dva demografické znaky, a to pohlaví a věk. Podíl mužů a žen ve zkoumaném vzorku je poměrně vyrovnaný, 50 mužů z celkového počtu 97 respondentů. Dále byl sledován věk respondentů, respektive věkové kategorie, jejichž přehled je zobrazen v následujícím obrázku.

Obr 4 Zastoupení respondentů podle věku

Zdroj: Dotazníkové šetření

7.2 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je v této práci použit k zodpovězení šesté výzkumné otázky, která zkoumá, jak obyvatelé ORP Králíky vnímají sami sebe ve vztahu k území. Charakter výzkumné otázky vyžaduje hlubší zkoumání názorů, postojů a pocitů respondentů, a informace k jejímu zodpovězení by bylo obtížné získat pouze prostřednictvím dotazníků.

Kvalitativně pojatý výzkum se obecně orientuje na pochopení smyslu jednajících sociálních subjektů. Cílem kvalitativního výzkumu tedy není kvantifikace, nýbrž vytváření popisu nebo logické konstrukce celku sociálního či sociálně psychického jevu (Žižlavský 2003).

7.2.1 Polostrukturovaný rozhovor

Získání kvalitativních dat bylo dosaženo pomocí techniky **individuálních osobních rozhovorů**. Rozhovory byly navrženy jako **polostrukturované**. Polostrukturovaný rozhovor je nerozšířenější metodou interview vůbec, neboť dokáže řešit mnoho nevýhod jak nestrukturovaného, tak plně strukturovaného rozhovoru a zároveň vytěžit maximum z jeho výhod (Miovský 2006). Tvoří jej soubor stejně formulovaných otázek v pevném či volném pořadí, čímž je vytvořeno určité schéma, které je pro tazatele závazné. Pořadí otázek lze měnit, vyžaduje-li to průběh rozhovoru, nicméně nemělo by dojít k přecházení z jednoho okruhu otázek na jiný (*ibid*). Novost, proměnlivost, individuální specifičnosti zkoumaných jevů v kvalitativním výzkumu způsobují, že standardizace postupů zkoumání není možná a ani žádoucí (Surynek a kol. 2001). Důležité je, že polostrukturovaný rozhovor obsahuje předem definované jádro, což představuje minimum témat a otázek, které je třeba probrat. Při zpracování a analýze dat má výzkumník možnost s dodatečnými informacemi dále pracovat či je ponechat stranou (Miovský 2006).

Nespornou výhodou je, že polostrukturovaný rozhovor poskytuje prostor pro kladení doplňujících otázek, které slouží k ověření, zda tazatel informanta správně pochopil či k prohloubení a rozvedení odpovědí. Osobní rozhovor obecně je vhodnou technikou, je-li třeba odhalit, co je v mysli dotazovaného, jeho vzpomínky, zkušenosti, znalosti či emoce. Základním pravidlem je dotazovat se pouze na to, co nelze zjistit jiným způsobem (Surynek a kol. 2001). Vnímání vlastní identity obyvateli určitého území do této kategorie bezpochyby patří.

Oproti písemnému dotazování má osobní rozhovor několik **výhod**. Umožňuje získat informace hlubšího a širšího zaměření, zároveň je rozhovor stále pod kontrolou výzkumníka (Surynek a kol. 2001). Rozhovor také klade menší nároky na iniciativu respondenta, zároveň mu ztěžuje vynechání či nezodpovězení některých otázek. Proporce úspěšně dokončených rozhovorů je zpravidla vyšší, než návratnost dotazníků (Disman 2000). **Nevýhodou** osobního dotazování je jeho časová i finanční náročnost.

Sběr dat může také komplikovat nezáměr ze strany potenciálních respondentů, problematické je též porušení anonymity dotazovaného.

Scénář rozhovoru obsahoval tři témata: První téma se týkalo **jednoduchých autostereotypů** a otázky směřovaly ke zjištění, jací jsou obyvatelé Králícka podle nich samotných. Druhé téma mělo vést k odhalení **projektovaných autostereotypů** ve smyslu „*Jací jsme podle názoru osob mimo region*“. Respondenti byli dotazováni, zda dokáží určit, co si podle nich o obyvatelích Králícka myslí turisté či návštěvníci regionu a co lidé žijící mimo region, především v regionech sousedních. Tato témata byla zvolena, protože proces formování regionální identity blízce souvisí s utvářením a reprodukcí prostorových stereotypů. Zároveň existence stereotypů ve smyslu typické či charakteristické vlastnosti může ukazovat na schopnost vymezit se jako skupina vůči ostatním (naplnění požadavku uvědomění si dichotomie „my“ versus „oni“, která je klíčová pro identitu všech skupin, ať vymezených prostorově či jinak). Třetím tématem rozhovorů byla územní **vnímaná jazyková odlišnost**. Podle etnolingvistické teorie identity představuje používaný jazyk významnou dimenzi skupinové identity. Na základě užívání stejného jazyka uvnitř skupiny se členové vymezují od skupin jiných. Dotazovaní měli uvést, zda podle jejich názoru je jazyk běžně užívaný obyvateli Králícka něčím odlišný a případně jaké speciální výrazy či slova obsahuje.

Scénář polostrukturovaného rozhovoru včetně přepisu 10 provedených rozhovorů je připojen k práci formou přílohy č. 3 a 4.

7.2.2 Výběr respondentů a sběr dat

Nositeli zkoumaného jevu, regionální identity, jsou lidé žijící na vymezeném území, které je v případě této práce přesně vymezeno hranicemi správního obvodu ORP Králíky. Zkoumaná populace tedy byla definována na základě příslušnosti k této skupině. Zároveň bylo cílem vybrat osoby, které se nějakým způsobem podílejí na politickém, kulturním či společenském dění a žijí v některé z obcí SO ORP dlouhodobě. Další charakteristiky (jako například věk či vzdělání) nebyly sledovány. Při výběru respondentů nebyl aplikován princip znárodnění, výsledky výzkumu tedy nejsou reprezentativní a nemohou být zobecněny na základní soubor.

Výběr respondentů probíhal tak, že na začátku byly vytipovány a osloveny osoby, které jsou aktivní na poli politického, kulturního a společenského dění v ORP Králíky. Pokud projeví zájem o spolupráci či poskytnutí rozhovoru, byly požádány o doporučení

dalších osob, které by mohly být pro rozhovor vhodnými kandidáty. K výběru vzorku byla tedy použita jedna z nejběžnějších metod, a to **metoda sněhové koule**, která kombinuje účelový výběr s prostým náhodným výběrem. K výběru tzv. první generace respondentů v nulté fázi provádění rozhovorů byl použit **stratifikovaný výběr** (dle činnosti či profese vázané na veřejné dění v ORP Králíky).

Rozhovory proběhly na podzim 2015 a zúčastnilo se jich celkem deset respondentů, pět mužů a pět žen. Všichni respondenti žijí v ORP Králíky dlouhodobě (nejméně 20 let) podílejí se (nebo se v minulosti podíleli) na veřejném životě a lze je proto považovat za regionální elitu, která je nejen nositelem regionální identity, ale má na její formování nemalý vliv. Respondentům bylo přislíbeno zachování anonymity a v dalším textu budou označovány jako R1 až R10. Vzhledem ke stručnosti navrženého scénáře se délka rozhovoru pohybovala do 15 minut. Rozhovory byly se souhlasem dotazovaných nahrávány a následně přepsány. Přepisy všech rozhovorů jsou k práci přiloženy jako příloha č. 4.

8 Analýza dat

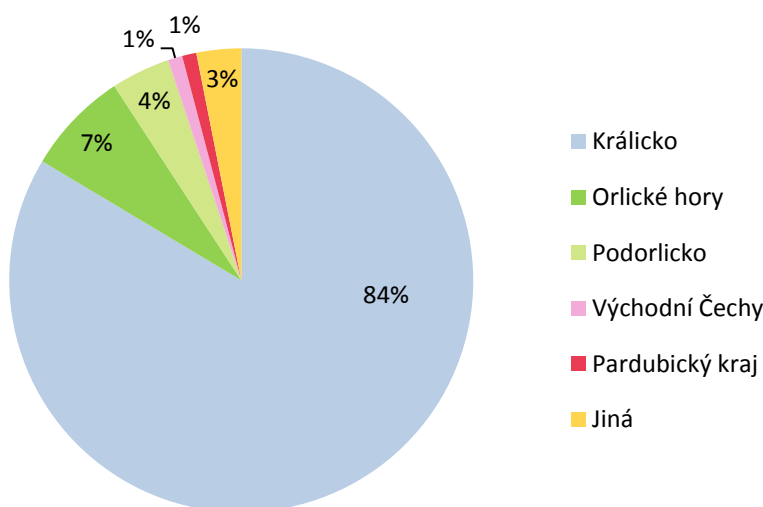
V osmé kapitole jsou analyzovány výsledky provedeného výzkumu. V úvodních pěti částech jsou hodnoceny odpovědi respondentů, kteří se účastnili dotazníkového šetření, část 8.6 diskutuje výsledky rozhovorů. Členění osmé kapitoly svojí strukturou odpovídá naznačeným výzkumným otázkám.

8.1 Identifikace obyvatel ORP Králíky s územím

V první podkapitole budou analyzována data z **dotazníkového šetření**, na jejichž základě bude odpovězena první výzkumná otázka „*Skrze co se obyvatelé ORP Králíky identifikují s regionem, ve kterém žijí?*“ K zodpovězení výzkumné otázky povede analyzování otázek 1 až 5 obsažených v dotazníku. Účelem těchto otázek bylo zjistit, jakým názvem obyvatelé území označují, jaké jsou jeho symboly a co je činí hrdými na místo, kde žijí.

8.1.1 Pojmenování oblasti

Název oblasti či regionu je jedním ze základních nástrojů identifikace obyvatel s prostorem (Zich 2003) a je zároveň hlavním symbolem regionu. V dotaznících proto byli respondenti požádáni, aby vybrali jeden z připravených názvů, který podle nich nejmóstižněji označuje území. Na první otázku „*Který z uvedených názvů je nejmóstižnější pro oblast, ve které žijete?*“ 84 % dotazovaných odpovědělo, že **Králicko**. Další možnosti byly zastoupeny výrazně méně. Níže jsou odpovědi na první otázku prezentovány na obrázku 5.

Obr 5 Nejmóstižnější název pro ORP Králíky dle respondentů
Zdroj: Dotazníkové šetření

Zajímavé je, že názvem **Orlické hory** či **Podorlicko** označují oblast ORP Králíky téměř výhradně obyvatelé, kteří uvedli, že žijí v **Mladkově**.

Ačkoli odpověď „jiné“ zvolily pouze 3 % dotazovaných, nelze opomenout výrok respondenta z **Červené Vody**, který uvádí, že žije **na Moravě**.

Druhá otázka v dotazníku byla otevřená a tázala se „*Jak tuto oblast nazýváte při běžném hovoru?*“ Protože lidé nemusí užívat pouze jedno označení svého bydliště, mohli jich v odpovědi uvést více. Celkem respondenti napsali 152 pojmenování území, ve kterém žijí. Tím se podíl zastoupení názvu Králicko snížil, neboť došlo k doplnění dalších alternativních označení. Králicko jako název vymezeného území však i v tomto případě zaujímá dominantní postavení. Níže jsou jednotlivé skupiny označení regionu uspořádané do tabulky č. 4. Odpovědi s nízkou četností, které spojuje stejný nebo obdobný význam, byly spojeny do logických skupin. Často se objevovalo pojmenování spojené s **horami** či **kopci**, a to jak konkrétní pojmenování, tak obecné označení „v horách“ a podobně. Samostatně byl postaven pouze **Králický Sněžník**, který svou četností výskytu výrazně překonal ostatní konkrétně uvedené názvy.

Skupiny pojmenování oblasti v běžném hovoru	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Králicko (příp. na Králicku)	58	38,2	59,8
Králíky (bez ohledu na to, zda v Králickách reálně žijí)	30	19,7	30,9
Hory (obecně hory, Orlické hory, Orlické podhůří, Králický Sněžník, Suchý Vrch)	29	19,1	29,9
Králický Sněžník (případně pod Králickým Sněžníkem)	12	7,9	12,4
Periferie (odkazy na odlehlost, dále např. opičí hory, pejorativní označení "díra", "zapadákov", "tam, kde lišky dávají dobrou noc")	9	5,6	9,3
Domov (citově zabarvené označení, "prostě u nás")	8	5,3	8,2
Jiné	6	3,9	6,2
Celkem	152	100,0	x

Tab. 4 Pojmenování oblasti užívané obyvateli v běžném hovoru

Zdroj: Dotazníkové šetření

Někteří respondenti (5 %) uvedli, že v běžném hovoru musí přizpůsobovat označení oblasti, odkud pocházejí, podle toho s kým hovoří. Králicko či Kladskou kotlinu podle

nich lidé mimo region často neznají. Proto je v hovoru nutné rozšiřovat oblast od menšího po větší území, např. Králíky - Pardubický kraj - Východní Čechy. Případně použijí název pohoří či masívu Králícký Sněžník, aby oblast specifikovali. S tím souvisí i nezanedbatelný výskyt pojmenování oblasti, která odkazují na odlehlost, perifernost či zapadlost území – v tabulce č. 4 souhrnně „*periferie*“.

Skutečnost, že 8 % respondentů uvedlo, že mluví-li o regionu, kde žije, užívá prosté označení „*doma*“ či „*u nás*“ může značit silný citový vztah k místu a předpoklad, že lidé, se kterými hovoří, místo znají. Do skupiny „*jiné*“ byly zařazeny ojedinělé odpovědi, jako například historický název města Králíky „*Grulich*“, nebo názvy jednotlivých obcí v ORP (kromě Králík).

8.1.2 Symboly regionu

O tom, skrze co se obyvatelé ztotožňují s územím, vypovídají i objekty, jevy či charakteristiky, které dle jejich názoru toto území symbolizují. Symbolům byla věnována samostatná otevřená otázka v dotazníku „*Co jsou hlavní symboly oblasti, ve které žijete?*“, k níž mohli respondenti uvést až tři prvky, které dle jejich názoru oblast symbolizují. V tabulkách č. 5–7 jsou uvedeny všechny symboly a četnosti jejich zastoupení na celkovém počtu 230. Na základě četností jednotlivých symbolů v odpovědích byly vytvořeny **dvě kategorie nejčastěji uváděných symbolů**. Největší skupinu představují **architektonické či stavební památky, které jsou součástí kulturní krajiny**. Do této skupiny byly zařazeny všechny symboly, které odkazovaly na propojení přírodního elementu s lidskou činností či kulturně-historické památky v krajině. Především se jedná o pro kraj typickou linii **opevnění** z předválečného období, památnou **Horu Matky Boží** se siluetou kláštera Hedeč, kopce využívané jako lyžařské sjezdovky či drobné stavby v krajině a rozhledny.

Architektonické a stavební památky a stopy lidské činnosti v krajině	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Hora Matky Boží a klášter Hedeč	42	18,3	43,3
Bunkry, opevnění	32	13,9	33,0
Sjezdovky	21	9,1	21,6
Rozhledny	3	1,3	3,1
Drobné stavby v krajině	2	0,9	2,1
Celkem	100	43,5	103,1

Tab. 5 Architektonické a stavební památky a stopy lidské činnosti v krajině jako symboly Králicka
Zdroj: Dotazníkové šetření

Druhou samostatnou kategorií symbolů jsou **hory**, a to jak obecné výrazy jako hory či kopce, tak konkrétně jmenované názvy (Králický Sněžník a Suchý Vrch).

Hory	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Králický Sněžník	42	18,3	43,3
Hory a kopce (obecně)	23	10,0	23,7
Suchý Vrch	7	3,0	7,2
Celkem	72	31,3	74,2

Tab. 6 Hory jako symbol Králicka

Zdroj: Dotazníkové šetření

Z tabulky je zřejmé, že necelá polovina respondentů považuje za symbol Králicka Králický Sněžník. **Králický Sněžník** je tedy spolu s **Horou Matky Boží** nejčastěji jmenovaným symbolem území. Další uvedené symboly byly zařazeny do kategorie „ostatní“ a jsou uvedeny v tabulce č. 7.

Ostatní symboly	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Cestovní ruch	17	7,4	17,5
Příroda	16	7,0	16,5
Města, památky uvnitř obcí	5	2,2	5,2
Historie Sudet	3	1,3	3,1
Hranice	3	1,3	3,1
Nezaměstnanost	3	1,3	3,1
Oficiální znaky měst	2	0,9	2,1
Odlehlost	2	0,9	2,1
Místní produkce	2	0,9	2,1
Betlémy	1	0,4	1,0
Varhanická škola	1	0,4	1,0
Artex	1	0,4	1,0
Klid	1	0,4	1,0
Chladné počasí	1	0,4	1,0
Celkem	58	25,2	59,8

Tab. 7 Ostatní symboly Králicka

Zdroj: Dotazníkové šetření

Z kategorie ostatních symbolů se dva jeví jako poměrně významné. Jedná se o **cestovní ruch** a **přírodu**. Všichni, kteří uvedli pojmy „cestovní ruch“ či „turismus“ a více je specifikovali, se odkazovali na horskou či pevnostní turistiku a zimní sporty. **Příroda** jako symbol regionu byla uvedena 17 % respondentů.

Kulturní symboly regionu, mezi které by bylo možné řadit různé tradice či nehmotné projevy kulturní činnosti v regionu, jsou zmiňovány pouze minimálně. Jedná se o odpovědi odkazující na historii Sudet, tradiční výrobu betlémů, varhanní školu či kulturní akce, které dohromady tvoří necelé 3 % všech odpovědí.

Předběžně lze z dat vyvodit závěr, že respondenti z řad obyvatel ORP Králíky se ztotožňují především s **architektonickými a stavebními památkami v krajině**. Z přírodních hodnot mají zcela zásadní význam **hory**. Za nejvýznamnější symboly Králicka lze potom označit **Horu Matky Boží** v Králíkách, **Králický Sněžník** a **systém vojenského opevnění**.

Tento závěr může být podpořen analýzou odpovědí na další otázku, která zjišťovala, jaká slova používají respondenti k popisu svého regionu. Cílem otázky bylo jednak ověřit závěry vyplývající z otázky zkoumající symboly, otázka tedy byla částečně kontrolní, a zároveň získat informaci, zda v myslích respondentů jsou i jiné klíčové prvky úzce spojené s regionem.

Otevřená otázka zněla „*Jaká slova byste použili k popsání Vašeho regionu?*“ a dávala dotazovaným zcela volný prostor napsat vlastní popis Králicka v rámci stanoveného maximálního rozsahu 250 znaků. Získáno bylo celkem 192 pojmů či charakteristik, které dle respondentů vystihují Králicko.

Výrazy používané při popisu Králicka	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Krásná příroda a krajina	37	19,3	38,1
Hory a kopce	28	14,6	28,9
Turistická a rekreační oblast	17	8,9	17,5
Klid	15	7,8	15,5
Vysoká nezaměstnanost	14	7,3	14,4
Čisto	13	6,8	13,4
Zima a sníh	13	6,8	13,4
Pohraničí	11	5,7	11,3
Bohatá historie	10	5,2	10,3
Špatná dopravní dostupnost	8	4,2	8,2
Maloměstský či venkovský charakter	8	4,2	8,2
Chudoba	7	3,6	7,2
Dobří lidé	4	2,1	4,1
Nízké osídlení	3	1,6	3,1
Nedostatek služeb	3	1,6	3,1
Lidé se špatnými vlastnostmi	1	0,5	1,0
Celkem	192	100,0	x

Tab. 8 Výrazy používané při popisu Králicka respondenty

Zdroj: Dotazníkové šetření

Z tabulky je patrné, že se respondenti při popisu území nejčastěji odkazovali na **krajinu** a **přírodu** či **hory** a **kopce**. Ve spojení s přírodou se často vyskytovalo spojení „*čistá příroda*“ či „*krásná příroda*“. S přírodními podmínkami souvisí i specifické podnebí, které je chladnější než ve zbytku země.

Pokud respondent slovo použité k popisu regionu blíže nespécifikoval nebo jeho zabarvení nebylo z kontextu zřejmé, nebylo vždy možné s jistotou určit, zda uvedené charakteristiky regionu jsou vnímány jako pozitivní či negativní. Vzniklou míru nejistoty do značné míry eliminuje další otázka, která se přímo ptá, na co jsou respondenti hrdí. Otázka byla navržena jako polootevřená. Respondenti mohli vybrat libovolný počet připravených variant a případně mohli dopsat vlastní alternativu.

Na co jsou respondenti hrdí	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Krajina a příroda	97	44,1	100,0
Architektonické památky	39	17,7	40,2
Historie	28	12,7	28,9
Sportovní atrakce	22	10,0	22,7
Povahu a vlastnosti místních lidí	13	5,9	13,4
Významné osobnosti	8	3,6	8,2
Zvyky a tradice	7	3,2	7,2
Místní produkty	6	2,7	6,2
Celkem	220	100,0	x

Tab. 9 Charakteristiky Králicka, na které jsou respondenti hrdí

Zdroj: Dotazníkové šetření

Předchozí předběžné závěry potvrzuje zjištění, že všichni dotazovaní jsou **hrdí na krajinu a přírodu**. 40,2 % respondentů je hrdých na **architektonické památky**, kam na základě předchozích výsledků lze zařadit především **Horu Matky Boží a vojenské pevnosti**. Z odpovědí na předchozí otázky nebylo zcela zřejmé, jak respondenti vnímají historii regionu, protože se na ni v podstatě vůbec neodkazovali při popisu regionu a ani mezi symboly neměla významné postavení. O to je překvapivější, že 30 % respondentů je hrdých na **historii** Králicka. Ačkoliv turismus spojený s lyžařskými vleky často uváděli jako jednu z významných charakteristik oblasti, z následujících údajů je evidentní, že historie má pro jejich pocit hrdosti na region větší význam.

K povaze místních lidí se vztahovalo nejvíce doplňujících komentářů, které nebyly zcela ve shodě. Jeden z respondentů uvedl, že je hrdý na „*obyvatele, kteří tu i přes všechny nesnáze chtějí žít a radovat se ze života*“ několik dalších respondentů je hrdých na místní komunitní život a dobrou povahu místních. Jeden respondent naopak považuje povahu lidí, žijících na Králicku, za problematickou. Tématikou spojenou s vnímáním obyvatel Králicka se bude hlouběji zabývat šestá výzkumná otázka (viz kapitola 8.6). Kulturní kapitál v podobě místních zvyků a tradic se zdá být cenný (hodný úcty) pouze pro malý počet respondentů. Obdobně je tomu u místní produkce, na kterou 6 respondentů vyjádřilo hrdost, nicméně 3 z nich zároveň v komentáři uvedli, že se jedná o produkci již zaniklou (žárovky Tesla, textilie Hedva). Všichni tři respondenti patří do věkové kategorie nad 46 let věku.

8.2 Vnímání specifík Králicka jeho obyvateli

Prostřednictvím dat analyzovaných v této podkapitole bude odpovězeno na druhou výzkumnou otázku „*Jak obyvatelé ORP Králicky vnímají specifika území?*“ K zodpovězení otázky budou použita data získaná z otázek 6–8 obsažených v **dotaznících**. Otázky se zaměřovaly na to, jak jsou respondenti schopni identifikovat a hodnotit specifika území.

V otevřené otázce „*V čem je oblast, ve které žijete, specifická v porovnání se zbytkem České republiky?*“ měli respondenti možnost uvést jakýkoliv znak či rys území, který je podle nich jedinečný a není běžný ve zbytku země.

Nejčastěji se v odpovědích vyskytoval odkaz na **krajinu** a **přírodu**, a to výhradně v pozitivním významu („*krásná krajina*“, „*čistá příroda*“, „*neporušená příroda*“ apod.). Druhé nejčastěji uváděné specifikum má spíše negativní konotaci, 16 % odpovědí obsahovalo tvrzení, že region je specifický svou **polohou**. Pozice regionu je dle mínění respondentů nevýhodná jednak z důvodu blízkosti státní hranice, především však kvůli špatné dopravní dostupnosti. Výjimečná je podle respondentů oblast i díky přítomnosti **cestovního ruchu** a ideálním podmínkám pro jeho rozvoj.

Jedinečným prvkem Králicka je podle respondentů i **system vojenského opevnění**. Méně často se vyskytovaly odkazy na specifický životní styl místních obyvatel. Pokud se v odpovědi objevila zmínka o životním stylu obyvatel, týkala se především jeho pomalejšího tempa nebo bližšího spojení lidského života s přírodou. 7 % respondentů se v odpovědi odkazovalo na původní německé obyvatele a jejich soužití s Čechy, dalších 6 % potom na pohnutou historii jejich vysídlení a následného umělého dosídlování.

Ačkoli v předchozím textu bylo uvedeno, že obyvatelé při deskripci svého regionu poukazují na některé ekonomické znaky periferie (nezaměstnanost, chudoba atd.), jako specifikum uvedli horší ekonomickou situaci pouze 3 % respondentů. Přehled všech uvedených specifík Králicka obsahuje tabulka č. 10 na následující straně.

Specifika ORP Králíky	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Krásná krajina a příroda	41	39,0	42,3
Příhraniční poloha (a odlehlost)	17	16,2	17,5
Cestovní ruch	13	12,4	13,4
Systém vojenského opevnění	10	9,5	10,3
Specifický životní styl	8	7,6	8,2
Historické soužití Čechů a Němců	7	6,7	7,2
Poválečné dosídlování	6	5,7	6,2
Horší ekonomická situace	3	2,9	3,1
Celkem	105	100,0	x

Tab. 10 Specifika oblasti ORP Králíky dle odpovědí respondentů
Zdroj: Dotazníkové šetření

Navazující otázka se respondentů tázala, zda si o některém ze specifíků myslí, že jej lze využít pro další rozvoj mikroregionu. Nadpoloviční většina respondentů (64 %) odpověděla kladně.

Pro respondenty, kteří s tvrzením souhlasili, byla určena následující otázka „*Jakým způsobem lze specifika území využít k jeho dalšímu rozvoji?*“, která byla navržena jako otevřená a odpovědělo na ni 48 respondentů. Všechny odpovědi jsou uvedeny v následující tabulce.

Možnosti rozvoje	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Cestovní ruch	42	87,5	43,3
Zachování přírody (proti rozšiřování turismu)	4	8,3	4,1
Využití místních komunit	1	2,1	1,0
Využití historie	1	2,1	1,0
Celkem	48	100,0	x

Tab. 11 Jakým způsobem lze využít specifika území k jeho dalšímu rozvoji
Zdroj: Dotazníkové šetření

Záměrem otázky bylo navázat na specifika, která respondenti identifikovali a zjistit, zda lze některá z nich využít k rozvoji regionu. Naprostá většina odpovědí se týkala využití **potenciálu hornaté krajiny** a jedinečné **přírody** k rozvoji **turistiky** a **rekreace**. Cestovní ruch se již v současnosti v ORP Králíky rozvíjí, investice směřují z velké části

do budování či rekonstrukce lyžařských středisek (např. Dolní Morava). V 8 % procentech odpovědí se naopak respondenti vyjadřovali proti dalšímu růstu a rozvoji turismu a požadovali „*neničit přírodu dalšími atrakcemi a zachovat její původní ráz*“. Jeden respondent nalézá rozvojový potenciál v bohaté minulosti regionu a uvádí, že pro rozvoj Králicka je potřeba „*více se zabývat minulostí a na poznacích stavět*“.

8.3 Vnímání problémů Králicka jeho obyvateli

Podkapitola analyzuje otázky 9–13 z **dotazníkového šetření**, které povedou k zodpovězení třetí výzkumné otázky „**Jak obyvatelé ORP Králicko vnímají problémy území?**“

V dotazníkovém šetření byli respondenti požádáni, aby napsali, jaké jsou podle jejich názoru hlavní problémy ORP Králicko. Otázka č. 9 „*Když se zamyslíte nad současnou situací, které hlavní problémy má území, ve kterém žijete?*“ byla navržena jako otevřená a respondenti měli možnost volně se vyjádřit, které problémy považují za nejvýznamnější, někteří jich uvedli více. Nejčastěji odpovědi obsahovaly narážky na **vysokou nezaměstnanost** a **nedostatek pracovních míst** v regionu. Druhým nejčastěji zmiňovaným problémem je **špatná dopravní dostupnost**, což již tak odlehlý region izoluje od pracovních příležitostí za jeho hranicemi a od různých služeb. Někteří respondenti vyjádřili obavu ze zhoršování situace do budoucna, především s ohledem na snižování počtu spojů veřejné hromadné dopravy. Lze se domnívat, že předchozí dva problémy blízce souvisí s poměrně **vysokým počtem vystěhovalých**, který je třetím nejčastěji zmiňovaným problémem. Celkem 15 respondentů odchod obyvatel upřesňuje jako odchod mladých či vzdělaných lidí: „*Králicko nemá co nabídnout vzdělaným lidem, proto odcházejí....*“ Méně často respondenti v odpovědích zmiňovali **historii** území jako problém. Několik respondentů uvedlo, že s odchodem Němců „*zemřely*“ tradice a ty nové se nemají o co opřít, jsou příliš mladé na to, aby obyvatele území spojovaly. S tím souvisí i **nedostatek kultury**, který 5 % respondentů uvedlo jako problém. Přehled nejčastěji uváděných problémů a jejich četnost v odpovědích respondentů obsahuje tabulka č. 12 níže. Respondenti mohli napsat více problémů, které považují za významné, celkem jich uvedli 127.

Problémy ORP Králíky	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Problematický pracovní trh	47	37,0	48,5
Špatná dopravní dostupnost	26	20,5	26,8
Odliv obyvatel	24	18,9	24,7
Odlehlost	12	9,4	12,4
Rozbitá historie	6	4,7	6,2
Nedostatek vzdělávacích institucí	5	3,9	5,2
Nedostatek kultury	5	3,9	5,2
Nedostatek či špatná dostupnost služeb	2	1,6	2,1
Celkem	127	100,0	x

Tab. 12 Hlavní problémy ORP Králíky dle odpovědí respondentů
Zdroj: Dotazníkové šetření

V předchozím textu bylo několikrát zmíněno, že území ORP Králíky svým charakterem a řadou ukazatelů naplňuje definici periferie. Zda obyvatelé vnímají svůj region jako periferní a případně proč, zjišťovaly otázky 10 a 11 v dotazníku. Na otázku „*Považujete oblast, ve které žijete za periferní?*“ odpovědělo 76 % dotazovaných kladně. Jak ukazuje příloha č. 5, není vnímání území jako periferního závislé na věku respondentů.

Odpovědi na otázku „*Co považujete za příčinu periferního charakteru území?*“, u které mohli vybrat více připravených možností, jsou uvedeny v následující tabulce.

Příčiny periferního charakteru území	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Špatná dopravní dostupnost	48	35,3	49,5
Odliv obyvatel z regionu	47	34,6	48,5
Horská krajina	23	16,9	23,7
Blízkost státní hranice	18	13,2	18,6
Celkem	136	100,0	x

Tab. 13 Příčiny periferního charakteru území dle odpovědí respondentů
Zdroj: Dotazníkové šetření

Jako příčinu periferního charakteru většina respondentů označila **špatnou dopravní dostupnost** a **odliv obyvatel z regionu**. Vzhledem k výpovědím respondentů, sama přítomnost státní hranice či horská krajina nejsou natolik významnými bariérami, které periferizují mikroregion, jako problematická dopravní dostupnost.

Na vývoj Králicka měla nemalý vliv výměna obyvatel po 2. světové válce. Proto byla do dotazníků zařazena otázka „*Myslíte si, že na současné problémy této oblasti měla významnější vliv výměna obyvatelstva po 2. světové válce?*“, na kterou 52 % respondentů odpovědělo „*ano*“. U této otázky bylo zjišťováno, zda jsou odpovědi závislé na věku respondentů, neboť starší lidé mohou mít větší povědomí o historii regionu a mohou více vnímat její dopady na současnou situaci – tento předpoklad nebyl statisticky potvrzen (viz příloha č. 5).

Na tuto problematiku navazovala otázka „*Jaké dopady mělo vyhnání Němců a následné dosídlení na rozvoj regionu?*“ Tato relativně obtížná otázka, byla ponechána jako dobrovolná, nebylo jí tedy nutné vyplňovat. Z celkových 97 se k otázce vyjádřilo 40 respondentů, kteří dopady hodnotí jako zcela negativní. Respondenti nejčastěji jmenovali dopady na **vztah současných obyvatel k území** a **chybějící tradice**. Respondenti kriticky hodnotí i nově příchozí a jejich následné soužití. Konstatování lze podložit některými z výpovědí respondentů, kteří na tento jev upozorňují a hodnotí jej takto: „*zpřetrhané rodinné a sousedské vztahy*“, „*odešli lidé, kteří k tomuto kraji měli lepší vztah, rozuměli mu víc, než lidé, kteří se sem přistěhovali*“ či „*Lidé, kteří do Králick přišli po válce, tu stále nejsou doma, ačkoliv zde žije několikátá generace. Lidé nejsou soudržní, většina se snaží mít hezké to svoje (dům, zahrada) a o ostatní se příliš nezajímá (kultura, místní politika atd.)*“.

Obecně lze říci, že nově příchozí jsou respondenty spíše kritizováni, zatímco původní němečtí obyvatelé jsou vnímáni v dobrém světle: „*Němci se o statky, veřejný prostor lépe starali, byli spjatí s místem svými předky*.“ Jeden respondent také upozornil na možné morální dilema současných obyvatel Králicka: „*...lidé, co přišli do těch domů, se museli vyrovnat s tím, že si berou něco cizího. Já mám barák po Němcích pět let, a když jdou okolo německý turistky, tak se jdu radši schovat...*“ Z citace lze usuzovat, že pocity, které v nových osídlencích mohlo vzbuzovat převzetí domů a majetků po Němcích, mohly hrát roli při budování jejich vztahu k území.

8.4 Vnímání regionálního kulturního života

Cílem podkapitoly je analyzovat otázky 14–19, které byly součástí **dotazníkového šetření** a povedou k odpovědi na čtvrtou výzkumnou otázku „*Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají regionální kulturní život?*“

V rámci čtvrté výzkumné otázky bylo zjišťováno, zda respondenti znají organizace nebo sdružení, která propagují či podporují regionální kulturní aktivity. Cílem nebylo vytvořit seznam konkrétních organizací, ale zjistit, zda je respondenti skutečně znají a dokáží je označit názvem. Na uzavřenou otázku, zda respondenti vědí o existenci a činnosti organizace či sdružení, které by propagovali a podporovali regionální kulturní aktivity a přispívali tak k rozvíjení identity, nadpoloviční většina respondentů (57 %) odpověděla, že ano. Necelá polovina dotazovaných dokázala následně uvést alespoň jeden konkrétní název, někteří jich však uvedli více najednou, celkem proto bylo zaznamenáno 72 odpovědí. Názvy jmenovaných sdružení a organizací jsou uvedeny v tabulce č. 14. Informace vyplývající z tabulky by mohly být důležité pro představitele obcí a uvedených organizací, protože odhalují, která sdružení či které organizace jsou respondenty vnímány jako významné pro region a jeho rozvoj.

Název sdružení nebo organizace	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Sdružení obcí Orlicko	13	18,1	13,4
OS K.O.T.V.A.	9	12,5	9,3
"Kavča" (Králická akademie volného času)	8	11,1	8,2
Mlýn (sdružení pro místní komunitu)	8	11,1	8,2
Králický Sněžník o.p.s.	7	9,7	7,2
Vím já kostelíček	6	8,3	6,2
Klub na Střelnici	6	8,3	6,2
Spolek seniorů	4	5,6	4,1
Králická pevnostní oblast o.p.s.	4	5,6	4,1
Muzeum města Králíky	4	5,6	4,1
Vojenské muzeum	3	4,2	3,1
Celkem	72	100,0	x

Tab. 14 Organizace a sdružení, které dle respondentů propagují a podporují regionální kulturní aktivity a přispívají tak k rozvíjení regionální identity
Zdroj: Dotazníkové šetření

Dále bylo zjišťováno, nakolik se lidé do regionálního kulturního dění zapojují. Jak vyplývá z odpovědí, **kulturních akcí se účastní 87 % respondentů**. Navazující

otevřená otázka se tázala, jakých akcí se respondenti účastní. Nejčastěji byly zmiňovány akce uvedené v tabulce č. 15. Uvedeny jsou pouze ty konkrétně jmenované. Kulturní akce obecného typu jako divadlo a kino byla zastoupeny také poměrně častěji. Kino uvedlo 11 % respondentů, divadlo celkem 18 %.

Kulturní akce	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Cihelna	32	45,7	33,0
Artex	18	25,7	18,6
Vím já kostelíček	7	10,0	7,2
Karneval	7	10,0	7,2
festival Pasat	6	8,6	6,2
Celkem	70	100,0	x

Tab. 15 Kulturní akce v ORP Králíky, které respondenti nejčastěji navštěvují
Zdroj: Dotazníkové šetření

Ačkoliv téměř 87 % respondentů uvádí, že se účastní regionálních kulturních akcí, z dalších odpovědí vyplynulo, že méně než jedna polovina respondentů je navštěvuje alespoň jednou za měsíc.

Jak často se respondenti účastní kulturních akcí	Absolutní četnost	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Méně než 1 měsíčně	58	59,8
Alespoň 1 měsíčně	30	30,9
Alespoň 1 týdně	9	9,3
Celkem	97	100,0

Tab. 16 Jak často se respondenti účastní kulturních akcí ve svém bydlišti
Zdroj: Dotazníkové šetření

Bylo zjištěno, že pouze 46 % respondentů ví o existenci a činnosti konkrétních organizací či sdružení, která dle jejich mínění podporují či provozují regionální kulturní aktivity. 87 % respondentů uvedlo, že se kulturních akcí v regionu účastní, avšak většina z nich pouze jednou či několikrát do roka (tabulka č. 16). Rozvoj pocitu sounáležitosti s územím lze přitom posílit skrze viditelnější činnost místních spolků či sdružení, kulturní akce a především jejich propagací.

Zařazena proto byla otázka, která zjišťovala, odkud respondenti čerpají informace o dění v regionu. Výsledkem je seznam informačních zdrojů seřazených podle jejich využívanosti respondenty. Každý respondent mohl zvolit libovolný počet odpovědí.

Zdroj informací	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Internet	74	41,3	76,3
Místní tisk	54	30,2	55,7
Místní rozhlas	28	15,6	28,9
Z doslechu	17	9,5	17,5
Plakáty	6	3,4	6,2
Celkem	179	100,0	x

Tab. 17 Jaké zdroje informací o regionu respondenti využívají
Zdroj: Dotazníkové šetření

Informační zdroje s velkou četností výskytu v odpovědích respondentů by měly mít nejsilnější potenciál pomoci šířit zprávy o dění, kterého by se mohli obyvatelé účastnit či se do něho aktivně zapojit.

Způsob sběru dat mohl v tomto případě ovlivnit výsledek dotazování ve prospěch internetu. Respondenti odpovídali online a lze proto předpokládat, že více z nich využívá internet jako hlavní zdroj informací o dění v regionu.

8.5 Motivy k setrvání v regionu – motivy k jeho opuštění

Pátá výzkumná otázka se týká migrace a je poslední výzkumnou otázkou, která je zodpovězena na základě **dotazníkového šetření**. Výzkumná otázka „*Co je motivací obyvatel pro setrvání v regionu a co je naopak motivuje k jeho opuštění?*“ byla zařazena vzhledem k dlouhodobě zápornému migračnímu saldu v obcích ORP Králíky (viz kapitola 5.2). Odpovězeno na ni bude na základě hodnocení odpovědí na otázky č. 20–23.

Na úvod bylo zjišťováno, jaký mají respondenti důvod pro život v ORP Králíky a cílem bylo stanovit, co je hlavním motivem respondentů k životu v mikroregionu. Přehled odpovědí obsahuje tabulka č. 18.

Důvody respondentů k životu na Králicku	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Rodinné vazby	44	40,0	45,4
Krásná příroda	24	21,8	24,7
Citový vztah k území	19	17,3	19,6
Práce	13	11,8	13,4
Nemovitost	10	9,1	10,3
Celkem	110	100,0	x

Tab. 18 Motivy k životu na Králicku dle respondentů

Zdroj: Dotazníkové šetření

Nejvíce respondentů uvádělo **rodinné vazby** spjaté s územím. Druhým nejčastěji zmiňovaným motivem k setrvání na Králicku je přítomnost **krásné přírody** a vztah k ní. Celkem 13 % respondentů uvedlo, že důvodem k setrvání v mikroregionu je pro ně **zaměstnání**, které nechtějí měnit. Dalších 10 % respondentů k území váže vlastnictví **nemovitosti**.

Na otázku „*Plánujete se odstěhovat?*“ odpověděla jedna třetina respondentů kladně. Pro dotazované, kteří uvedli záměr odstěhovat se z regionu, byla určena návazná otázka, která se tázala na časový horizont zamýšleného stěhování. Z ní vyplynulo, že pouze 15 % všech respondentů zamýšlí opustit region do jednoho roku.

Zamýšlené stěhování	Absolutní četnost	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
ANO	33	34,0
NE	64	66,0
Celkem	97	100,0

Tab. 19 Rozdělení respondentů podle záměru odstěhovat se z ORP Králíky či nikoliv

Zdroj: Dotazníkové šetření

Časový horizont stěhování	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Do jednoho roku	15	45,5%	15,5
Ve vzdálenější budoucnosti	18	54,5%	18,6
Celkem	33	100,0%	x

Tab. 20 Rozdělení respondentů podle časového horizontu plánovaného stěhování z ORP Králíky

Zdroj: Dotazníkové šetření

Lze předpokládat, že stěhování se týká především mladších obyvatel. Proto byly odpovědi „*ano*“ na otázku, zda se dotazovaní plánují vystěhovat, spojeny s věkem

respondentů, aby mohlo být odhaleno, zda má věk respondentů skutečně souvislost s plánem odstěhovat se. Tabulka č. 21 shrnuje rozdělení respondentů, kteří uvedli, že se plánují vystěhovat, podle věkových kategorií.

Věkové kategorie	Celkem respondentů v jednotlivých věkových kategoriích	Z toho respondenti, kteří se plánují odstěhovat	Relativní četnost ve vztahu k respondentům ze stejné věkové kategorie (v %)	Relativní četnost ve vztahu ke všem respondentům (v %)
do 30 let	30	21	70,0	21,6
31 až 45 let	35	11	31,4	11,3
46 až 60 let	25	1	4,0	1,0
61 a víc	7	0	0,0	0,0
Celkem	97	33	x	x

Tab. 21 Rozdělení respondentů dle zamýšleného stěhování a věku
Zdroj: Dotazníkové šetření

Největší počet respondentů, kteří chtějí z Králicka odejít je v nejmladší věkové skupině, tedy do 30 let věku. S narůstajícím věkem se potom počet obyvatel, kteří zamýšlejí vystěhovat se mimo Králicko, snižuje – mezi obyvateli staršími 46 let takto reagoval pouze jediný respondent. Metoda čtvercové kontingence zde prokázala mírnou závislost ($\Phi^2=0,32$ – viz příloha č. 5).

K odchodu z místa pobytu mohou vést obyvatele různé motivace, stejně tak jako k setrvání v něm. Další otázka se proto ptala „*Jaký je hlavní důvod Vašeho stěhování?*“ a byla určená respondentům, kteří v otázce č. 21 odpověděli, že se plánují odstěhovat.

Změna bydliště je v životě člověka velkým obratem, který je spojen s přetrháním starých vazeb a nutností vytvořit nové. Motivy, které vedou respondenty k odchodu z regionu, byly identifikovány dva. Jako nejsilněji tzv. push faktor lze označit **nedostatek pracovních míst a špatné uplatnění na trhu práce**. Souhrnně byly tyto motivy označeny **problematický pracovní trh** a jako důvod ke stěhování byly uvedeny v 72,7 % odpovědí. Druhým uváděným důvodem k odchodu z Králicka je **nedostatek služeb** (27,3 % odpovědí).

Důvod stěhování	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost vzhledem k počtu respondentů (v %)
Problematický trh práce	24	72,7	24,7
Chybějící služby	9	27,3	9,3
Celkem	33	100,0	x

Tab. 22 Důvody ke stěhování dle respondentů, kteří uvedli, že zamýšlejí odstěhovat se
Zdroj: Dotazníkové šetření

8.6 Vnímání sama sebe ve vztahu k území

Na poslední výzkumnou otázku „*Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají sami sebe ve vztahu k území?*“ bude odpovězeno na základě výpovědí respondentů, kteří se zúčastnili **osobního rozhovoru**.

8.6.1 Jednoduchý autostereotyp

Jednoduchý autostereotyp vyjadřuje, jací jsme podle našeho vlastního názoru. Respondenti proto byli dotázáni, jaký je podle jejich názoru typický obyvatel Králícka případně „Králičan“ či „Králičák“. Následně byli vyzváni, aby uvedli některou typickou vlastnost, charakteristiku či rys obyvatel mikroregionu, pokud podle nich takové mají.

Nejčastěji zmiňovaným typickým znakem obyvatel Králícka je jejich **patriotismus**. Celkem pět z deseti respondentů uvedlo, že obyvatelé Králícka jsou patrioti a jsou velmi **hrdí na svůj kraj**, především potom na město Králíky, Králícký Sněžník a přírodu. Patriotismus je spojován především s městem Králíky „*Mají pocit (obyvatelé Králícka), že Králíky jsou město všech měst,...*“ (R1)³. Podle názoru R3 se patriotismus netýká všech obyvatel, ale spíše určité skupiny: „*Jsme docela patrioti. Nebo takhle... je tady taková skupina patriotů, který jsou strašně hrdý na Králíky, na kopce...*“. Podle R7 je patriotismus až groteskně přehnaný „*...ten patriotismus, který je až přebujelý chvílemi. Když jsem se na tohle téma bavil s někým jiným, tak mi bylo řečeno, že to není úplně běžný...*“ R7 dále doplňuje, že patriotismus místních bývá i terčem narážek a vtipů lidí žijících mimo Králícko.

Většina respondentů se o obyvatelích Králícka vyjádřila, jako o **lidech s omezeným rozhledem**, což souvisí s jejich **maloměstskou či venkovskou povahou**. Lidé jsou **uzavřenější a rezervovanější** vůči okolnímu světu, mají **užší rozhled** a jsou **nedůvěřiví** vůči cizím lidem a věcem. S tím mohou souviset i současné projevy xenofobie, které zmiňuje R8: „*...ted' se nám tady projevuje trošku xenofobních nálad, to tak ted' vnímán s tím azylovým domem.*“ Maloměstský charakter se také promítá do častého tvrzení, že místní rádi podléhají **pomluvám**. Celkem pět respondentů uvedlo, že se místní obyvatelé pomlouvají, dva z nich doplnili, že typickou vlastností lidí je **závist**. To však také může znamenat, že se místní více zajímají se o své sousedy a záležitosti jim na tom, co ti si myslí o nich. Poměrně negativně hodnotí obyvatele Králícka respondent R10, který uvádí, že místní jsou **pesimističtí a chybí jim nadšení a entusiasmus**. R4

³ Respondenti jsou označeni jako R1 – R10

naopak vnímá obyvatele Králicka jako lidi, kteří žijí **pomalejším a klidnějším tempem**, jsou **srdeční, zajímají se o druhé a spojuje je bohatý kulturní život**. Tři respondenti uvádějí jako typický rys **vykořeněnost** obyvatel a z toho plynoucí špatný vztah k budovám a dědictví po původních obyvatelích: „... ještě mě k tomu napadá, čím by byli nějak Králičáci odlišní...napadá mě, že jsou tady příznačné znaky pro celé pohraničí, Sudety. Což znamená, sice na jednu stranu je tady ten patriotismus vůči té krajině a vůči tomu městu, na druhou stranu ne úplně hluboká vázanost ke kořenům, protože ty kořeny tady jsou až poválečné více méně. (...) K tomu se třeba váže vztah k budovám. To, co vidíte v Jižních Čechách nebo ve Středních Čechách, že se tam předávají ty statky z generace na generaci a jsou opečovávané, tak když jedete do toho pohraničí, daleko častěji vidíte spíš systém než obhospodařování spíš vybydlování...“ (R7). Tři respondenti konstatovali, že typický obyvatel Králicka neexistuje.

Přehled všech použitých jednoduchých autostereotypů o obyvatelích Králicka obsahuje následující tabulka.

<p>Obyvatelé Králicka jsou:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patrioti • Hrdí na svůj kraj • Uzavření a rezervovaní vůči okolnímu světu • Nedůvěřiví vůči cizímu • Pomlouvační • Závistiví • Pesimističtí • Bez nadšení a entusiasmu • Srdeční • Vykořenění <p>Obyvatelé Králicka mají:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omezený rozhled • Maloměstskou a venkovskou povahu • Klidnější životní tempo • Horší vztah k nemovitostem • Bohatý kulturní život
--

Tab. 23 Přehled jednoduchých autostereotypů
Zdroj: Rozhovory

8.6.2 Projektovaný autostereotyp

Projektovaný autostereotyp byl zkoumán ze dvou pohledů. Respondenti měli určit, co si podle nich o obyvatelích Králícka myslí turisté a co si myslí obyvatelé jiných regionů, především těch sousedních.

Podle mínění respondentů turisté a **návštěvníci považují obyvatele Králícka za „venkovany“**, což odvozují především ze **specifického životního stylu** místních, který má **venkovské či maloměstské rysy**. Jeden respondent se vyjádřil, že návštěvníci Králícka vnímají uzavřenost místních obyvatel: „...*prostě že slýchám: Vy jste tady takový uzavřený, myslíte, že ten svět je takový nepřátelský, cizí. Takže možná nás vnímají, jako že jsme tady trošku zahledění do sebe, takový to, že nevíme, co se děje jinde.*“ (R8) Často se vyskytovala tvrzení, že turisté obdivují krásnou přírodu a krajinu a závidí místním životní prostředí. Výroky se však nevztahují přímo ke stereotypům o obyvatelích. Dva respondenti uvádějí, že turisté vnímají obyvatele Králícka jako **hrdé patrioty**: „*Turisté si myslí, že jsme hrdí na svůj kraj a zatvrzelí vůči Nekráličákům*“ (R1), „...*(turisté si myslí o obyvatelích), že jsou patrioti. Dává se to dost najevo a místní se cítí polichoceni, když někdo řekne, máte to tady hezký a zároveň jsou (místní) alergičtí na to, když někdo špatně zařadí pohoří Králíckého Sněžníku.*“ (R7)

Skrze projektovaný autostereotyp se tedy znovu projevuje **hrdost místních vůči krajině a přírodnímu bohatství**, zároveň se obyvatelé Králícka očima návštěvníků vidí jako **venkované**.

Lze předpokládat, že lidé žijící v okolí Králícka jsou blíže seznámeni s tamní situací a vnímají region jinak než návštěvníci, kteří přijedou pouze na dobu dovolené. Místní obyvatele také často pojí s okolními regiony příbuzenské vztahy a různé osobní zkušenosti s tamními lidmi a prostředím. Je proto pravděpodobné, že se obyvatelé Králícka budou vnímat odlišně z pohledu svých „sousedů“ než turistů a rekreatů.

Z výpovědí respondentů vyplývá, že turisté je podle jejich názoru hodnotí příznivěji než lidé ze sousedních regionů. Projektovaný stereotyp pojatý jako „*co si nás, podle našeho mínění, myslí lidé z okolních regionů*“ často obsahuje odkazy na **venkovskou povahu obyvatel** či jejich **periferní charakter**, odlehlost místa a nevýznamnost regionu. Souhrnně lze nejčastěji vyjmenované charakteristiky označit jako perifernost území s tím související charakter místních obyvatel. Z výpovědí je zároveň patrné, že lidé mimo region si více všímají charakteristik území (zima, hory, odlehlost) než samotného

charakteru obyvatel, což potvrzuje předchozí konstatování, že respondenti měli obtíže zcela definovat typického obyvatele Králicka, protože takový podle nich není nebo nemá vyloženě specifické vlastnosti. Podobně jako v předchozí části zabývající se autostereotypy se i u projektovaných autostereotypů objevovaly odkazy na venkovský charakter obyvatel a jejich patriotismus. R7 uvedl, že lidé z okolí si všímají patriotismu místních a utahují si z něj. Jediný respondent (R3) uvedl, že si podle něho lidé z okolí o obyvatelích Králicka nemyslí nic. Převažovaly však odpovědi odkazující na perifernost území a venkovský charakter obyvatel: „Podle lidí z města jsme vesničani, podle Žamberáků nebo Letohradáků taky, i když oni nejsou o nic moc větší. Myslím, že oni si myslí, že jsme vesničani proto, že jsme tady v pohraničí a v lesích.“ (R1), „No v každém případě nás vnímají jako to menší, jako ten venkovský region.“ (R6), „Převládá názor, že tady je to fakt odloučený, že tady lišky dávají dobrou noc.“ (R8), „Venkovani. Chudáci. Kvůli té zimě a dálce...“ (R10). S odlehlostí a venkovským charakterem obyvatel částečně souvisí i tvrzení R2, který říká, že lidé na Králicku jsou opatrnější a mají omezený rozhled: „Králicko je většinou chápáno jako velmi odlišný region, kde žijou obyvatelé, kteří mají omezenější pohled na zbytek světa, jsou pesimističtější a trpí předsudky... Jsou opatrnější a nepřející.“

Mezi tím, jak si obyvatelé Králicka představují, že jsou vnímáni turisty a lidmi z okolních regionů jsou tedy patrné rozdíly. Podstatu rozdílu poměrně trefně vystihl R5: „To záleží, odkud jsou. Když přijedou Pražáci, říkají si, jak je tady krásně, zeleno, čisto, klídek. Lidi ze Žamberka nás naopak mají za chudáky z „Vyhnálova““. V obou případech však výrazně figuruje venkovský a periferní ráz jak území, tak jeho obyvatel.

Turisté si o obyvatelích Králicka myslí:

- že jsou patrioti, hrdí na svůj kraj
- že mají periferní charakter (jsou „venkovani“)
- že mají venkovský styl života

Lidé z okolních regionů si o obyvatelích Králicka myslí:

- že mají periferní charakter (jsou „venkovani“)
- že jsou přehnaní patrioti

Tab. 24 Přehled projektovaných autostereotypů
Zdroj: Rozhovory

8.6.3 Vnímaná jazyková odlišnost

Jak bylo uvedeno výše, jeden ze způsobů, kterým se lidé ztotožňují se skupinou, je společný jazyk. Může se jednat o jazyk národní, regionální nářečí, dialekt ale i například profesní žargon. Respondentům proto byla položena otázka, zda je jazyk užívaný obyvateli Králicka jiný nebo obsahuje výrazy, kterým lidé žijící mimo region nerozumí.

Vymezený region je poměrně malý, lze tedy očekávat, že jazyk zde používaný nebude výrazně odlišný od jazyka užívaného v okolí. Nicméně pro výzkum kolektivní identity má vnímání jazykové odlišnosti příslušníky skupiny (v tomto případě vymezené územím) nezanedbatelný význam. I v případě, že se jazyk používaný skupinou na základně objektivní skutečnosti nijak neliší, v subjektivní rovině je vnímání specifčnosti společného jazyka jedním z prvků ztotožnění se skupinou.

Sedm z deseti respondentů uvedlo, že se **jazyk obyvatel Králicka ničím neodlišuje** nebo jen velmi nepatrně. Bez výjimky všichni respondenti však dokázali uvést alespoň jeden výraz, který považují za specifický pro Králicko a podle jejich názoru těmto slovům lidé mimo region (případně turisté) nerozumí. Přehled těchto slov spolu s dalšími vnímanými jazykovými specifiky je uveden v tabulce č. 25.

Zajímavé je, že někteří respondenti zmiňovali jako drobnou odlišnost jazyka oproti spisovné nebo obecné češtině přítomnost **východočeského nářečí** (především koncovky -ej a vkládání v- před slova začínající samohláskou), jiní naopak upozorňovali na vliv **moravského nářečí**, a to především v obci **Červená Voda**: „... Ale třeba Červená Voda to už je do moravskýho přízvuku a dál směrem na Šumperk a Zábřeh. Tam je hodně slyšet Morava.“ (R8). „...je to typická oblast se smíšeným nářečím, která je příznačná pro celé pohraničí, pro celé Sudety. Fakticky se dá říct, že je z devadesáti procent obecná čeština plus nějaké prvky typicky východočeského nářečí, koncovky jako -ej, velice často používané je typické v- před samohláskami jako vokno.“ (R7) Obecně však lze konstatovat, že respondenti nevnímají jazyk používaný obyvateli Králicka jako odlišný či unikátní a pokud ano, považují za jeho charakteristiku právě to, že je smíšený a nevyhraněný: „...v Čechách nás označují za Morávky a na Moravě za Čechy, asi proto, že je tady česko-moravská hranice“ (R2). „Třeba když ted' byla ta Díra u Hanušovic, ten film, tak tam bylo strašně znát, že je to hrozně nevyhraněný a ani ty filmaři nedokázali vystihnout to nářečí, který tady je, protože je to tak strašně

namíchaný, že je to pak těžký.... Každý z těch herců si pak představuje něco jiného a ani jeden se netrefil a je to právě proto, že je to tu hodně namíchaný.“ (R8) Někteří respondenti zmiňují přítomnost pozůstatků němčiny v jazyce používaném dnešními obyvateli Králicka: „Každý Vám tady řekne, že gruntem něčeho je – základem je, a tak dále. Je jich víc těch germanismů...“ (R6). Někteří respondenti uvádějí německou verzi názvu města Králíky – Grulich, která má podle nich v dnešní době spíše mírně pejorativní konotaci. Typické je místní pojmenování bramboráků *křapáče*, „u nás se neříká bramboráky ale křapáče“ (R10), na kterém se shodují téměř všichni respondenti.

Přehled všech místních výrazů a vnímaných jazykových specifik obsahuje následující tabulka.

Regionální výrazy a jazykové odlišnosti	Význam
Křapáče	Bramboráky
Grulich	Králíky
Rožnout	Rozsvítit
Polejvák	Červené víno s kolou
Anciáš	Čert
Tučko	Kolečko
Grunt	Základ (z němčiny)
Příjmení Vrábel	Z polského Wrobel (vrabec)
Příjmení Vostrčil	-
Koncovka -ej	-
V- na začátku slov začínajících samohláskou	-
Germanismy	-

Tab. 25 Regionálně specifické výrazy a jazykové odlišnosti
Zdroj: Rozhovory

9 Diskuze

Analytická část (kap. 8) se věnovala popisu a hodnocení dat získaných z **dotazníkového šetření a rozhovorů**. Na jejich základě jsou v této části textu diskutovány stanovené výzkumné otázky. Členění diskuse svojí strukturou odpovídá výzkumným otázkám a předchozí kapitole 8.

9.1 VO 1: Skrže co se obyvatelé ORP Králíky identifikují s regionem, ve kterém žijí?

Protože název oblasti či regionu je jedním ze základních nástrojů identifikace obyvatel s prostorem (Zich 2003) a je zároveň hlavním symbolem regionu, jako první bylo zkoumáno, s jakým názvem oblasti se obyvatelé ORP Králíky ztotožňují. Ze zpracovaných dat lze vyvodit závěr, že převážena část respondentů (84 %) se ztotožňuje s názvem území **Králicko**. Tento výsledek byl očekávaný, neboť název Králicko je běžně používaný v literatuře⁴ i v materiálech obcí spadajících do ORP Králíky. Svěbytnost a legitimitu tohoto pojmenování lze nyní podpořit i tím, že jej lidé žijící na území prokazatelně používají a ztotožňují se s ním.⁵

K bližšímu určení místa svého bydliště respondenti užívají především odkazy na **hory**, případně **Králický Sněžník**.

11 % respondentů uvedlo, že region označují jako **Orlické hory** či **Podorlicko**. Téměř všichni tito respondenti zároveň uvedli jako obec svého bydliště **Mladkov**. Tato odlišnost může být způsobena polohou obce. Mladkov leží v západním cípu správního území, obyvatelé se proto mohou více ztotožňovat s Orlickými horami než s masívem Králické Sněžníku, který leží na severovýchod od města Králíky. Mimoto se vymykala odpověď ještě jednoho respondenta bydlištěm v **Červené Vodě**, který uvedl, že oblast, ve které žije, nazývá „*na Moravě*“. Toto zjištění bude dále porovnáno se vnímanou jazykovou odlišností u šesté výzkumné otázky.

Necelá desetina respondentů uvedla, že mluví-li o Králicku, používá označení vyjadřující **periferní charakter území**. S tím souvisí i tvrzení některých respondentů, že se dostávají do situací, kdy při označení místa svého bydliště musí rozšiřovat oblast (např. Králicko - Pardubický kraj - Východní Čechy), protože lidé, se kterými mluví,

⁴ Např. *Kapitoly o proměnách pohraničí se zřetelem na Králicko (Nosková a Tošovská 2010) nebo Dějiny Králicka (Musil 2000)*.

⁵ Aby nedošlo k ovlivnění respondentů, bylo v dotaznících používáno výhradně označení území jako „*obce spadající do ORP Králíky*“.

Králicko neznají. Již z toho, jaké pojmenování oblasti respondenti užívají v běžném hovoru lze proto usuzovat, že někteří obyvatelé ORP Králíky mohou vnímat svůj region jako periferní.

Dále bylo zkoumáno, s jakými objekty, prvky či charakteristikami území se jeho obyvatelé identifikují. Za nejvýznamnější prvek Králicka, skrze který se jeho obyvatelé ztotožňují s územím, lze označit **hory**. Hory či kopce jsou jedním z hlavních symbolů oblasti a zároveň obyvatelé používají slovní spojení jako „*jsem z hor*“ při určení místa, kde žijí. Důležitým prvkem je potom **Králický Sněžník**, na který se odkazovalo 12 % respondentů při pojmenovávání území a 43 % z nich jej považuje za symbol Králicka. Králický Sněžník má tedy význam nejen symbolický, ale obyvatelé se prostřednictvím něho ztotožňují s územím, které leží v jeho blízkosti.

V rovině čistě symbolické však převládají prvky souhrnně označené jako **architektonické či stavební památky a stopy lidské činnosti v krajině**. Téměř polovina respondentů označila **Horu Matky Boží** s klášterem Hedeč za hlavní symbol území, třetina dotazovaných uvádí, že region symbolizuje **system vojenského opevnění**.

Jako další symboly Králicka lze jmenovat **sjezdovky** a na ně (mimo jiné) vázaný **cestovní ruch, přírodu a Suchý Vrch**.

Kulturní symboly figurují v odpovědích respondentů jen minimálně (3 %). Zjištění může souviset s přerušenu kontinuitou osídlení a obtížným navazováním na kulturu a tradice původních německých obyvatel.

Za účelem prohloubení analýzy identifikace obyvatel s územím bylo zjišťováno, jak respondenti Králicko sami popisují. Na základě slov, která byla uvedena v nasbíraných odpovědích, je možné tvrdit, že většina respondentů by Králicko charakterizovala jako oblast s **krásnou krajinou a čistou přírodou**, obklopenou **horami**, kde je **čisto a klid** a je oblíbeným **cílem turistů**. Zřejmé je, že výsledky se shodují s předchozím tvrzením, že respondenti se ztotožňují převážně s **krajinou a přírodou**, které se ukázaly být jedněmi z hlavních symbolů oblasti. Navíc z dat vyplývá, že dotazovaní vnímají některé charakteristiky regionu, které jsou typické pro **periferní oblasti**. Jedná se především o vysokou **nezaměstnanost, pohraniční a venkovský charakter území, špatnou dopravní dostupnost, chudobu, nízké osídlení a nedostatek služeb**.

Na závěr kapitoly 8.1 byl představen souhrn charakteristik Králicka, na které jsou jeho obyvatelé hrdí. **Pocit hrdosti** na domovský region je jedním z hlavních principů prostorové identity (Breakwell 1992 in Chromý 2003a) a pomáhá rovněž určit, skrze co se lidé s územím ztotožňují. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že všichni dotazovaní si na svém regionu váží **krajiny** a **přírody** a zároveň se s územím identifikují spíše prostřednictvím přírody a krajiny než skrze kulturní prvky, zvyky, tradice či osobnosti, což lze považovat za projev v minulosti porušené kontinuity osídlení. Necelá polovina respondentů je hrdá na architektonické památky, mezi které lze řadit **klášter Hedeč na Hoře Matky Boží** a linii **vojenského opevnění**, tedy jedny z hlavních symbolů území. Třetina respondentů uvedla, že jsou hrdí na **historii**. Toto zjištění je možné hodnotit pozitivně, neboť vědomí si vlastní historie s ní spojený pocit hrdosti má nepostradatelný význam pro ukotvení regionální identity v čase. Nicméně je třeba připomenout, že současní obyvatelé nesdílí společnou historii s původními nositeli regionální identity – Němci odsunutými po 2. světové válce.

9.2 VO 2: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají specifika území?

Odpověď na výzkumnou otázku povede ke zjištění, zda jsou respondenti schopni identifikovat a hodnotit specifika území, ve kterém žijí. Pro zkoumání regionální identity je důležité, zda lidé dokáží vnímat a určit vlastní jedinečnost a odlišnost od ostatních. Schopnost vymezit se vůči ostatním regionům je totiž jedním z principů prostorové identity (Breakwell 1992 in Chromý 2003a). Obdobně Anděl a kol. (2014) vysvětlují regionální identitu jako způsob, kterým obyvatelstvo území nebo regionu vnímá specifické vlastnosti tohoto území. Na základě vnímaných specifik se tedy obyvatelé jednoho území vymezují vůči okolí a vnímají skrze ně dichotomii „my“ versus „oni“.

Jedinečným prvkem území, který Králicko odlišuje od ostatních regionů, je podle necelé poloviny respondentů **krásná krajina a příroda**. Z odpovědí na první výzkumnou otázku vyplynulo, že krajina a příroda hrají důležitou roli v procesu identifikace obyvatel s územím a podstatná část respondentů je současně vnímá jako jedny z hlavních symbolů Králicka. Mezi uvedenými specifiky se objevují i některé další prvky, které byly dříve uvedeny jako symboly regionu. Konkrétně se jedná o **cestovní ruch** nebo **systém vojenského opevnění**.

17 % respondentů považuje za specifikum **odlehlou příhraniční polohu** území, která je podle mínění respondentů nevhodná z důvodu blízkosti státní hranice, především však kvůli špatné dopravní dostupnosti.

Region je podle respondentů jedinečný i svou **historií**, která je společná celému území bývalých Sudet. Uvádějí-li respondenti **historické soužití Čechů s Němci** a **poválečné dosídlování** jako specifika Králicka, lze se domnívat, že zároveň vnímají dopady těchto událostí i v současnosti.

Ačkoli v předchozím textu bylo uvedeno, že obyvatelé při deskripci svého regionu poukazují na některé ekonomické znaky periferie (nezaměstnanost, chudoba atd.) a na základě vybraných socioekonomických charakteristik (kap. 5.2) lze Králicko objektivně hodnotit jako hospodářsky slabý region, **horší ekonomickou situaci** uvedla jako specifikum pouze 3 % respondentů. Na tomto místě je však třeba dodat, že i v případě, kdy obyvatelé vnímají svůj region jako ekonomicky slabý, nemusí této charakteristice připisovat výjimečné postavení, neboť v republice je mnoho dalších regionů a lokalit, které mají obdobné či větší ekonomické problémy. Mikroregion Králicko tedy jeho obyvatelé z hlediska ekonomické situace nevnímají v porovnání se zbytkem země jako zvlášť specifický.

Jak uvádí Fialová (2009), v periferních oblastech se obvykle objevují specifické, k centru doplňkové funkce a tato specifika se mohou podílet na formování regionální identity a mohou se stát i zdrojem sebevědomí či hrdosti. Takovými specifiky se jeví být v případě Králicka **hory, krajina a příroda**. Fialová (2009) dodává, že pro rozvoj periferního území je klíčové, zda si obyvatelé tato specifika uvědomí a jsou schopni je k rozvoji využít. V této souvislosti lze konstatovat, že respondenti si jsou vědomi specifik Králicka a nadpoloviční většina z nich (64 %) současně uvádí, že některá ze specifik regionu lze využít pro jeho další rozvoj.

Pokud místo disponuje určitými vlastnostmi či kvalitami, které mohou obyvatelům usnadňovat život, lze hovořit o naplnění jednoho z principů prostorové identity, který Breakwell (1992, in Chromý 2003a) označuje jako princip „sebeúčinnosti“.

Na základě dotazníkového šetření byla identifikována specifika území, která lze podle mínění respondentů využít k dalšímu rozvoji a mohou tak být zdrojem konkurenceschopnosti regionu. Naprostá většina odpovědí vyjadřujících se

k možnostem rozvoje se týká **potenciálu hornaté krajiny a jedinečné přírody**, které lze využít k růstu **turistiky a rekreace** v regionu. Krásná příroda a krajina spolu s ideálními podmínkami pro turismus a rekreaci mohou být označeny za nemarginální charakteristiku jinak poněkud marginálního regionu. Tyto charakteristiky území jsou také většinou respondentů považovány za to, co Králicko odlišuje od zbytku republiky. 8 % dotazovaných naopak tvrdí, že je potřeba zabránit rozvoji masového turismu a ochránit tak krajinný ráz a neporušenou přírodu. Pouze jeden respondent nalézá rozvojový potenciál v **historii regionu** a uvádí, že pro rozvoj Králicka je potřeba „*více se zabývat minulostí a na poznacích stavět*“. Historie území může skrývat potenciál rozvoje založený na návratu k regionálním tradicím či krajovým specialitám, obnově tradiční výroby apod. Tyto aktivity jsou podle Chromého (2000) spolu s rozvojem cestovního ruchu nepostradatelnou součástí programů na obnovu a rozvoj venkova.

Odpověď na výzkumnou otázku „*Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají specifika území?*“ lze shrnout takto: největší podíl dotazovaných považuje za specifikum Králicka **krásnou přírodu a krajinu**. Nadpoloviční většina si myslí, že územní specifika lze využít k dalšímu rozvoji území, a to především skrze rozvoj **cestovního ruchu**.

Ačkoliv cestovní ruch má velký potenciál pro rozvoj regionů (především venkovských, periferních či horských), může mít na oblast i řadu negativních dopadů. Pozitivním projevem může být nárůst investic do regionu, příliv finančních prostředků, růst počtu pracovních míst, mohou se rozšířit služby, ze kterých mohou profitovat i místní. Na druhou stranu však může dojít k poškození přírody, životního prostředí či změně obrazu krajiny (výraznější zásahy do krajinného rázu způsobené například výstavbou turistických atrakcí či potřebné infrastruktury), které si místní obyvatelé natolik cení. Rozvoj cestovního ruchu je proto potřeba uskutečňovat šetrně, aby nedošlo ke zničení těchto hodnot a atributů území, které se zdají být jádrem regionální identity obyvatel Králicka.

9.3 VO 3: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají problémy území?

Na základě fyzickogeografické a socioekonomické charakteristiky regionu lze tvrdit, že ORP Králíky vykazuje některé znaky periferního regionu a v současné době se potýká s ekonomickými a demografickými problémy (např. vysoká nezaměstnanost, záporné migrační saldo). Cílem této práce však není zkoumat objektivní problémy oblasti ani

jejich příčiny, pro účely výzkumu regionální identity je podstatné vnímání situace obyvateli. Byla proto navržena tato výzkumná otázka, která má za cíl odhalit, jak obyvatelé vnímají problémy Králicka.

Největší část respondentů vnímá **problémy spojené s pracovním trhem**, především **vysokou nezaměstnanost a malou nabídku pracovních míst**. Tyto problémy jsou patrně vnímány jako největší, protože se týkají každodenního života jednotlivých obyvatel a zároveň vysoká nezaměstnanost představuje objektivně jednu ze slabín regionu (viz kap 5.2). Respondenti vnímají i další problémy území, nejčastěji **špatnou dopravní dostupnost, odliv obyvatel či odlehlost regionu**.

Někteří respondenti (6 %) považují za problém **rozbitou historii**, která se v současnosti projevuje **nedostatkem regionální tradice a vykořeněností** místních obyvatel. Chybí-li obyvatelům společná historie a tradice, které by posilovaly jejich pocit sounáležitosti jak s územím, tak sami k sobě navzájem, lze hovořit o **slabé ukotvenosti regionální identity v čase**. Zároveň Králicko po 2. světové válce ztratilo nositele regionální identity a noví obyvatelé na ně těžko navazují. Z tohoto hlediska lze o Králicku říci, že naplňuje charakteristiky tzv. **regionu se ztracenou identitou**, mezi které Chromý (2003a) řadí mimo jiné území bývalých Sudet.

Některé uváděné problémy mohou souviset s periferním charakterem regionu, což dokazuje zjištění, že tři čtvrtiny respondentů uvedly, že Králicko považují za **periferní region**. Jako příčinu periferního charakteru většina respondentů označila již výše uvedené problémy, a to **špatnou dopravní dostupnost a odliv obyvatel z regionu**. Podle názoru respondentů, sama **přítomnost státní hranice či horská krajina** nejsou natolik významnými bariérami, které Králicko periferizují, jako spíše **problematická dopravní dostupnost**. Tuto informaci lze vnímat pozitivně, neboť přítomnost hranice ani hornatý terén nelze nijak ovlivnit, nevyhovující dopravní infrastruktura či špatná dopravní dostupnost jsou však problémy, které lze řešit. Odliv obyvatel z regionu je dlouhodobým problémem, na který upozorňovala již kapitola 5.2, a bude se mu věnovat samostatná výzkumná otázka č. 5.

Na základě studia teorií regionální identity a historie Králicka byl formulován předpoklad, že výměna obyvatelstva po 2. světové válce měla významnější vliv na současné problémy Králicka. Polovina respondentů s tímto tvrzením souhlasí. Většina z nich následně uvádí, že projevem přerušené kontinuity osídlení je **porušený vztah**

současných obyvatel k území a chybějící tradice. Původní obyvatelé německé národnosti měli podle respondentů lepší vztah k území a dokázali lépe těžit z jeho atributů, současní obyvatelé mají horší vztah k území a k majetkům, které po Němcích spravují. Převzetí domů a pozemků po původních obyvatelích mohly doprovázet pocity provinění a pochybnosti, zda noví osídlenci mají na nabyté vlastnictví nárok. Tím mohla být komplikována tvorba zdravého vztahu k regionu a navázání na jeho historii. Ověření takových teorií by však vyžadovalo další hloubkově a kvalitativně pojatý výzkum.

Jak tedy obyvatelé ORP Králíky vnímají problémy území? Ze získaných dat vyplývá, že respondenti vnímají Králicko jako **periferní region**, jehož odlehlost ve smyslu geografickém (fyzická vzdálenost od velkých měst, státní hranice) a ekonomickém (špatná dostupnost pracovního trhu a služeb mimo ORP) je zapříčiněná především **špatnou dopravní dostupností**. Nejsilněji jsou vnímány problémy spojené s **pracovním trhem**. Vliv poválečné výměny obyvatel na současné problémy považuje za významný polovina respondentů, kteří dopady této historické události hodnotí jako nepříznivé. V této souvislosti upozorňují především na **porušený vztah současných obyvatel k území**, jejich **vykořeněnost** a **chybějící tradice**.

9.4 VO 4: Jak obyvatelé ORP Králíky vnímají regionální kulturní život?

V teoretické části této práce byl diskutován význam endogenních zdrojů rozvoje regionu, pro který je důležitý zájem obyvatel o podílení se na rozvoji regionu a na dění v něm. Vztah k území a místní komunitě souvisí s ochotou a zájmem obyvatel účastnit se různých kulturních a společenských akcí. V rámci čtvrté výzkumné otázky proto bylo zjišťováno, zda respondenti znají nějaké organizace nebo sdružení, které propagují či podporují regionální kulturní aktivity, zda se účastní regionálního kulturního dění, jaké kulturní akce navštěvují a jak často.

Ačkoliv 57 % respondentů uvedlo, že vědí o existenci a činnosti organizace či sdružení, které by propagovali a podporovali regionální kulturní aktivity a přispívali tak k rozvíjení identity, pojmenovat alespoň jednu takovou organizaci dokázalo pouze 46 % dotazovaných. Nejčastěji jmenovanou organizací je **Sdružení obcí Orlicko**, kterou uvedlo 13 % respondentů. Sestaven byl přehled nejčastěji uváděných sdružení a organizací, které jsou respondenty vnímány jako významné pro region a jeho rozvoj. Výsledky odpovědí mohou obsahovat důležitou informaci jak pro představitele

uvedených organizací, tak pro ostatní subjekty či osoby aktivní na poli regionálního kulturního života. V neposlední řadě mohou informace využít i představitelé samotných obcí mikroregionu Králicko k oživení kulturního života a posílení zájmu obyvatel o něj.

Kultura a společenský život hrají důležitou roli při posilování pocitu sounáležitosti k regionu i ke komunitě. To, jak obyvatelé sledují, co se v regionu děje a nakolik se do aktivit zapojují, může značit vztah obyvatel k území a také jejich zájem podílet se na rozvoji regionu. Pozitivně lze proto hodnotit, že téměř všichni respondenti (87 %) uvádějí, že se kulturních akcí v regionu účastní. Třetina z nich jmenovala akci **Cihelna**, o které lze proto tvrdit, že ji respondenti vnímají jako nejvýznamnější kulturní událost v regionu.

Ačkoliv téměř 87 % respondentů uvádí, že se účastní regionálních kulturních akcí, téměř 60 % respondentů kulturní akce navštěvuje méně než jednou za měsíc. V zapojení se do regionálního kulturního života lze tedy spatřovat rezervy. Nicméně je možné, že míra účasti na kulturních akcích v regionu je určována i dostupnou nabídkou kulturních událostí a jejím zacílením.

Účast obyvatel na kulturním dění a zájem o něj lze podpořit prostřednictvím dobře zvolené propagace konkrétních akcí nebo organizací, které je pořádají. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že téměř všichni respondenti (76 %) čerpají informace o dění v regionu z internetu, více než polovina z nich využívá jako zdroj informací i místní tisk. Tato média by proto měla mít největší potenciál pomoci šířit zprávy o kulturním i jiném dění, do kterého by se mohli obyvatelé zapojit.

9.5 VO 5: Co je motivací obyvatel pro setrvání v regionu a co je naopak motivuje k jeho opuštění?

ORP Králíky dlouhodobě trpí postupným úbytkem počtu obyvatel. Každoroční negativní přírůstek obyvatel je způsoben především záporným migračním saldem. Odchod obyvatel z Králicka zároveň vnímá nemalá část respondentů jako jeden z nejzávažnějších problémů mikroregionu (viz kapitola 8.3). Jak uvádí Bauman (2002), v periferiích existuje zvýšená **hrozba oslabené regionální identity v důsledku velké mobility obyvatel**. Lidé z periferních regionů se častěji stěhují do ekonomicky silnějších regionů, kde jsou širší možnosti seberealizace, pracovního uplatnění, služeb apod., což může vést k **absenci vazeb obyvatel k perifernímu území**. Vzhledem

k těmto skutečnostem byla zařazena výzkumná otázka, která se snaží odhalit motivy obyvatel k setrvání v regionu a zároveň odkrývá nejsilnější push faktory.

Dle výsledků dotazníkového šetření vedou většinu respondentů k setrvání na Králicku **rodinné vazby** spojené s oblastí. Méně významnými, avšak poměrně četně zmiňovanými motivy pro život v regionu jsou **krásná příroda a citový vztah k ní** a k území jako celku, **práce**, kterou zde respondenti mají a vlastnictví **nemovitosti**. Faktory, které naopak motivují respondenty k úmyslu Králicko opustit, byly jmenovány pouze dva. Nejčastěji byly uváděny **problémy pracovního trhu**, konkrétně málo pracovních míst nebo nedostupnost míst odpovídajících představám respondentů, druhým důvodem k možnému budoucímu odchodu z Králicka je **nedostatek služeb**. Z dotazníků dále vyplynulo, že **třetina respondentů se plánuje odstěhovat**. O odchodu uvažují **převážně mladší osoby**, konkrétně do 30 let věku. Respondenti ve věkové skupině 46 a starší stěhování v podstatě vůbec nezvažují.

Tyto poznatky mohou být užitečné například při sestavování strategií týkajících se rozvoje regionu, zejména mohou vést k vytvoření konkrétních opatření vedoucích k zajištění či posílení demografické stability Králicka, která je v současné době narušená.

9.6 VO 6: Jak obyvatelé ORP Králicko vnímají sami sebe ve vztahu k území?

Poslední výzkumná otázka bude zodpovězena na základě **kvalitativního výzkumu**, který byl proveden za použití techniky **osobního polostrukturovaného rozhovoru**. Otázky byly uspořádány tak, aby mohly být odhaleny některé jednoduché autostereotypy, projektované autostereotypy vztahující se k obyvatelům Králicka a vnímané jazykové odlišnosti. Podrobná analýza rozhovorů je rozpracována v kapitole 8.6 Vnímání sama sebe ve vztahu k území.

Jednoduchý autostereotyp obyvatel Králicka ve vztahu k území je na základě analýzy rozhovorů možné definovat následovně. Typický obyvatel Králicka je **patriot hrdý především na krajinu, hory** (Králický Sněžník) a svůj kraj, naopak **horší vztah má k nemovitostem a jejich správě**. V jejich přístupu k majetkům a nemovitému dědictví se projevuje historicky podmíněná **vykořeněnost**.

Zároveň jsou mu vlastní typické **nešvary maloměsta** (pomluvy a závist). Je **ostrážitý**, **rezervovaný** či **nedůvěřivý** vůči neznámému a má **omezený rozhled**. Životní tempo obyvatel Králicka je **pomalejší a klidnější**.

Ne příliš odlišně se respondenti vidí očima turistů, kteří je podle nich považují za **venkovany** a částečně vnímají jejich **hrdost na kraj**. Z pohledu lidí žijících v okolních regionech, se respondenti cítí být vnímáni jako **venkované** či **lidé z periferie**. Odkazy na venkovskou povahu obyvatel, odlehlost místa a nevýznamnost regionu se objevují častěji než v případě pohledu turistů, kteří si více všímají přírodních krás.

Dále lze tvrdit, že v případě obyvatel Králicka **není používán jazyk podstatným prvkem regionální identity** a respondenti nepoužívají jazyk jako nástroj odlišení sebe (územně vymezené skupiny) od ostatních. Výrazem, který většina respondentů považuje regionálně specifický je místní název pro bramboráky – *křapáče*. Druhé nejčastěji uváděné slovo, kterému podle názoru respondentů, turisté a lidé mimo Králicko nerozumí je pojmenování města Králíky historickým německým názvem Grulich. Respondenti však zároveň uváděli, že Grulich má v současné době spíše negativní konotaci a vyjadřuje periferní charakter města.

Během analýzy vnímané jazykové odlišnosti bylo zaznamenáno, že respondenti shledávají jazyk používaný v obci Červená Voda za odlišný od zbytku ORP. Konkrétně uvádějí, že lidé v **Červené Vodě** hovoří více s **moravským přízvukem**. Toto zjištění lze spojit s poznatkem uvedeným u první výzkumné otázky, a to že jeden respondent s bydlištěm v Červené Vodě nazývá oblast, ve které žije „*na Moravě*“ (viz kapitola 9.1).

Tento závěr by mohlo být impulzem k dalšímu výzkumu regionální identity obyvatel oblasti pod Králickým Sněžníkem, který by mohl testovat regionální identitu obyvatel v širším území a ověřit, zda současné administrativní hranice nejsou v konfliktu s hranicemi žitými. Oblast Králicka je v tomto ohledu zajímavá, protože skrze vymezené území prochází historická etnická hranice a současně východní část se nachází v těsné blízkosti česko-moravské zemské hranice.

10 Závěr

Cílem diplomové práce bylo přispět k rozvoji vybraného území prostřednictvím analýzy vnímání regionální identity jeho obyvateli. Dílčím cílem bylo určit, skrze co se obyvatelé ORP Králíky identifikují s územím, dále jak obyvatelé vnímají územní specifika, problémy a kulturní život v regionu. Dalším dílčím cílem bylo zjistit, co motivuje obyvatele k setrvání v regionu a jaké motivy je naopak vedou k záměru odstěhovat se. Posledním dílčím cílem bylo odhalit, jak obyvatelé ORP Králíky vnímají sami sebe ve vztahu k území. Cílů bylo dosaženo na základě analýzy dat získaných pomocí kombinace dotazníkového šetření a kvalitativních rozhovorů a zodpovězení výzkumných otázek.

Regionální identita představuje jeden z endogenních zdrojů regionálního rozvoje a zároveň funguje jako silný mobilizační faktor rozvoje vedeného „zevnitř“ či „zdola, jehož význam roste zvláště v regionech periferních či jinak problémových. Na základě vybraných charakteristik lze mezi problémové regiony zařadit i území ORP Králíky, které se nachází v geograficky odlehle pohraniční oblasti a dlouhodobě se potýká s poklesem počtu obyvatel a vyšší nezaměstnaností. Analýza vnímání regionální identity místních obyvatel by proto mohla pomoci identifikovat a zhodnotit vnitřní zdroje Králicka, které mají potenciál přispět k rozvoji regionu.

Na základě dotazníkového šetření a rozhovorů byly vyvozeny tyto hlavní závěry:

- Obyvatelé Králicka se s územím ztotožňují především skrze krajinné a přírodní prvky.
- Významnou složkou regionální identity Králicka je patriotismus a pocit hrdosti na krajinu, přírodu a hory, z nichž mimořádné postavení má Králický Sněžník.
- Králicko je regionem se ztracenou identitou. Projevuje se vykořeněnost, chybějící tradice a rezervy v zájmu o kulturní život.
- Respondenti vnímají region jako periferní a jeho obyvatele jako osoby s venkovskou povahou a venkovským způsobem života.
- Nejsilněji vnímané problémy Králicka jsou spojené s pracovním trhem a zároveň jsou nejčastějším motivem k úvahám o vystěhování se.
- Prostorová část identity není pevně ukotvena.

Obyvatelé ORP Králíky se s územím ztotožňují skrze název Králicko a k jeho bližšímu určení používají především odkazy na hornatou krajinu a Králický Sněžník.

Krásná příroda a krajina jsou dle vnímání obyvatel symbolem území a současně hlavními specifiky, která Králicko odlišují od ostatních regionů. Většina z nich vnímá jedinečnou krajinu a přírodu jako potenciální zdroj rozvoje regionu, a to prostřednictvím cestovního ruchu, který by však měl být prováděn s vědomím, že dojde-li k poškození krajinného rázu či přírodního bohatství, bude narušen hlavní pilíř zdejší regionální identity.

Výměna obyvatel po 2. světové válce připravila Králicko o nositele regionální identity, což se v přítomnosti projevuje ve vykořeněnosti obyvatel a v jejich narušeném vztahu k území, a to především vzhledem k nemovitostem, veřejnému prostoru ale i k místním tradicím, kultuře a komunitě. Tato historická zátěž může být postupně překonána dalšími generacemi, které budou Králicko vnímat jako svůj domov. Tento proces však ztěžuje vysoký počet vystěhovalých a rovněž skutečnost, že třetina respondentů zamýšlí odstěhovat se. Posilování regionální identity může být v tomto ohledu podpořeno prostřednictvím opatření cílících na stabilizaci a snižování emigrace z regionu. Využito může být poznatků plynoucích z výzkumu provedeného v této práci, ze kterých je patrné, že lidé Králicko opouštějí především kvůli nedostatku možností uplatnění se na trhu práce.

Králicko je svými obyvateli vnímáno jako periferie, přičemž sami sebe vnímají jako patrioty, hrdé na svůj kraj, kteří jsou nedůvěřiví vůči cizímu, mají omezený rozhled a jejich způsob života je venkovský. Svým jazykem se výrazně neodlišují od ostatních regionů, avšak v běžné mluvě používají výrazy, kterým lidé mimo region často nerozumí.

Z periferního rázu Králicka však současně vyplývají určité možnosti rozvoje spojené s jeho alternativností vůči centrálním regionům. Především se jedná o krásnou krajinu a téměř nedotčenou přírodu, klid a pomalé životní tempo místních obyvatel. Tyto atributy území lze využít k rozvoji rekreace, trávení volného času či jiných funkcí, které jsou doplňkové ve vztahu k městským oblastem.

Identifikovaná územní specifika včetně těch jazykových lze využít k upevnování regionální identity, a to například prostřednictvím jejich využití při vnitřní i vnější propagaci regionu a regionálních aktivit.

Během výzkumu byla odhalena určitá heterogenita vnímání regionální identity podle bydliště respondentů. Rozdíly byly zaznamenány u obyvatel z obce Mladkov, kteří často uvádějí, že žijí v Orlických horách nebo v Podorlicku, místo toho, aby se jako většina respondentů ztotožňovali s Králickým Sněžníkem. Tento nesoulad je patrně způsoben polohou obce, která z celého ORP leží nejbližší pohoří Orlických hor. Obec Červená Voda se také jeví být odlišná od ostatních, a to především vnímáním používaného jazyka, který na rozdíl od ostatních obcí nese známky moravského dialektu. Vyskytl se také názor, že obyvatelé Červené Vody vnímají území své obce jako moravské.

Výzkum regionální identity by proto mohl být v budoucnu rozšířen na obyvatele dalších obcí v oblasti pod Králickým Sněžníkem, která leží na pomezí Čech, Moravy a Polska, za účelem zjistit, jak lidé vnímají hranice administrativně vymezeného území a zda současné rozdělení obcí do ORP odpovídá vnímané regionální identitě obyvatel.

11 Seznam použitých zdrojů

ANDĚL, J. a kol. *Regionální identita Ústeckého kraje: vybrané případové studie*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2014, 175 s. ISBN 978-80-7414-748-7.

Atlas krajiny České republiky: Landscape atlas of the Czech Republic. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 2009, 1 atlas (331 s.). ISBN 978-80-85116-59-5.

BALAWAJDER a Trzcielińska-Polus 2012 in Waack a kol. *Regionální identita a transnacionální prostory ve středovýchodní Evropě*. Plzeň. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 221 s. ISBN 978-80-7380-408-4.

BARTOŠ, J. *Základní charakteristika východních Sudet (vládního obvodu Opava)*. in RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1998, s. 7-24. ISBN 80-7044-200-X.

BAUMAN, Z. *Úvahy o postmoderní době*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 165 s. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2911-3.

BŮŽEK, V. *Regionální dějiny v České republice. Stav a perspektivy bádání s důrazem na raný novověk*. In Pešek, J. *VIII. Sjezd českých historiků, Hradec Králové 10.-12. září 1999*. Scriptorium, Sdružení historiků České republiky, Historický klub 1872, Praha 2000, s. 33-47.

BIČÍK, I. a kol. *Druhé bydlení v Česku*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha 2001a, 165s.

BIČÍK, I. a kol. *Land Use/Land Cover Changes in Czechia over the Past 150 years*. In Himiyama, Y. et al. *Land Use/Land Cover Changes in Selected Regions in the World*, Vol. 1, IGU-LUCC, Asahikawa 2001b.

BREAKWELL, G. M. (1992). *Process of self-evaluation: efficacy and estrangement*. in CHROMÝ, P. *Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumu*. In: Jančák, V, Chromý, P., Marada, M. (eds.): *Geografie na cestách poznání*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 2003a, s. 163–178.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

FIALOVÁ, D. Hledisko času při výzkumu rekreačního prostoru. *Acta Geographica Universitatis Comeniana*, 2009, 53, s. 105-112.

GILES, H. a kol. *Towards a Theory of Language in Ethnic Group relations*. In GILES, H. *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. New York: Academic Press, 1977 in

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1997, 453 s. ISBN 80-85866-20-x.

GRUSOVÁ, C. *Populační vývoj obcí v obvodech ORP Žamberk a Králíky*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Mendelova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Krejčí.

HAMPL, M. *Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciaci*. Geografie – sborník České geografické společnosti, 105, č. 1., ČGS, Praha 2000.

HAMPL, M. a kol. Social and cultural geography in the Czech Republic: under pressures of globalization and post-totalitarian transformation. *Social & Cultural Geography*, 2007, 8, č.3, s. 475-493.

HAVLÍČEK, T. a kol. *Innere und äußere Peripherie am Beispiel Tschechiens. Mitteilungen der Osterreichischen Geographischen Gesellschaft*, 2008, 150, s. 299-316.

HAVLÍČEK, T. a kol. *Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí*. In: NOVOTNÁ, M a kol. *Problémy periferních oblastí*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. Praha 2005. ISBN 80-865561-21-6.

HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. *Geografie-Sborník ČGS*, 106, č. 1, Praha 2001, s. 111.

HLAVAČKA, M. a kol. *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*. Nakladatelství Historický ústav, Praha, 2011, 685s.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

CHROMÝ, P. Historickogeografické aspekty vymezení pohraničí a jeho geografické analýzy. *Geografie*. 2000, 105, 1, s. 63–76. ISSN 1212-0014

CHROMÝ, P. *Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumu*. In: Jančák, V, Chromý, P., Marada, M. (eds.): *Geografie na cestách poznání*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 2003a, s. 163–178.

CHROMÝ, P. Vývoj krajiny a formování identity území: příspěvek k environmentálním dějinám na příkladu České Kanady. *Historická geografie* 32, HiÚ AV ČR, Praha, 2003b.

CHROMÝ, P., JANŮ, H. Regional identity, activation of territorial communities and the potencial of the development of peripheral regions. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, XXXVIII, č. 1, Praha 2003, s. 105-117.

- CHORMÝ, P., SKÁLA, J. Kulturněgeografické aspekty rozvoje příhraničních periferií: Analýza vybraných složek územní identity obyvatel Sušicka. *Geografie*. 2010, roč. 115, č. 2, s. 223-246.
- CHROMÝ, P. a kol. Regionální vědomí a regionální identita v Česku: případová studie Českého ráje. *Geografie* č. 3, 2014, s. 259-277.
- JEŘÁBEK, M. a kol. *České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování?*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004, 296 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 80-200-1051-3.
- JURÁNEK, A. *Králicko - kraj přírodních scenérií, křesťanských tradic a pohnuté historie: Region Králíky - Landschaft der Naturszenarien, christlicher Traditionen und einer bewegten Geschichte = Králíky Region - country of landscape scenery, Christian traditions and troubled history = Kralicko - kraina scenerii przyrodniczych, chrześcijańskich tradycji i pokrętej historii*. Králíky: Město Králíky, 2004, 28 s.
- KEATING, M. (1998): *The new regionalism in Western Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 1998.
- KREYSA, M. a HELLER, Č. *Budujeme pohraničí*. V Praze: Tiskové oddělení osidlovacího úřadu-Fondu národní obnovy, 1946, 20 s.
- KUBEŠ, J., KRAFT, S. Periferní oblasti jižních Čech a jejich sociálně populační stabilita. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 2011, 47 (4): 805-829.
- KUČERA, Z. *Principy a problémy geografického studia krajiny. Disertační práce*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 2010, 202 s.
- KUDLOVÁ, S. Příspěvek ke kulturněgeografickému výzkumu: Možnosti hodnocení kulturních aspektů pomocí statistických metod. *Geografie*, 2005, 110, č. 4, s. 300-314.
- LEIMGRUBER, W. *Marginality and Marginal Regions: problems of definitiv*. In: CHANG-YI (ED): *Marginality and Development Issues in Marginal Regions*. Proceeding of Study Group on Development Issues in Marginal Regions. IGU, Taipei 1994.
- MEIER, J.: *Staatsgrenzen und ihre Einfluss auf Raumstrukturen und Verhaltensmuster. Arbeitsmaterial für Raumordnung und Raumplanung*, 249 s., Universität, Bayreuth 1990.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu: příručka pro uživatele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MUSIL, F. *Dějiny Králicka*. Vyd. 1. V Dolní Lipce: A. Juránek, 2000, 184 s., [26] s. obr. příl. ISBN 80-902263-1-0.

NIETHAMMER 2000 in WAACK, Christoph, Stefan GARSZTECKI a Ilona SCHERM. *Regionální identita a transnacionální prostory ve středovýchodní Evropě*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 221 s. ISBN 978-80-7380-408-4.

NOSKOVÁ, H. a TOŠOVSKÁ, E. *Kapitoly o proměnách pohraničí se zřetelem na Králicko*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010, 254 s. ISBN 978-80-7285-121-8.

PAASI, A. The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia*, 1986, 164, č. 1, Helsinki, s. 105-146.

PAASI, A. Europe as a social process and discourse. Consideration of place, boundaries and identity. *European Urban and Regional Studies* 8, 2001, č. 1, s. 7-28.

PILEČEK, J., JANČÁK, V. *Theoretical and methodological aspects of the identification and delimitation of peripheral areas*. Acta Universitatis Carolinae. Geographica. Karolinum, Praha 2011, roč. 46, č. 1.

PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Portál, Praha, 2004, 200 s.

PUTNAM, R. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press: Princeton, New Jersey, 1992.

RAAGMAA, G. *Regional Identity and Public Leaders in Regional Economic Development. Towards the New Approach in Regional Policy: Cultural Geography Theories in Explaining Economic Growth*. Institute of Geography, Faculty of Biology and Geography, University of Tartu, Tartu, 2000, 361 s.

RAAGMAA, G. Regional Identity in Regional Development and Planning. *European Planning Studies*, 2002, 10, č. 1, s. 55-76.

ROUBAL, O. *Když se řekne identita...*, část I.-III. (online). 2003, Socioweb. <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=138&lst=103> (cit. 19. 3. 2012)

SCHAMA, Simon. *Krajina a paměť*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007, 702 s., [36 s., 1 složený l. barev obr. příl.]. ISBN 978-80-7203-803-9.

SKÁLA, J. *Regionální identita periferních území na příkladu obvodu obce s rozšířenou působností Sušice*. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PrF UK, Praha, 2007, 119 s.

SEIDL, T. a kol. Perceptions of marginality: The role of administration and other stakeholders in issues of future development of Czech Military Training Area. *AUC Geographica*, 2010, 45, č. 2, s. 89-100.

SIWEK, T. *Česko-polská etnická hranice. Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Ostrava, 1996, 96s., 21 map.*

SIWEK, T. a KAŇOK, J. *Vědomí slezské identity v mentální mapě. Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Ostrava, 2000, 98 s., 2 mapy.*

SURYNEK, A. a kol. *Základy sociologického výzkumu: příručka pro uživatele. Vyd. 1. Praha: Management Press, 2001, 160 s. Psyché (Grada). ISBN 80-726-1038-4.*

ŠERÝ, M. a ŠIMÁČEK, P. Vnímání hranice obyvatelstvem regionů s rozdílnou kontinuitou socio-historického vývoje jako dílčí aspekt jejich regionální identity. *Geografie*. 2013, 118(4): 392-414.

TAJFEL, H. *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1981 in VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie. Vyd. 1. Praha: ISV, 1997, 453 s. ISBN 80-85866-20-x.*

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie. Vyd. 1. Praha: ISV, 1997, 453 s. ISBN 80-85866-20-x.*

VYSTOUPIL, J. *Atlas cestovního ruchu České republiky. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2006, 157 s. ISBN 80-239-7256-1.*

ZICH, F. *Regionální identita obyvatel v pohraničí: sborník příspěvků z konference "Evropská, národní, či regionální identita?" Praha 3.10.2003. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003, 262 s. ISBN 80-7330-039-7.*

ŽIŽLAVSKÝ, M. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci: příručka pro uživatele. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 142 s. Psyché (Grada). ISBN 80-210-3110-7.*

Elektronické zdroje

Charakteristika správního obvodu Králíky. ČSÚ [online]. 2015 [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/x/charakteristika_spravniho_obvodu_kraliky

Regiony se soustředěnou podporou státu. Metodická podpora regionálního rozvoje [online]. [cit. 2015-12-14]. Dostupné z: <http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/sub1.html>

Vítejte v Národní přírodní rezervaci Králický Sněžník. *Králický Sněžník: Národní přírodní rezervace plná sněhu* [online]. [cit. 2015-12-14]. Dostupné z: <http://www.sneznik.cz/>

Vybrané ukazatele za správní obvod Králíky v letech 2001 - 2013. ČSÚ [online]. 2014 [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/11272/17802403/535305.pdf/c2338286-d797-4cce-956b-b086bdf93f6a?version=1.1>

Vybrané ukazatele za správní obvod Králíky v letech 2001 - 2014. ČSÚ [online]. 1. 12. 2014 [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/11272/17802403/535305.pdf/c2338286-d797-4cce-956b-b086bdf93f6a?version=1.3>

12 Seznam obrázků

Obr 1 Dimenze regionální identity	16
Obr 2 SO ORP Králíky	32
Obr 3 Zastoupení respondentů podle délky pobytu v ORP Králíky	47
Obr 4 Zastoupení respondentů podle věku	47
Obr 5 Nevýstižnější název pro ORP Králíky dle respondentů	51

13 Seznam tabulek

Tab. 1 Změna počtu obyvatel v ORP Králíky, 2001–2014	34
Tab. 2 Srovnání nezaměstnanosti v Pardubickém kraji, okresu Ústí nad Orlicí a ORP Králíky v letech 2005–2014.....	35
Tab. 3 Rozdělení respondentů podle bydliště.....	46
Tab. 4 Pojmenování oblasti užívané obyvateli v běžném hovoru	52
Tab. 5 Architektonické a stavební památky a stopy lidské činnosti v krajině jako symboly Králicka.....	53
Tab. 6 Hory jako symbol Králicka.....	54
Tab. 7 Ostatní symboly Králicka	54
Tab. 8 Výrazy používané při popisu Králicka respondenty.....	56
Tab. 9 Charakteristiky Králicka, na které jsou respondenti hrdí	57
Tab. 10 Specifika oblasti ORP Králíky dle odpovědí respondentů	59
Tab. 11 Jakým způsobem lze využít specifika území k jeho dalšímu rozvoji.....	59
Tab. 12 Hlavní problémy ORP Králíky dle odpovědí respondentů.....	61
Tab. 13 Příčiny periferního charakteru území dle odpovědí respondentů.....	61
Tab. 14 Organizace a sdružení, které dle respondentů propagují a podporují regionální kulturní aktivity a přispívají tak k rozvíjení regionální identity	63
Tab. 15 Kulturní akce v ORP Králíky, které respondenti nejčastěji navštěvují.....	64
Tab. 16 Jak často se respondenti účastní kulturních akcí ve svém bydlišti	64
Tab. 17 Jaké zdroje informací o regionu respondenti využívají.....	65
Tab. 18 Motivy k životu na Králicku dle respondentů	66
Tab. 19 Rozdělení respondentů podle záměru odstěhovat se z ORP Králíky či nikoliv	66
Tab. 20 Rozdělení respondentů podle časového horizontu plánovaného stěhování z ORP Králíky	66
Tab. 21 Rozdělení respondentů dle zamýšleného stěhování a věku.....	67
Tab. 22 Důvody ke stěhování dle respondentů, kteří uvedli, že zamýšlejí odstěhovat se	67
Tab. 23 Přehled jednoduchých autostereotypů.....	69
Tab. 24 Přehled projektovaných autostereotypů.....	71
Tab. 25 Regionálně specifické výrazy a jazykové odlišnosti	73

14 Seznam příloh

Příloha č. 1: Mapa: Poloha ORP Králíky

Příloha č. 2: Dotazník k výzkumu percepce regionální identity obyvatel ORP Králíky

Příloha č. 3: Scénář polostrukturovaného rozhovoru k výzkumu percepce regionální identity obyvatel ORP Králíky

Příloha č. 4: Přepisy rozhovorů k výzkumu percepce regionální identity obyvatel ORP Králíky

Příloha č. 5: Výpočet čtvercové kontingence pro vybrané otázky

Příloha č. 1: Mapa: Poloha ORP Králíky

Zdroj: Mapový podklad - ArcČR500, Arcdata Praha; ZABAGED; vlastní úpravy

Příloha č. 2: Dotazník k výzkumu percepce regionální identity obyvatel ORP Králíky

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s žádostí o spolupráci při výzkumu vnímání regionální identity obyvatel obcí na území ORP Králíky. Dotazník je určen obyvatelům obcí spadajících pod správu obce s rozšířenou působností Králíky. Výsledky výzkumu budou použity pro zpracování mé diplomové práce na ústavu sociálního rozvoje Fakulty regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy univerzity v Brně. Vaše názory jsou pro mě velmi cenné, neboť mi umožní poznat, jak obyvatelé žijící na území ORP Králíky vnímají své území a jeho specifika. Na níže uvedené otázky neexistuje správná nebo špatná odpověď, cílem je zachytit Váš osobní názor. Dotazník je anonymní, všechny sdělené informace jsou důvěrné a budou využity pouze k výzkumným účelům. Dotazník obsahuje 27 otázek a jeho vyplnění Vám zabere přibližně 15 minut.

Děkuji Vám za spolupráci.

Bc. Cecílie Grusová

1) Který z uvedených názvů je nevystižnější pro oblast, ve které žijete?

(Vyberte pouze jednu variantu)

- a) Králicko
- b) Orlické hory
- c) Podorlicko
- d) Východní Čechy
- e) Pardubický kraj
- f) Jiné *(vypište)*

2) Jak tuto oblast nazýváte při běžném hovoru?

.....

3) Co jsou hlavní symboly oblasti, ve které žijete? *(uved'te, prosím, maximálně 3 symboly)*

.....

4) Jaká slova byste použili k popsání Vašeho regionu? *(uved'te maximálně 5 slov)*

.....

5) V oblasti, kde žijete, jste hrdý/á na:

(Můžete vybrat více výroků)

- a) Krajinu
- b) architektonické památky
- c) historii
- d) zvyky a tradice
- e) místní produkty
- f) sportovní atrakce
- g) významné osobnosti
- h) povahu a vlastnosti místních lidí
- i) jiné (*vypište*).....

6) V čem je oblast, ve které žijete, specifická v porovnání se zbytkem České republiky?

.....

7) Lze podle Vás tato specifika využít k rozvoji území?

ANO – NE

Pokud jste odpověděli ne, pokračujte prosím otázkou číslo 9.

8) Jakým způsobem lze specifika území využít k jeho dalšímu rozvoji?

.....

9) Když se zamyslíte nad současnou situací, které hlavní problémy má území, ve kterém žijete?

.....

10) Považujete oblast, ve které žijete za periferní?

ANO - NE

Pokud jste odpověděli ne, pokračujte prosím otázkou číslo 12.

11) Co považujete za příčinu periferního charakteru území?

(Můžete vybrat více výroků)

- a) špatná dopravní dostupnost
- b) horská krajina
- c) blízkost státní hranice
- d) odliv obyvatel z regionu
- e) jiné (*vypište*).....

12) Myslíte si, že na současné problémy této oblasti měla významnější vliv výměna obyvatelstva po 2. světové válce?

ANO – NE

Pokud jste odpověděli ne, pokračujte prosím otázkou číslo 14.

13) Jaké dopady mělo vyhnání Němců a následné dosídlení na následný rozvoj regionu?

.....

14) Víte o existenci nějaké organizace nebo sdružení, které by propagovali a podporovali regionální kulturní aktivity a přispívali tak k rozvíjení identity Vašeho regionu?

ANO – NE

Pokud jste odpověděli ne, pokračujte prosím otázkou číslo 16.

15) Jaké organizace či sdružení znáte?

.....

16) Účastníte se nějakých kulturních akcí ve Vašem regionu?

ANO – NE

Pokud jste odpověděli ne, pokračujte prosím otázkou číslo 19.

17) Jakých akcí se účastníte?

.....

18) Jak často se těchto akcí účastníte?

.....

19) Odkud čerpáte informace o dění ve Vašem regionu?

(Můžete vybrat více výroků)

- a) místní tisk
- b) místní rozhlas
- c) internet
- d) jiné (vypište).....

20) Jaký máte důvod pro život v tomto regionu?

.....

21) Plánujete se odstěhovat?

ANO – NE

Pokud jste odpověděli ne, pokračujte prosím otázkou číslo 24.

22) V jakém časovém horizontu?

(Vyberte pouze jednu variantu)

- a) do jednoho roku
- b) ve vzdálenější budoucnosti

23) Jaký je hlavní důvod Vašeho stěhování?

.....

24) Jak se jmenuje obec Vašeho trvalého bydliště?

.....

25) Jak dlouho v této obci žijete?

- a) méně než 5 let
- b) 5 až 10 let
- c) 11 až 20 let
- d) 21 a více let
- e) od narození

26) Pohlaví: muž – žena

27) Věk:

- a) do 30 let
- b) 31 až 45 let
- c) 46 až 60 let
- d) 61 a více let

Děkuji Vám za Vaše odpovědi a čas.

Příloha č. 3: Scénář polostrukturovaného rozhovoru k výzkumu percepce regionální identity obyvatel ORP Králíky

1. Autostereotyp
 - A. Jaký je typický obyvatel Králicka? Podle čeho poznáte typického „Králičana“? Jaké jsou jeho typické vlastnosti a chování?

2. Projektovaný autostereotyp
 - A. Co si Vás, obyvatelích Králicka, myslí turisté, kteří Váš kraj navštíví? Jací podle nich jste?
 - B. Co si Vás, obyvatelích Králicka, myslí lidé žijící mimo region? Jací podle nich jste?

3. Jazyková odlišnost.
 - A. Je jazyk obyvatel Králicka odlišný od jazyka používaného mimo oblast?
 - B. Jakým výrazům, které používáte, turisté či lidé z jiných regionů nerozumí?

Příloha č. 4: Přepisy rozhovorů k výzkumu percepce regionální identity obyvatel ORP Králíky

R1: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: *Na úvod bych se Vás ráda zeptala, jak dlouho žijete v ORP Králíky?*

R1: *Odjakživa. Posledních pět let dojíždím na víkendy, protože studuju mimo.*

Tazatel: *Jací jsou podle Vašeho názoru „Králičané“? Podle čeho je poznáte?*

R1: *Mají pocit, že Králíky jsou město všech měst, aniž by vůbec někdy vyjeli za jeho hranice a poznali, že svět je trochu větší než jen jejich město, jejich ulice, jejich barák a že je svět o něčem jiným, než jen o koukání druhým do oken a pomlouvání.*

Tazatel: *A mají podle Vás nějakou charakteristickou vlastnost?*

R1: *Typickou vlastností by mohla být závistivost a taková nějaká vnitřní zapšklost. Taky bych řekla trochu duševní malost, omezenost. Mám prostě pocit, že žijou v takový bulině.*

Tazatel: *Říkáte: žijí, považujete se za jednu z nich?*

R1: *V tomhle ne, já totiž jezdím za školou už i jinam a myslím, že jsem se dokázala od téhle věci trochu oprostit. Rozhodně si narozdíl od nich nemyslím, že Králíky jsou město měst a věřím, že v životě jsou důležitější věci než vlastní záhon, nebo to, co si o mě myslí sousedka.*

Tazatel: *Místním tedy hodně záleží, co si o nich sousedi myslí?*

R1: *Ano, protože mají strach, aby je nepomluvíli. Tady se podle mě pomlouvají všichni.*

Tazatel: *Za typickou vlastnost tedy považujete...*

R1: *Závist, pomlouvání, malost, omezenost....*

Tazatel: *Moc děkuji, to mi asi k této otázce stačí, pokud Vás tedy nenapadá ještě nějaká dobrá vlastnost.*

R1: *Určitě jsou tu lidé s dobřema vlastnostma, ale ty se podle mě nedají nazývat typickejma...*

Tazatel: *Dobře díky. Tak můžeme postoupit dál. Co si o obyvatelích Králícka podle Vašeho názoru myslí turisté, kteří sem přicházejí trávit dovolenou, rekreovat se?*

R1: *Turisté si myslí, že jsme hrdí na svůj kraj a zatvrzelí vůči „Nekráličákům“.*

Tazatel: *A co si o vás myslí lidé z okolních regionů a měst? Vaši sousedé... Jací podle nich jste?*

R1: *Podle lidí z města jsme vesničani, podle Žamberáků nebo Letohradáků taky, i když oni nejsou o nic moc větší. Myslím, že oni si myslí, že jsme vesničani proto, že jsme tady v pohraničí a v lesích.*

Tazatel: *Aha, dobře. Mám tady ještě jednu poslední otázku. Je jazyk používaný obyvateli Králicka odlišný od jazyka používaného jinde? Ať už mimo Králicko v okolních ORP nebo v ČR jako celku.*

R1: *Jazyk jiný není, to určitě ne. Nebo si toho vůbec nejsem vědoma. Je určitě víc české než na Moravě. Tam je to nářečí strašně cejtit, tady mi to tak nepřijde.*

Tazatel: *A používáte nějaká slova nebo výrazy, kterým turisté či lidé z jiných regionů nerozumí?*

R1: *Máme pár výrazů, které považujeme za místní. Místo rozsvítit říkáme „rožnout“, za to se mě osobně příbuzní z Prahy vždycky vysmívají. Taky říkáme třeba anciáš.*

Tazatel: *Co je to anciáš?*

R1: *Čert.*

Tazatel: *Nějaké další výrazy Vás napadají?*

R1: *Pak ještě jíme křapáče, místo bramboráků. Ono je to to samé jako bramborák, smažená bramborová placka s česnekem a majoránkou jen my tomu říkáme výhradně křapáč. Bramborák říkáme, tedy aspoň já, když chci vysvětlit, co to je. Víc mě toho nenapadá... Vlastně možná ještě polejvák. Polejvák je takovej míchanej nápoj, je to červený víno s kolou. Jinde jsem slyšela, že se tomu říká houba. Víc mě už nenapadá.*

Tazatel: *Výborně, děkuji moc za Váš čas.*

R1: *Rádo se stalo.*

R2: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: *Dovolte mi prosím se na začátek zeptat, jak dlouho žijete v ORP Králíky?*

R2: *Vdala jsem se sem, takže to bude 32 let.*

Tazatel: *Děkuji. Jací jsou podle Vašeho názoru „Králičané“? Podle čeho je poznáte?*

R2: *Hmm, zajímavá otázka. Králičáci mají užší rozhled. Jsou trochu zabeďnění, podle mě. Fakt. Možná to zní hloupě, ale prostě Králičáci si tak nějak žijí sami pro sebe.*

Tazatel: *Napadá Vás něco dalšího?*

R2: *Lidi tady rádi nakupují ve městě a počítají každou korunu. Všichni vystřihují slevový kupóny. (smích). No a místní nejoblíbenější zábava – pomlouvačka. Tady se drbe první liga. Všichni se tady navzájem hodnotějí a za zády pomlouvají. Je to takový náš folklor. (ticho) Tím bych skončila.*

Tazatel: *Dobře děkuji za odpověď a půjdeme dál. Co si o obyvatelích Králicka podle Vašeho názoru myslí turisté, kteří sem přicházejí trávit dovolenou, rekreovat se?*

R2: *Hm... asi si říkají: „Co je to za vesničany?“*

Tazatel: *Myslí si o místních obyvatelích, že jsou vesničané v jakém smyslu?*

R2: *Myslím, že si prostě říkají, že jsme vidláci, že se jinak oblíkáme – sportovně, levněji. Že nemáme takovej život jako měšťáci, že chodíme do lesa... samozřejmě nevím, co přesně si myslí. Myslím, že se na nás dívají prostě jako na venkovany.*

Tazatel: *Myslíte, že jste podle nich odlišní?*

R2: *Hm... Dalo by se to tak říct. Jsem „vesničtější“, máme venkovský způsob života.*

Tazatel: *Venkovský způsob života...*

R2: *Klidnější, pomalejší tempo. Zaostalost v myšlení i ve věcech. To je asi vše.*

Tazatel: *A co si o obyvatelích Králicka myslí lidé žijící mimo region, za jeho hranicemi? Lidé ze sousedních regionů?*

R2: *Králicko je většinou chápáno jako velmi odlišný region, kde žijou obyvatelé, kteří mají omezenější pohled na zbytek světa, jsou pesimističtější a trpí předsudky... Jsou opatrnější a nepřející.*

Tazatel: *To je spousta takových záporných vlastností. Mají nějakou typickou vlastnost?*

R2: *Typická dobrá vlastnost? O takové asi nevím.*

Tazatel: *Nevadí, děkuji. Teď se Vás zeptám na jazyk. Je jazyk obyvatel Králicka odlišný od jazyka používaného mimo oblast?*

R2: *Ne.*

Tazatel: *A je možné, že nějakým výrazům, které používáte, turisté či lidé z jiných regionů nerozumí?*

R2: *No... Je zde typické příjmení Vrábel, které pochází z polského wróbel, což je vrabec.... Co se týká vyložení slov, to si nejsem jistá, ale je zde takový přízvuk na půl – v Čechách nás označují za Morávky a na Moravě za Čechy, asi proto, že je tady česko-moravská hranice.*

Tazatel: *Vybavíte si nějaký konkrétní příklad?*

R2: *Mmm.... zrovna mě nic nenapadá. Jsou to spíš koncovky, ale jak říkám není to moravština ani čeština. Něco mezi. Nenapadá teď nic konkrétního.*

Tazatel: *Dobře, děkuji moc za rozhovor.*

R3: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: *Na úvod bych se Vás ráda zeptala, jak dlouho žijete v ORP Králíky?*

R3: *Přes 40 let... V podstatě od narození...s malou přestávkou, kdy jsem byl na intru. Ale to už je dávno.*

Tazatel: *Děkuju, začneme tedy... Jací jsou podle Vašeho názoru „Králičané“?*

R3: *Jací jsou? No normální přeci.*

Tazatel: *Dobře. A mají podle Vás například nějakou typickou vlastnost?*

R3: *Nemají. Podle mě jsme úplně normální, stejní jako všichni ostatní v Česku.*

Tazatel: *Nevnímate tedy obyvatele Králík odlišně od ostatních regionů nebo v porovnání s ČR jako celkem?*

R3: *Skutečně ne. Jaký by jako měli být? (smích) Napadají mě různé vlastnosti, ale nemyslím si, že se tím lišíme. Jsme docela patrioti. Nebo takhle... je tady taková skupina patriotů, který jsou strašně hrdý na Králíky, na kopce... no asi takhle to jde říct... (ticho)*

Tazatel: *Pokud myslíte, že nemají žádné další charakterové specifikum nebo nejsou ničím typičtí, odpověď mi takto stačí a můžeme jít na druhou otázku.*

R3: *Ok.*

Tazatel: *Takže. Co si o Vás, obyvatelích Králicka, myslí turisté, kteří Váš kraj navštíví? Jací podle nich jste?*

R3: *Normální?*

Tazatel: *Dobře. A co lidé, kteří nejsou turisté. Co si o Vás, obyvatelích Králicka, myslí lidé žijící mimo Králicko?*

R3: *Nic, co by si měli myslet? Že jsme snad normální... Nevím, to je vážně těžký.*

Tazatel: *Já to chápu a je to úplně v pořádku, co říkáte. Jak jsem říkala na začátku, neexistuje správná nebo špatná odpověď. Cokoliv řeknete, je dobře a pomůže mi.*

R3: *Ok, protože já si vážně nemyslím, že jsme jiný.*

Tazatel: *Dobře. Blížíme se ke konci. Je jazyk obyvatel Králicka, podle Vás, odlišný od jazyka používaného mimo oblast?*

R3: *Není odlišnej.*

Tazatel: *A používáte nějaká slova nebo výrazy, kterým turisté či lidé z jiných regionů nerozumí?*

R3: *Ne, pokud tedy mluví česky. Ne spisovně, ale o nářečí se tady mluvit nedá.*

Tazatel: *A co nějaké slovo nebo výraz nebo i pojmenování... Něco, čemu lidé žijící mimo nerozumí?*

R3: *Tak třeba naše křapáče, to je taková hodně známá věc, že se u nás bramborákům říká křapáče neboli křápance... jinak asi nevím.*

Tazatel: *Výborně. Tak já Vám děkuji za Váš čas a odpovědi.*

R4: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: *Než začneme, ráda bych se Vás zeptala, jak dlouho žijete tady, myslím tím v ORP Králíky?*

R4: *Od narození, moji rodiče, tatínek tady pracoval léta v Tesle, takže jsme tady žili.... Odjakživa. Prvně v bytovce pak v domku.*

Tazatel: *Moc děkuju. To mi k tomu stačí... Jací jsou podle Vás „Králičané“? Podle čeho poznáte typického „Králičana/Králičáka“?*

R4: *Obyvatelé Králicka k sobě mají blíž než lidi z měst, hlavně z těch velkých. Jsou srdečný a zajímají se o druhý. Podle mě tu máme bohatý komunitní život na to, jak jsme malý město.*

Tazatel: *Dobře, napadá Vás něco dalšího? Třeba nějaká typická vlastnost?*

R4: *Věřím, že spíš ten náš životní styl je typickej, klidnější, pomalejší a osobnější.*

Tazatel: *Napadá Vás nějaká další typická vlastnost, charakteristický rys nebo chování?*

R4: *Kromě toho, co jsme už řekla, bych možná dodala takovej typickej nešvar, a to je pomlouvání. Lidi se tady dost navzájem řešej a drbou o všem a všech. Někdy i trochu zákeřně. Víte, já si ale moc vážím všech lidí, který tady žijou, který neodešli za lepším. Sama víte, že tady jsou problémy, málo práce, málo obchodů, málo specializovaných doktorů ... o to cennější je, že tady některý lidi zůstali a jsou ochotný se tady o ten kraj starat, budovat ho.*

Tazatel: *Ano....*

R4: *Myslím, že veskrze tu jsou hodný lidi...*

Tazatel: *Děkuju, dál se Vás zeptám: Co si o obyvatelích Králicka podle Vášeho názoru myslí turisté, kteří sem přijíždí navštívit Váš kraj?*

R4: *Myslím, že nás viděj jako venkovskej kraj s obytelema, který jsou taky venkovský. Podle mě z nás cítí ten klid a pomalý tempo... myslím, že se u nás cítí dobře. Na rozdíl od města jsme tady doopravdy mnohem víc v klidu a taky tichu. Možná nám to i závidějí.*

Tazatel: *A co si o obyvatelích Králicka myslí lidé žijící mimo region? Lidé ze sousedních regionů?*

R4: *No, myslím, že nás vnímají trochu negativněji, ale nevím jak přesně. Myslím, že nás neberou úplně v úvahu, protože pro ně nejsme významnej region. Řeknou si: „no co tam někde v horách“, jsme pro ně takový zapadákov.*

Tazatel: *Můžete to zkusit nějak konkretizovat nebo uvést příklad, prosím?*

R4: *Asi bych to vystihla jako, že nás vnímají jako méněcenný... V porovnání s nima....*

Tazatel: *Děkuji. Jsme u poslední otázky, a to: Je jazyk obyvatel Králicka odlišný od jazyka používaného mimo oblast?*

R4: *Řekla bych, že není. Nebo ne nijak výrazně. Máme pár takovejch slov, ale jazyk jinej není...*

Tazatel: *A jaká jsou ta slova, které používáte a jiní jim nemusejí rozumět?*

R4: *Turisti nikdy nerozuměj, když někdo z nás řekne Grulich.*

Tazatel: *Králíky v němčině?*

R4: *Přesně, ale v naší době se to používá spíš v urážlivým významu. Grulich rovná se díra. Má to takový laskavě hanlivý tón.*

Tazatel: *Nějaké další slovo Vás napadá?*

R4: *Pár jich je. Křapáč je náš bramborák. Zkuste jít na náměstí do Zlatý labutě a říct si o křapáč a pak to samé udělat u Vás v Brně, tam to nikdo nepochopí a budou na Vás koukat, co chcete. Ale třeba v Žamberku, to je asi půl hodiny autem směrem na Ústí, by tomu taky rozuměli. Takže to není vyloženě Králická specialita.*

Tazatel: *To je zajímavé...*

R4: *Ještě mě napadá tučko. To se tady říká a není to úplně typický.*

Tazatel: *Co znamená tučko?*

R4: *Kolečko, vozí se na tom třeba hlína nebo písek...*

Tazatel: *Chápu...*

R4: *Nic dalšího mě teď nenapadá... Třeba ještě něco je, ale tohle jsou asi takový hlavní výrazy.*

Tazatel: *Moc Vám děkuji.*

R5: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: ...*Jak dlouho žijete tady, v Králíkách?*

R5: *S přestávkama vlastně od narození.*

Tazatel: *Jací jsou podle Vašeho názoru „Králičané“? Podle čeho poznáte typického Králičana?*

R5: *Jací jsou Králičané? Jsou to úplně normální lidi, jako všude jinde v republice.*

Tazatel: *A mají podle Vás nějakou vlastnost, rys, který je pro místní obyvatele typický?*

R5: *Když se nad tím zamyslím, tak musím říct, že jsou tu lidi hodný, zlý, závistivý ale taky poctivý. Mají různé vlastnosti, ale tak je to všude. Nic vyjímečného na nich – na nás – podle mě není.*

Tazatel: *Dobře, děkuji. Můžeme tedy přejít k další otázce. Co si o Vás, obyvatelích Králicka, myslí turisté, kteří Váš kraj navštíví? Jací podle nich jste?*

R5: *To záleží, odkud jsou. Když přijedou Pražáci, říkají si, jak je tady krásně, zeleno, čisto, klídek. Lidi ze Žamberka nás naopak mají za chudáky z Vyhnálova.*

Tazatel: *Takže je podle Vás rozdíl mezi tím, co si myslí turisté z daleka a lidé z okolních regionů?*

R5: *Myslím, že ano. Myslím, že turisté tady můžou strávit pěknou dovolenou, ale ty, co žijou vedle nás, ale blíž světu, nás asi litují, že jsme tady podle nich zapadlí. Asi nechápou, proč tady vůbec žijem.*

Tazatel: *A co si o Vás, jako o lidech, podle Vašeho názoru myslí tedy ti turisté?*

R5: *Ty nám tu krásu záviděj (smích). Nebo nás nakonec taky litují, když sjedou z vleků do města a chtějí se třeba v Králíkách najít a zjistí, že toho na výběr moc není. Ale možná si myslí, že nám to nevádí, že jsme na to zvyklí a že jsme si to tak vybrali.*

Tazatel: *Chápu to dobře, že lidé, kteří žijí v okolních městech, se na Vás dívají jako na lidi z periferie? Cítíte to tak?*

R5: *Nevím, co si myslej, ale přijde mi, že nás fakt litují, když sem přijedou. Že jsme tady mnohem víc mimo dění, takový zapadlí, máme všude daleko... jak jsem říkal, Vyhnálov. Taky jsem se setkal s tím, že nadávají na zimu. Turisté zase obdivují sněh. V zimě tady jsou hromady sněhu. Ono je to rok od roku horší, pamatuju se, že před třiceti lety tady bylo sněhu až po střechu, teď by to bez sněžnejch děl skoro nešlo... Když přijde Žamberák, říká si, ať už jsem zpátky, Pražák si zase říká: „Jé, tady je krásně“... to asi ten rozdíl.*

Tazatel: *Díky, rozumím tomu. Tak může přejít k poslední otázce.*

R5: *Pojďme na to.*

Tazatel: *Je jazyk obyvatel Králicka odlišný od jazyka používaného mimo oblast?*

R5: *Mluvíme normálně česky. Sice nespisovně, ale myslím, že je to úplně normální čeština.*

Tazatel: *A existují nějaká slova nebo výrazy, které používáte, a turisté či lidé z jiných regionů jim nerozumí?*

R5: *To zas jo, lidi mimo neznají křapáč.*

Tazatel: *Co je to křapáč?*

R5: *Křapáč je bramborák. A taky někdy říkáme, asi hlavně my starší, Grulich. To jsou Králíky německy.*

Tazatel: *Grulich. Dobře. To používáte při označení města, když mluvíte o tom, odkud jste?*

R5: *To ne, to říkám normálně Králíky. Grulich se říká jen tak, spíš v hanlivém slova smyslu. Tady v tom regionu nejsou asi žádný regionální výrazy... možná nějaký germanismy, tady žilo spoustu Němců, ještě po válce tady byla část, který se říkalo Berlín, v Berlíně,... to bylo za Hedvou. Tam v těch vilkách žily hlavně německý vdovy, ty už nikoho neměly, neměly kam jít, tak zůstali v těch vilkách, jak jen to šlo...ale nenapadá mě žádný slovo...*

Tazatel: *Zaujal mě ten Grulich. Můžete to prosím použít ve větě?*

R5: *Jó, v Grulichu, tam chcíp pes. Asi takto.*

Tazatel: *Děkuji, za Vaše odpovědi. Tahle otázka byla poslední.*

R5: *Za málo.*

R6: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: Na úvod bych se Vás ráda zeptala, jak dlouho žijete na Králícku?

R6: S přestávkou studií a asi dvou let, co jsem bydlel v Náchodě skoro celý život. Asi 48 let.

Tazatel: Výborně. A dokázal byste říct jaký je typický obyvatel Králícka? Typický „Králičan“? ... Pokud takový podle Vás je.

R6: No, myslím si, že takový není, protože Králíky nejsou městem dlouhodobě osídleným. Tady v podstatě nikdo nemůže říct, že tady žije třetí nebo čtvrtou generaci. Druhou už ano, ale víc ne. Město bylo německé před druhou světovou válkou, po druhé světové válce naopak všichni Němci byli zase odsunuti a do téměř prázdného městečka se stěhovali lidi v podstatě z celé republiky. Já vím, že třeba naši přišli, tedy otec, z ne moc daleka. Z Jablonného. Dědeček byl železničář a dostal za úkol tady pracovat na nádraží. Ale že by tady... Všechny ty baráky, co vidíte kolem sebe, ty vilky, to je vlastně původně německá záležitost, všichni po nic jsou dosídlenci. ... Typický Králičák no....

Tazatel: Když uvažujete nejen město Králíky, ale celou oblast pod Sněžníkem, dnes vymezenou jako ORP Králíky.

R6: Trošku uzavřený lidi to jsou, malinko mám pocit, že nedůvěřiví k cizím lidem a cizím věcem... Což nutně nemusí znamenat zlí nebo tak...ale ostražití a nedůvěřiví určitě. Na druhou stranu překvapivě vstřícní při některých příležitostech, když se třeba něco děje nebo když člověk potřebuje pomoc.

Tazatel: Děkuju. Pokud Vás k tomu nenapadá nic dalšího. Můžeme jít na další.

R6: Ne, takhle je to vše.

Tazatel: Dobře, děkuju. Co si o Vás, obyvatelích Králícka, myslí turisté, kteří Váš kraj navštíví? Jací podle nich jste?

R6: To je těžká otázka, to nevím. Takhle jsem nikomu otázku ještě nepoložil, ani nemyslím, že by mi někdo říkal: Vy jste tady takový nebo makový, nepamatuju si. No myslím si, že nás považují za venkovany, to v každém případě. Na druhý straně často obdivujou, že tady máme velký množství kulturních akcí, ale to nevím, jaký bych řekl jedno slovo, spíš takhle popisem...

Tazatel: Dobře i tak moc děkuju. A co lidé, kteří nejsou úplně z daleka, turisté, ale lidé z okolních regionů, kteří žijí blízko Vás směrem do vnitrozemí.

R6: Co si o nás myslí?

Tazatel: Ano, co si o lidech z Králícka podle Vás myslí. Pokud máte pocit, že Vás nějak vnímají.

R6: No v každém případě nás vnímají jako to menší, jako ten venkovský region. Ale já mám pocit, že tohle je sice mimo tu otázku, ale já mám pocit, že taková ta vertikála, to vertikální nahlížení je, že Praha si myslí o Hradci, Hradec si myslí o Žamberku, Žamberk o Králíkách, ale zároveň Králíky o Červené

Vodě... Je to takový trychtýř, že si všichni myslíme, že ti menší jsou jakoby horší, že jsou v uvozovkách i hloupější. Je to samozřejmě totální nesmysl, v každém místě žije statisticky stejný počet lidí chytrých a hodných jako hloupých a zlých.

Tazatel: *Dobře, tak poslední otázka. Je jazyk obyvatel Králicka odlišný od jazyka používaného mimo oblast?*

R6: *To určitě, to v každém případě.*

Tazatel: *A v jakém směru?*

R6: *Je to taková zvláštní směs východočeského nářečí, ne tak akcentovaná jako krkonošské nebo náhodské nářečí, ale zůstávají tam takové koncovky jako místo „krásný“, „pěkný“- „krásnej“, „pěknej“. V každém případě používáme velmi často nespisovný tvar ve slovech, která začínají na o-. Takže „okno“ – „vokno“, ale myslím si, že je tady taky pozůstatek, že často používáme germanismy, které ve spisovné češtině nebo v běžné hovorové řeči někde jinde nejsou. Ten případ je jasnej. Každý Vám tady řekne, že gruntem něčeho je – základem je, a tak dále. Je jich víc těch germanismů, teďka si člověk nevzpomene.... A to je asi to hlavní.*

Tazatel: *A nějaké další výrazy, kterým někdo žijící mimo nebo turista nemusí rozumět?*

R6: *Určitě jsou takový. Třeba, nevím přesně, jak to je regionálně rozvržený, ale určitě u nás říkáme třeba bramboráku křapáč, což někde se třeba říká ještě jinak. Tak asi takhle.*

Tazatel: *Výborně, pokud Vás nenapadá nic další, tak tohle byla poslední otázka.*

R6: *Tak je to asi doopravdy všechno....*

Tazatel: *Dobře. Tak Vám moc děkuji.*

R7: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: Na začátku bych se Vás chtěla zeptat, jak dlouho žijete na Králicku?

R7: 39 let. Odjakživa

Tazatel: Jací jsou podle Vás Králičané?

R7: Jací jsou?

Tazatel: Podle čeho je poznáte. Jestli mají nějakou typickou vlastnost například...

R7: Patrioti!

Tazatel: Patrioti...

R7: Patrioti...na Králický Sněžník, na svoje město, na kraj

Tazatel: Aha, dobře. Takže to jejich typická vlastnost? Dokázal byste případně pojmenovat nějakou další, pokud je?

R7: Tohle, ten patriotismus, který až přebujelý chvílemi. Když jsem se na tohle téma bavil s někým jiným, tak mi bylo řečeno, že to není úplně běžný v tom smyslu, že já jsem říkal: To je asi v každém městě, že jsou tam ti místní patrioti hrdí na nějakou kopec, kterej tam mají, na ty místní reálie. A oni mi říkali, že si tady toho máme vážit, že to zas tak běžný, jak si myslím, není. Takže předpokládám, že je to možná patriotismus větší než v jiných podobně velkých městech. Hlavně na tu krajinu.

Tazatel: Dobře, moc děkuju. Pokud Vás k tomu nenapadá něco dalšího, můžeme jít dál...

R7: ... ještě mě k tomu napadá, čím by byli nějak Králičáci odlišní...napadá mě, že jsou tady příznačné znaky pro celé pohraničí, Sudety. Což znamená, sice na jednu stranu je tady ten patriotismus vůči té krajině a vůči tomu městu, na druhou stranu ne úplně hluboká vázanost ke kořenům, protože ty kořeny tady jsou až poválečné více méně. Ten odkaz na tu předválečnou tradici je tady velmi slabý, je tady pouze několik jedinců, kteří tady zůstali od období první republiky. K tomu se třeba váže vztah k budovám. To, co vidíte v Jižních Čechách nebo ve Středních Čechách, že se tam předávají ty statky z generace na generaci a jsou opečovávané, tak když jedete do toho pohraničí, daleko častěji vidíte spíš systém než obhospodařování spíš vybydlování... Anebo takový způsob udržování toho statku nebo toho domu nebo usedlosti jenom v nezbytně nejnutnější podobě, která není nijak nákladná. To znamená, zařídím to tak, aby mi to nespadlo na hlavu, kůlnu stluču z toho, najdu jako první a nezajímá mě vůbec estetická stránka a jestli mě zajímá, mám velký problémy – teď mluvím jako obecně – mám velký problémy se vkusem, protože můj rozhled o tom, co je možný nebo není možný sehnat, je velmi omezený tím, jakou já vnímám nabídku. To znamená, že třeba když už je něco novýho, tak se tady silně projevuje unifomita. Nové domy, máte pocit, že jsou postavené z lega. Vypadají, jako když je jeden okopírovaný od druhýho. Takže taky je menší rozhled, chybí rozhled... je to maloměsto.

Tazatel: Děkuju... Teď by mě zajímalo, co když k Vám do Králík nebo na Králicko přijdou turisté. Co si o Vás, podle Vašeho názoru, myslí? Podle Vás...

R7: O Králičanech..., že jsou patrioti. Dává se to dost najevo a místní se cítí polichoceni, když někdo řekne, máte to tady hezký a zároveň jsou (místní) alergičtí na to, když někdo špatně zařadí pohoří Králického Sněžníku. Takže když někdo řekne: „Máte to tady hezký, tady v těch Orlických horách nebo v Jeseníkách“, tak ho s oblibou opraví, toho turistu. A jsou rádi, když je prezentovaná ta oblast tím správným, podle nich správným, způsobem. Nic výjimečného. Asi jsem se setkal s reakcí, že tady někomu lidi připadli vstřícní, ale že by to bylo něco extra významného, než kdekoliv jinde, to ne.

Tazatel: Dobře, a co si o Králických nebo Králičanech myslí lidé, kteří nejsou turisté, ale jsou Vaši sousedé z okolních regionů?

R7: Těžko říct, protože to mám zkreslený skupinou svých kamarádů, přátel. To potom dochází k takovým humornějším pohledům, jako v tom smyslu, že se dělá legrace právě z toho patriotismu. Jakože my jsme tady schopní vymýšlet fiktivní postavy, něco ala Jára Cimrman, jako místní rodáci, kteří nikdy neexistovali a vymysleli spoustu vynálezů, vytvořili filozofická díla a tak. To je příznačný pro ty lidi, který znám a jsou odjinud, z okolí, ale znají ty Králíky takový způsobem, že mají tendenci i vtipkovat na úkor toho patriotismu a brát to tak jako ... postavit na tom legraci. Ne ve zlém úmyslu, ale jako že jsme... No, je to krásně vidět na jedněch stránkách „Králíky – hlavní město pod Králickým Sněžníkem“. To je přesně ten typ tohoto humoru.

Tazatel: Aha, to jsem ani neznala tuhle stránku...

R7: Ještě mě napadá, ostatní si myslí, že Králičtí nemají rádi Lanškroun. To je takový specifikum, ale je to zase jenom úzká skupina lidí, která se na tom s oblibou shodne. Lanškroun je takovým terčem posměchu, ale je to iracionální a je spíš takový zase jakoby dohodnutá legrace. Utahovat si z Lanškrounu.

Tazatel: Něco jako Brno – Praha...

R7: Jo, ale neexistuje tady konkurenční vztah vůbec při tom. Spíš se tady sešla skupina lidí, který s tím Lanškrounem mají osobní zkušenosti, třeba tam studovali, hodně lidí se tam narodilo... a pak možná, to tady cítím v Králičkách, že se dost silně cítíme, že my jsme ještě v Čechách, zatímco Červená Voda už je Morava. Taky se tam podle toho mluví. Přejedete hranici 5 kilometrů a je to evidentní, že je to už něco jiného. Opačným směrem ne.

Tazatel: Kdyby Vás k tomu napadalo cokoliv dalšího... Jinak můžeme na další otázku...

R7: Jo.

Tazatel: Ona s tím trochu souvisí... Liší se podle Vás jazyk obyvatel Králicka od jazyka používaného mimo oblast?

R7: *Není, je to typická oblast se smíšeným nářečím, která je příznačná pro celé pohraničí, pro celé Sudety. Fakticky se dá říct, že je z devadesáti procent obecná čeština plus nějaké prvky typicky východočeského nářečí, koncovky jako –ej, velice často používané je typické „v“ před samohláskami jako „vokno“. Vostrčil třeba - jméno typický... Až se i z tohoto dělá občas legrace a to „v“ se dává i tam, kam normálně nepatří. Co je takovým specifickým rysem, spíš u starších lidí a souvisí to s východočeským nářečím, je používání skloňování v pádech neživotného vzoru na životné. Například „viděl jsem vojáci“... „viděl jsem pochodovat vojáci po silnici“. „Jdu se sítkou nalovit nálevníci pro rybičky“ a naopak z té Moravy k nám pronikají výrazy jako „rožnout“. Co je specifikum králické slovní zásoby, kterou skoro nikdo nezná, tak to jsou křapáče. Neboli bramboráky. Ještě mě napadá jedno takové slovo, ale teď si na něj nevzpomenu... Ale platí to, jak jsem říkal, že těch prvků je velmi málo a když, odtud pojedete do Ústí nad Labem, což můžu potvrdit, protože tam jsem studoval, tak v Ústí nad Labem nikdo nepozná, že jste z Králík a v Králíkách nikdo nepozná, že jste z Ústí nad Labem. Mluví se tam úplně stejně. A dokonce až natolik stejně, že se tam můžou potkávat ty zvláštnosti toho pohraničí s tím, že tam může být víc těch nespisovných slov, které jsou přejaté z němčiny, a to je zase stejný v Králíkách jako v tom Ústí nad Labem. Maximálně to budou jednotlivé výrazný, které se odlišují, ale naopak, když odtud pojedeme do Hanušovic, tak Vás budou považovat za Pražáka, přesto že jste z Králík. Může se to stát, budou Vám to dávat najevo. Stačí, když řeknete, že jste v tý Praze působil a přesto, že mluvíte pořád stejně jak Králíčák, tak Vám budou říkat, že vidět, že jste byla v tý Praze....*

Tazatel: *Dobře tak já Vám moc děkuju. Pokud Vás ještě něco napadne...*

R7: *Ne...*

Tazatel: *Tak Vám moc děkuji za rozhovor.*

R8: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: První se Vás zeptám, jak dlouho žijete na Králicku?

R8: Jsem tady v Králikách od narození minus pět let, kdy jsem studovala v Praze, takže 37 let.

Tazatel: Dokázala byste říct, jací jsou Králičané? Podle čeho je poznáte?

R8: ...No já myslím, že jsou často patrioti...ted' se nám tady projevuje trošku xenofobních nálad, to tak ted' vnímán s tím azylovým domem. Je to samozřejmě tím, že tady je to osídlovaný, tak ty vazby tady nejsou tak silný. Je tady trošku znát to dosídlování... Stačí to takhle?

Tazatel: Stačí, pokud Vás k tomu nic další nenapadá, třeba nějaký typický rys nebo vlastnost, klidně přejdeme na další otázku.

R8: To bych takhle nerada generalizovala...

Tazatel: Chápu, pokud nemáte pocit, že se mezi obyvateli vyskytuje nějaká typická vlastnost, může jít dál. Když k Vám přijedou turisté, co myslíte, že si o Vás Králičanech a lidech žijících tady v okolí, v ORP, myslí?

R8: Já bych to přirovnala k hobitům, prostě že slýchám: „Vy jste tady takový uzavřený, myslíte, že ten svět je takový nepřátelský, cizí. Takže možná nás vnímají, jako že jsme tady trošku zahledění do sebe, takový to, že nevíme, co se děje jinde. Jinak myslím, že přátelskost tady je... Jinak nevnímám žádnou typickou rázovitost, třeba že jsme tady ti horalové, to ne.

Tazatel: A co si o Vás, obyvatelích Králicka, myslí lidé žijící mimo region? Jací podle nich jste?

R8: Co tak znám lidi z okolí, tak ti nám podsouvají, jak tady můžeme vydržet třeba v zimě kvůli zimě... Odloučenost..., že tady máme všude daleko, že to je prostě takovej zapomenutej kraj, jsem slýchávala. Dokonce jsem slýchávala i názory, že od Letohradu nahoru k hranicím je to totální východ. Převládá názor, že tady je to fakt odloučený, že tady lišky dávají dobrou noc. A zase závidí přírodu a životní prostředí, že tady toho strašně moc máme. Ale pak zas slyším: „v zimě jsem tady naposledy“. Takže tohle bych k tomu tak řekla...

Tazatel: Dobře. Pokud Vás k tomu napadá cokoliv dalšího...

R8: Ne, myslím, že ne...

Tazatel: Tak můžeme jít na další otázku, která se týká jazyka. Je jazyk obyvatel Králicka odlišný od jazyka používaného mimo oblast?

R8: No, tak to je docela zajímavý, protože já vždycky říkám – hrdá Východočeška, že používám ten akcent -ej.

Tazatel: Takže jiné koncovky

R8: Přesně, koncovky... Ale třeba Červená Voda to už je do moravského přízvuku a dál směrem na Šumperk a Zábřeh. Tam je hodně slyšet Morava. Třeba když teď byla ta Díra u Hanušovic, ten film, tak tam bylo strašně znát, že je to hrozně nevyhraněný a ani ty filmaři nedokázali vystihnout to nářečí, který tady je, protože je to tak strašně namíchaný, že je to pak těžký, že jo. Každý z těch herců si pak představuje něco jiného a ani jeden se netrefil a je to právě proto, že je to tu hodně namíchaný. Tím, že jsme tady na hraně, tak je to teda hodně ovlivněný východočeštinou a do toho ta moravština. Můj dědeček sem taky přišel v padesátých letech, a vždycky říkal: „k dochtoroj“, „vrlouhat“ ty východočeský až náhodský slova, Broumov... to tam měl hodně...a zase babička mluvila trochu jinak... měli jsme to takový namíchaný. Někdy teda mluvím do moravštiny někdy zase -ej, -ej. Mě to připadá normální, ale když jsem byla na vejšce (v Praze), hodně koukali. Vždycky říkali: „Vodkad' jste?“ Je to tady hodně specifický. A samozřejmě germanismy, to tady tako hodně je zachovaný po Němcích.

Tazatel: A dokázala byste jmenovat nějaký specifický výraz, klidně právě germanismus, kterému lidé mimo region nerozumí?

R8: Je možné, že je používám a ani se nedozvím, že jim ostatní nerozumí... Napadá mě to, co jsem už říkala „dochtor“, „vrlouhat“...

Tazatel: Co znamená „vrlouhat“?

R8: Jako lhát. Když si to rozložíte tak „v hrdlo lhát“. Vrlouhat...

Tazatel: Dochtor je doktor?

R8: Ano, dochtor je normálně doktor. Takhle z hlavy mě teď nic dalšího nenapadá...

Tazatel: Dobře, takhle to stačí. Moc děkuju.

R9: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: *Dovolte mi se na úvod zeptat, jak dlouho tady žijete?*

R9: *Celý život, s krátkou přestávkou.... Studoval jsem 4 roky v České Třebové.*

Tazatel: *Po tolika letech... dokázal byste říct jaký je typický obyvatel Králicka? Typický „Králičan“? ...Podle Vás. Jak to vnímáte...*

R9: *Typický...maloměšťáci jsme. Myslím, že Králičáci jsou docela typický maloměšťáci až vesničani...v Králickách se dost lidí cítí být patriotem a neradi slyší, když se jim někdo vysmívá... Jakoby za ten venkovský...jak to říct... za ten venkovský životní styl.*

Tazatel: *Vnímáte tedy nějakou typickou, charakteristickou vlastnost...*

R9: *To jo, to co jsem už říkal. Souvisí to s tím taky taková uzavřenost...možná i trochu nepřátelská nálada vůči cizím... A taky si tady lidi strašně záviděj... no pomlouvaj. Jéje, ti se tady pomlouvaj....*

Tazatel: *A co si o obyvatelích Králicka podle Vás myslí turisté, kteří Váš region navštíví?*

R9: *Pepíci z Prahy obdivují přírodu, kochají se horama, lesama, ...čistý vzduch...*

Tazatel: *O co si myslí o Vás, o lidech? Jak to vnímáte? Nejde o to co, si doopravdy, myslí, jen, jak Vám se to jeví...*

R9: *No podle mě, a i tak z toho co, kde zaslechnu, si myslí, že jsme horalové z lesů a že jsme nevkusný a chudí venkovani. Taky hodnotěj signál, který tady není nejsilnější... spíš chytmete Poláky než český rádio... Teda jak kde....*

Tazatel: *Aha... něco další Vás napadá?*

R9: *No, někdy vloni byl v novinách titulek, něco jako: „Chcete žít někde, kde bude klid a nepůjde vám ani televize? Kupte si chalupu v Králickách!“ To je podle mě docela výstižný...*

Tazatel: *A jak Vás, obyvatele Králicka, vnímají Vaši sousedé, lidé z okolních regionů?*

R9: *Smějí se nám, a když přijedou, diví se, jak tady můžeme vydržet. Je jim zima... Ještě mě napadá, jak jste se ptala na toho typickýho Králičáka... Tak jeden můj kamarád, on tady dlouho žil, ale pak se odstěhoval do Žamberka, říkal: „Tady si každej postavil ten svůj dvougenerační domeček za komančů za výhodnou půjčku, ten si obdělává, zahrádku si poseká, plot si natře, a pak si s Holbou (pivo) sedne na schod před dveře a kouká. Nasává pivo a čerstvej vzduch a stačí mu to...*

Tazatel: *Co z toho tedy plyne podle Vás?*

R9: *No to je přeci jasný, že jsou lidi tak sami pro sebe tady... co je okolo je zas nějak nezajímá. Jako by na ně svět neměl vliv, netýkal se jich...*

Tazatel: *Děkuju za doplnění, a abychom se ještě vrátili k předchozí otázce, napadá Vás něco dalšího, k tomu, jak Vás vnímají lidé z okolí? Z okolních regionů...*

R9: *Venkovani. Chudáci. Kvůli té zimě a dálce... Mě ta zima ale nevadí, mám rád lyže... no asi tak prostě.*

Tazatel: *Dobře, tak poslední otázka. Je jazyk obyvatel Králicka, podle Vás, odlišný od jazyka používaného mimo oblast?*

R9: *No... asi nijak výrazně, v Brně nás mají za Pražáky, v Praze za vidláky... Nemyslím, že mluvíme úplně jinak. Řekl bych, že nespisovně, to jo. Hodně říkáme -ej. Vy to třeba tolik neříkáte, ale tady když by někdo v obchodě nebo někde říkal „hezký dům“, „nový dům“, bude vypadat divně. My řekneme novej, hezkej, modrej... Ale to běžný v celých Čechách. O nářečí bych úplně nemluvil...*

Tazatel: *No a nějaké výrazy nebo nějaká slova, která tady používáte a jinde by jim nerozuměli?*

R9: *Nějaké speciální výrazy, nejsem si jistej... Křapáč, křapáč jinde nemají. V Jižních Čechách tomu říkají cmunda, jestli se nepletu, jinde bramborák. Napadá mě ještě, že v Červený Vodě mluví ještě trochu jinak, to je taková specialita tady, tam už se dost chytá moravský nářečí, který tady (v Králíkách) úplně není.*

Tazatel: *Kdyby Vás napadlo nějaké další slovo, budu ráda...*

R9: *Hm... ještě se tady projevují germanismy, Němci tady žili celý generace, až do konce války, kdy je vystěhovali. Stejně se tady pár slov udrželo... už sám název. Grulich – Králíky... Ted' mě takhle nic moc nenapadá. Každopádně ted' slůvek pár je, ale neřekl bych, že je tady nějaký speciální nářečí...*

Tazatel: *Tak já Vám moc děkuju...*

R10: Rozhovor k výzkumu regionální identity obyvatel ORP Králíky

Tazatel: *Prvně bych se Vás chtěla zeptat, jak dlouho žijete v tady Mladkově, nebo obecně na Králicku, ve smyslu ORP Králíky?*

R10: *V podstatě celý život, takže dlouho.*

Tazatel: *Výborně, přistupme tedy k první otázce. Jaký je typický obyvatel Králicka? Podle čeho poznáte Králičana?*

R10: *Lidi jsou maloměšťáci, jsou zvláštní, věčně si stěžují na cokoliv, jsou dost nespokojení. Se vším...*

Tazatel: *Napadá Vás nějaká jejich typická vlastnost? Nebo charakteristické chování?*

R10: *No, nechci být zbytečně negativní, ale myslím, že se lidi hodně pomlouvají. Sledují, co se děje u sousedů a pak je roznesou na kopytech... taková zákeřnost je v nich. Taky jsou podle mě dost... mají pesimistický pohled na svět a chybí jim nadšení. Žádný entusiasmus.*

Tazatel: *Něco dalšího Vás k tomu napadá?*

R10: *Nevím, asi spíš ne... možná jsou tady lidi takový, protože žijou ve svém malém světě a přehnaně jim záleží na tom, co si o nich myslí ostatní. Dělají věci takzvaně, aby se neřeklo... Je to daný i tím, že tady žije druhá až třetí generaci teprve, takže lidi jsou více méně namíchaný a nemají proto žádnou speciální vlastnost. Taky jich chybí vztah k domům a než by něco složitě opravovali, radši se seberou a jdou jinam... a když už budují, je to jediný co mají, takže pak žijou jenom tím svým domem...*

Tazatel: *Dobrá, děkuju. Kdyby Vás k tomu něco...*

R10: *Ne, myslím, že už bych se opakovala...*

Tazatel: *Dobře. Tak Vám položím druhou otázku. Co si o Vás, obyvatelích Králicka, myslí turisté, kteří Váš kraj navštíví? Jací podle nich jste?*

R10: *Že jsme zabednění venkovani.*

Tazatel: *Můžete to prosím nějak rozvést?*

R10: *No, když Králičák vidí na náměstí pochodovat někoho, kdo na první pohled vypadá jako cizák z města. Tak na Vás bude koukat, určitě na Vás bude koukat... Podle toho si pak ti turisté musej myslet, že jsem tady takový divný, že na ně koukáme. Že jsme tady vesničani... Zároveň si myslím, že oni nevidějí to pomlouvání a tu zahořklost lidí. Že se jim tady docela líbí. Na druhou stranu musím říct, že na Dolní Moravě jsou ty turisté někdy dost rozjetý a vadí mi, když vidím, jak se tady chovají. Jezdět na kolech po trávě... Jak to pak vypadá. No a vůbec Dolní Morava, to je případ sám pro sebe. Teď jak tam postavili tu vyhlídku, no pokáceli kvůli tomu kus lesa... vůbec to tady mění ráz kvůli turistům... ale to už je zase z jinýho soudku...*

Tazatel: *Tak přejdeme na další otázku...Co si o Vás, obyvatelích Králicka, myslí lidé žijící mimo region? Jací jste podle Vašich sousedů?*

R10: *Aha... no myslím, že zhruba to samý. Že jsem chudší, vystrčení, nevzdělaní, hloupější...Ale pozor, oni si Králičáci, jako přímo lidi z města, myslej i o Červený Vodě, že tam už jsou to vesničani, i když oni sami se tak ještě cejtit nemusej. Myslím, že hlavně Žamberáci nebo Letohradáci...no ale i z Lanškrouna, si o nás myslej, že jsem něco míň než oni. Dívej se na nás prostě z patra...*

Tazatel: *Aha... kdyby Vás k tomu cokoliv napadlo, povídejte... Pokud ne může jít na další otázku. Ta se týká jazyka. Je jazyk obyvatel Králicka odlišný od jazyka používaného mimo oblast?*

R10: *Jiný jazyk nemáme... Ne nemáme. Mluvíme česky. Možná za pár měsíců budeme mluvit arabsky, ale zatím mluvíme česky.*

Tazatel: *Jakým výrazům, které používáte, turisté či lidé z jiných regionů nerozumí? Pokud takové výrazy jsou...*

R10: *Na střední (škole) si pamatuju, že se pila houba, u nás se tomu říká polejvák. Pak taky u nás se nejí bramboráky ale křapáče.*

Tazatel: *Napadá Vás něco dalšího? Nějaký další výraz?*

R10: *Nic moc mě nenapadá...*

Tazatel: *To nevádí. V tom případě je to vše... Děkuju...*

Příloha č. 5: Výpočet čtvercové kontingence pro vybrané otázky

U vybraných otázek bylo zjišťováno, zda jsou odpovědi závislé na věku respondentů. Pro určení závislosti byly vypočítány kontingenční tabulky. Čtvercová kontingence měří rozdílnost pozorovaných a vypočtených hodnot souhrnně za celou tabulku. Charakteristika určuje intenzitu závislosti χ^2 (chí-kvadrát). Vliv rozsahu souboru byl odstraněn stanovením průměrné čtvercové kontingence Φ^2 .

Vzorec pro výpočet teoretické hodnoty:

$$n'_{ij} = \frac{n_i n_j}{n_{..}}$$

Vzorec pro výpočet čtvercové kontingence (chí-kvadrát) χ^2 :

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Vzorec pro výpočet průměrné čtvercové kontingence Φ^2 :

$$\phi^2 = \frac{\chi^2}{n}$$

Výpočet čtvercové kontingence (chí-kvadrátu) pro otázku č. 10 „Považujete oblast, ve které žijete za periferní?“

Příloha č. 5. 1 Pozorované hodnoty

Zdroj: dotazníkové šetření

Věk respondentů	Považujete oblast, ve které žijete za periferní?		
	ANO	NE	SUMA
do 30 let	21	9	30
31 až 45 let	28	7	35
46 až 60 let	20	5	25
61 a více let	5	2	7
SUMA	74	23	97

Příloha č. 5. 2 Teoretické hodnoty

Zdroj: vlastní zpracován

Věk respondentů	Považujete oblast, ve které žijete za periferní?		
	ANO	NE	SUMA
do 30 let	22,89	7,11	30
31 až 45 let	26,70	8,30	35
46 až 60 let	19,07	5,93	25
61 a více let	5,34	1,66	7
SUMA	74	23	97

Příloha č. 5. 3 Výpočet čtvercové kontingence

Zdroj: vlastní zpracování

Věk respondentů	Považujete oblast, ve které žijete za periferní?		
	ANO	NE	SUMA
do 30 let	0,16	0,50	0,66
31 až 45 let	0,06	0,20	0,26
46 až 60 let	0,05	0,15	0,20
61 a více let	0,02	0,07	0,09
SUMA	0,29	0,92	1,21

čtvercové kontingence (chí-kvadrát) $\chi^2 = 1,21$

průměrné čtvercové kontingence $\Phi^2 = 0,012$

Tento výsledek značí nezávislost odpovědí na věku respondentů.

Výpočet čtvercové kontingence (chí-kvadrátu) pro otázku č. 12 „Myslíte si, že na současné problémy této oblasti měla významnější vliv výměna obyvatelstva po druhé světové válce?“

Příloha č. 5. 4 Pozorované hodnoty

Zdroj: dotazníkové šetření

Věk respondentů	Měla výměna obyvatel vliv na současnou situaci Králicka?		
	ANO	NE	SUMA
do 30 let	10	20	30
31 až 45 let	20	15	35
46 až 60 let	16	9	25
61 a více let	5	2	7
SUMA	51	46	97

Příloha č. 5. 5 Teoretické hodnoty

Zdroj: vlastní zpracování

Věk respondentů	Měla výměna obyvatel vliv na současnou situaci Králicka?		
	ANO	NE	SUMA
do 30 let	15,77	14,23	30
31 až 45 let	18,40	16,60	35
46 až 60 let	13,14	11,86	25
61 a více let	3,68	3,32	7
SUMA	51,00	46,00	97

Příloha č. 5. 6 Výpočet čtvercové kontingence

Zdroj: vlastní zpracování

Věk respondentů	Měla výměna obyvatel vliv na současnou situaci Králicka?		
	ANO	NE	SUMA
do 30 let	2,11	2,34	4,45
31 až 45 let	0,14	0,15	0,29
46 až 60 let	0,62	0,69	1,31
61 a více let	0,47	0,52	0,99
SUMA	3,34	3,70	7,04

čtvercové kontingence (chí-kvadrát) $\chi^2 = 7,04$

průměrné čtvercové kontingence $\Phi^2=0,073$

Tento výsledek značí nezávislost odpovědí na věku respondentů.

Výpočet čtvercové kontingence (chí-kvadrátu) pro otázku č. 21 „Plánujete se odstěhovat?“

Příloha č. 5. 7 Pozorované hodnoty

Zdroj: dotazníkové šetření

Věk respondentů	Zamýšlené stěhování		
	ANO	NE	SUMA
do 30 let	21	9	30
31 až 45 let	11	24	35
46 až 60 let	1	24	25
61 a více let	0	7	7
SUMA	33	64	97

Příloha č. 5. 8 Teoretické hodnoty

Zdroj: vlastní zpracován

Věk respondentů	Zamýšlené stěhování		
	ANO	NE	SUMA
do 30 let	10,21	19,79	30
31 až 45 let	11,91	23,09	35
46 až 60 let	8,51	16,49	25
61 a více let	2,38	4,62	7
SUMA	33,00	64,00	97

Příloha č. 5. 9 Výpočet čtvercové kontingence

Zdroj: vlastní zpracování

Věk respondentů	Zamýšlené stěhování		
	ANO	NE	SUMA
do 30 let	11,40	5,88	17,28
31 až 45 let	0,07	0,04	0,11
46 až 60 let	6,63	3,42	10,05
61 a více let	2,38	1,22	3,60
SUMA	20,48	10,56	31,04

čtvercové kontingence (chí-kvadrát) $\chi^2 = 31,04$

průměrné čtvercové kontingence $\Phi^2=0,32$

Tento výsledek značí mírnou závislost odpovědí na věku respondentů.